Stenogrammid

XIII Riigikogu, III Istungjärk, täiskogu korraline istung

Neljapäev, 07.04.2016, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine
1. 10:08 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Alus-, huvi-, üld- ja kutsehariduse rahastamise võtmekohtadest" arutelu

10:00 Istungi rakendamine

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Tere hommikust, head ametikaaslased, austatud Riigikogu! Alustame Riigikogu täiskogu III istungjärgu 10. töönädala neljapäevast istungit. Kõigepealt palun Riigikogu kõnetooli neid Riigikogu liikmeid, kes soovivad üle anda eelnõusid või arupärimisi. Olga Ivanova, palun!

11:00 Olga Ivanova
Tere hommikust, austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Natukene üle aasta on möödunud valimistest ja kindlasti kõik meie valijad ja ka teised inimesed mäletavad neid valimislubadusi, mis anti enne valimisi. Üks nendest oli lubadus luua riiklikke üürikortereid üle Eesti. Selle kohta on meil ka arupärimine ettevõtlusminister Liisa Oviirile.
Meil leidub ühiskonnas järjest enam inimesi, kes ei soovi end isiklikult laenukoormaga siduda. Põhjused võivad tuleneda sellest, et inimestel ei ole võimalik endale kodu soetada, kuid ka sellest, et inimesed ei saa endale lubada kallil üüripinnal elamist. Ametlikult elab Eestis üüripindadel *circa* 10% inimestest, seevastu teistes Euroopa riikides elab üüripindadel 40–70% inimestest. Riiklikult toetatud üüripinnad on väga suure osakaaluga sektor Lääne-Euroopa riikides.
Üüripinnad, mida toetab avalik sektor, oleksid turu keskmiste hindadega võrreldes kuni kolmandiku võrra soodsamad ning üürilepingud pikaks ajaks fikseeritud hindadega. Riiklikult toetatud üüripindade loomine oli ette nähtud Eesti eluasemevaldkonna arengukavas aastateks 2008–2013, kuid reaalsuseks see ei saanud. Ka koalitsioonilepingu peatükis, mis reguleerib ääremaastumist, on ette nähtud punkt 5, et koalitsioonil on plaan korrastada ja lükata käima üürikorterite turg ja töötada välja üürielamute programm Eestis. Seoses sellega on meil neli küsimust ministrile ja ootame nendele ka vastust. Aitäh!

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Ma palun Riigikogu kõnetooli Siret Kotka!

11:00 Siret Kotka
Hea istungi juhataja! Lugupeetud kolleegid! Käesolevaga soovin Keskerakonna fraktsiooni liikmete nimel üle anda arupärimise, mis on maaeluminister Urmas Kruusele ja puudutab Rakvere Veterinaar- ja Toidulaboratooriumi labori sulgemist. Nimelt on teada informatsioon, et 1. juunist kavatseb valitsus sulgeda Rakveres labori, mis teenindab nii Lääne-Virumaa, Ida-Virumaa kui Järvamaa ettevõtjaid. Sellega seoses kaotaks töö üheksa inimest. Need üheksa inimest ei ole tavalised inimesed, need inimesed on spetsialistid, keemikud. Nii väiksemad kui suuremad ettevõtjad on juba pöördunud maaeluministri ja ka maavanemate poole, et seda laborit ei suletaks. Ettevõtjad on oma kirjas nimetanud seda sulgemisotsust kahetsusväärseks ja ütlevad, et see ei ole üldse aktsepteeritav, kuna ettevõtjatel on niigi raske ja labori sulgemine tooks tegelikult raskusi ainult juurde. Kõige sellega seoses on meil maaeluministrile kuus küsimust, millele me sooviksime vastust. Aitäh!

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Ma palun Riigikogu kõnetooli Andres Ammase!

11:00 Andres Ammas
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad kolleegid, tere hommikust! Vabaerakonna fraktsiooni seitse liiget on koostanud arupärimise rahandusminister härra Sven Sesterile. Hiljuti avalikuks saanud kevadine majandusprognoos, nagu te kõik hästi teate, on kurb. Isegi eelarvenõukogu esimees professor Raul Eamets ütles selle prognoosi kohta, et see on täis soovmõtlemist. Samas jätkuvad valitsusliikmete optimistlikud kinnitused, et selle koalitsiooni põhieesmärk on majandust elavdada. Me tahaksimegi anda rahandusminister Sesterile suurepärase võimaluse meid siin Riigikogus rõõmustada uute fantaasiarikaste ja värskete ideedega, kuidas Eesti majandus selle valitsuse ajal elavnema hakkab, milliste huvitavate maksu- ja aktsiisitõusude ettepanekutega meie ette tullakse, et eelarveauke lappida jne. Ootame huviga oma kuuele küsimusele vastuseid. Aitäh!

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Palun Riigikogu kõnetooli Kadri Simsoni!

11:00 Kadri Simson
Lugupeetud istungi juhataja! Head kolleegid! 30 Riigikogu liikme nimel annan üle Riigikogu otsuse "Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele" eelnõu. Võin kinnitada, et saalis on veel küllaga inimesi, kes ütlevad, et nad eelnõu algatada ei soovinud, küll aga lõpphääletusel toetavad seda. Selleks, et Riigikogu saaks otsuse vastu võtta, vajab eelnõu lõpphääletusel 51 toetushäält. See otsus aitaks Vabariigi Valitsusel senisest tõhusamalt toetada Eestis elavate inimeste eesti keele õpet. Me paneme valitsusele ülesande viia läbi senise keeleõppesüsteemi süvaanalüüs ja auditeerimine, et selgitada välja põhjused, miks keeleõpe pole siiani oodatud tulemusi andnud. Selleks, et keeleõpe, eesti keele õpe edaspidi tõhusam oleks, teeme ettepanekud neljas punktis. Esiteks, teha internetis kättesaadavaks eesti-vene ja vene-eesti sõnaraamatud, samuti seletavad sõnaraamatud, ja võimaldada kõigile vene kodukeelega peredele sõnaraamatuid ka paberkandjal. Juhime rohkem tähelepanu eesti keele õpikute ja muude õppematerjalide ettevalmistamisele, luues selleks eksperdikomisjoni. Leiame, et edaspidi tuleb riigieelarvest leida vahendeid ka selle jaoks, et televisioonis oleks ette valmistatud põhjalik ja tõhus eesti keele kursus. Ja lõpetuseks, tuleb teha ka spetsiifilisi keeleõppekursusi töötajatele, et nad saaksid selle eesti keele taseme, mida nende tööalane ettevalmistus nõuab. Tänan tähelepanu eest!

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased! Olen Riigikogu juhatuse nimel vastu võtnud kolm arupärimist ja ühe eelnõu ning vastavalt meie kodu- ja töökorra seadusele otsustab Riigikogu juhatus nende edasise menetlemise. Viime nüüd läbi kohaloleku kontrolli.
Kohaloleku kontroll
Kohalolijaks registreerus 82 Riigikogu liiget, puudub 19.

---

1. 10:08 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Alus-, huvi-, üld- ja kutsehariduse rahastamise võtmekohtadest" arutelu

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Alustame tänaste päevakorrapunktide menetlemist. Esimene päevakorrapunkt on olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Alus-, huvi-, üld- ja kutsehariduse rahastamise võtmekohtadest" arutelu. Enne kui me läheme arutelu juurde, lubage lühidalt tutvustada ka selle arutelu korda, mis tuleneb meie kodu- ja töökorra seaduse §-st 153. Kõigepealt on kultuurikomisjoni esimehe Laine Randjärve ettekanne kuni 30 minutit, seejärel küsimused ja vastused kuni 20 minutit. Peale seda on haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi ettekanne kuni 20 minutit, mille järel küsimused ja vastused kuni 20 minutit. Järgneb Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja Eesti Linnade Liidu esindaja, Tartu linnapea Urmas Klaasi ettekanne kuni 20 minutit, seejärel küsimused ja vastused kuni 20 minutit. Järgneb Riigikontrolli esindaja, kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolöri Airi Mikli ettekanne kuni 20 minutit ja peale seda on

küsimused ja vastused kuni 20 minutit.
Riigikogu liikmetel on õigus teha seda, mida te olete juba usinasti teinud – panna kirja küsimusi, see võimalus veel on. Ja Riigikogu liige võib esitada kõigile ettekandjatele kokku kuni kaks suulist küsimust. Pärast ettekandeid ja küsimusi avatakse loomulikult läbirääkimiste voor ja sõnavõttudega võivad esineda Riigikogu liikmed, komisjonide ja fraktsioonide esindajad. Juhtivkomisjon kultuurikomisjon on esitanud palve ja taotluse Riigikogule, et kõigepealt esineksid sõnavõttudega fraktsioonide esindajad. Arutelu lõppemise järel Riigikogu otsust vastu ei võta. Juhtivkomisjon on teinud ka ettepaneku pikendada istungit kuni kella 14-ni või päevakorra ammendumiseni. Vastavalt vajadusele tuleme selle juurde tagasi istungi käigus.
Palun Riigikogu kõnetooli ettekandeks kultuurikomisjoni esimehe Laine Randjärve!

11:00 Laine Randjärv
Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Auväärne publikum! Käesolev ettekanne haridusvaldkonna rahastamise teemal põhineb kultuurikomisjoni töistel aruteludel, mis on toimunud alates 2015. aasta maikuust. Kohtuti kohalike omavalitsuste, Eesti Lasteaednike Liidu, muusikakoolide liidu, erakoolide, rajaleidjate, ministeeriumide ja põhiseaduslike institutsioonide esindajatega. Komisjon lähenes püstitatud teemale üld- ja kutsehariduse toetustest kuni lasteaedade ja huvikoolide õpetajate töötasudeni välja.
Sissejuhatuseks tahan toonitada, et õpitegevus ja õpetamine, koolimaja ja koolielu korraldus ei ole kõigest muust meie ühiskonnas toimuvast lahus analüüsitav. Haridusvaldkonna tegelik tähendus ja toime kujuneb ühiskonna kõigi valdkondade ning regulatsiooni tasandite vastastikuses seoses.

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, palun vabandust! Head ametikaaslased, palun saalis vaikust! Palun austame ettekandjat ja neid Riigikogu liikmeid, kes soovivad kuulata! Saalis on liiga suur lärm. Ma tänan teid! Vabandust, ettekandja! Palun!

11:00 Laine Randjärv
Suur tänu, juhataja! Dünaamilises protsessis olev maailm nõuab, et hariduskorraldus võimaldaks ka koolidel ümberringi toimuvate arengutega kaasas käia. See ei pruugi alati mugav olla ja hariduse valdkonnas reforme tehes on lihtne sattuda populismirajale, sest teemad on tundlikud ja puudutavad paljusid. Hariduse valdkonnas tuleb anda aega muudatuste juurutamiseks ja nendega kohanemiseks. Strateegilise eesmärgi suunas tuleb aga siiski liikuda ja seda võib teha mitmel moel: kas järjest uusi reegleid tehes, nende täitmist kontrollides või püüdes mõtestada suurt pilti ning jagades ülesandeid oma valdkonda tundvatele ja haldusala vastutavatele institutsioonidele, usaldades nende tegutsemist. Me kõik pürgime parema kooli poole, selle loomise ja hoidmise suunas, pingutame ühiselt selle nimel, et leida valdkonda rohkem raha palkadeks, investeeringuteks. Aga mida täpselt tähendab parem kool? Küllap tõlgendab igaüks seda isemoodi.

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja! Mulle tundub, et mina ja ka teie segame tänast istungit päris palju. Mul on palve, et oleme mina ja ka teie natukene vaikselt, ootame, kuni täiskogu saab oma tähtsad jutud nii saalis kui ka ukse taga ära pidada, ja siis saame oma aruteluga edasi minna.

11:00 Laine Randjärv
Kas nüüd tohib jätkata?

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Ei.

11:00 Laine Randjärv
Ei tohi. Kas nüüd tohib jätkata?

11:00 Aseesimees Jüri Ratas

Palun! Aitäh!

11:00 Laine Randjärv

Suur tänu! Nüüd tulebki väga tähtis punkt. Vanaemana huvitab mind näiteks väga, missugune on õhkkond Eesti koolis ja koolikorraldus aastal 2030, mil mu lapselaps peaks jõudma keskhariduse omandamiseni. Kas temast kasvab väärtusi ja kaaslasi hindav inimene või on olulised pelgalt kooli lõpueksamite tulemused, mida kajastatakse edukust mõõtvas statistikas?

Kultuurikomisjoni esimehena keskendun ma oma ettekandes küsimusele, kuidas üldine hariduskorraldus, mille keskmes on õpilane oma vajadustega ja teisalt õpetaja oma oskustega, võiks kõlada kokku ühiskonnas käimas olevate protsesside ja tulevikuootustega. Niisiis tulevad ettekandes jutuks tulevikuvisioonid haridusvaldkonna rahastamise ja korralduse teemal, riigi ja omavalitsuse vastutusvaldkonnad, lastevanemate osalus hariduse rahastamisel jne. Me räägime alus-, põhi- ja huviharidusest, gümnaasiumi- ja kutseharidusest. Just äsja sai teatavaks ka OECD ressursikasutuse analüüs, mis toob esile Eesti koolikorralduse väljakutsed. Kokkuvõtteid presenteeris eile Haridus- ja Teadusministeerium. Teadmata OECD siseinfot, on kultuurikomisjon oma aruteludes jõudnud sarnaste järeldusteni. Neid näete ettekande kokkuvõttes.

Millised on meie ühiskonna tulevikuootused hariduskorraldusele? Millised väärtused meid üleüldse kõnetavad? Kultuurikomisjonis sai haridusvaldkonna rahastamise teemaliste arutelude üheks keskseks teljeks üllatuslikult mitte investeeringute küsimus, nagu oleks võinud oodata, vaid hoopis väärtuste, usalduse ja vastutuse võtmise teema. Väärtustega seonduvaid kategooriaid on palju ja taas – igaüks hindab neid oma vaatevinklist. Emotsionaalseid küsimusi on seinast seina. Mida ühiskond ootab koolilt? Mida me lastevanematena tahame oma lastele? Millised väärtused on need, mida seostame üleüldse koolielu ja küpsustunnistusega? Kas koolis on ohutu? Kas lapsed saavad piisavalt liikuda, et oma tervist hoida? Kas kooli õhkkond on sõbralik? Aastaid tagasi võeti vastu riiklik väärtuskasvatuse programm aastateks 2009–2013 ning sellele järgnes jätkuprogramm aastateks 2015–2020. Järelepärimise peale, kas ja kuidas on see rakendunud ning millised on olnud jälgitavad tulemused, tõdes Tartu Ülikooli professor Margit Sutrop, et programmi tegevused on olnud edukad ja nendega jõudumööda ka jätkatakse.

Millised võiksid olla sammud, mis viiksid meid parema kooli poole? Ettekandes räägime väärtuspõhisest lähenemisest hariduskorralduses, mis arvestab individuaalse vajaduspõhise lähenemisega, tugiteenuste rollist nii õpilase kui ka õpetaja puhul, usaldusest koolide ja kohalike omavalitsuste vastu, mis annaks rohkem võimalusi ja vastutust sisuliste otsuste tegemisel ja ka finantsküsimustes, oskuste omandamisest kui eluliselt vajalikust väärtusest ning kutseõppe olulisusest, selle vajaduste rahuldamisest, et praktiliste ja rakenduslike oskuste omandamine ja väärtustamine ühiskonnas oleksid au sees ja hinnatud. Käesoleval hetkel ei ole aja piiratuse tõttu võimalik arendada õpilase õppekoormuse ega õppekavade mahu teemat või süvitsi minna küsimusega, kas ühepunktiline riigieksami tulemus on ikka seda väärt, et riigieksameid sellisel viisil üldse korraldada ja sellesse protsessi raha panustada. Seega, nendest asjadest me täna siin ja praegu ei räägi, aga lähiajal tuleks seda siiski teha.

Väärtuspõhine lähenemine hariduskorralduses – mis see täpsemalt olla võiks? Meie haridussüsteemis on enamasti ülalpidamiskulude mõõdupuuks ja finantseerimisotsuste aluseks õpetajate ja ruutmeetrite ning õpilaste arvu suhe. Erinevate tabelite statistilised näitajad ütlevad meile, et õpetajaid ja ruutmeetreid on meil justkui üle. Kas ikka on? Kahjuks peame tegelikkuses tunnistama, et näiteks reaal- või loodusteaduste aineõpetajaid otsivad koolijuhid tikutulega taga. Alahindamata mõõtmiste metoodikat ei peaks me kooli tulevikku planeerima vaid statistikast lähtudes. Eesmärk peaks olema isiksuse tasakaalustatud areng ja tegevused, mis seda toetavad. Kaasaja ühiskonna ootus koolile on, et selle keskmes peaks olema indiviid – laps, õpilane. Üha enam peresid peab oluliseks, et hariduslike erivajadustega õpilased saaksid õppida tavakeskkonnas, et valmistuda iseseisvaks eluks meie ühiskonnas. Peame erinevate hariduslike erivajadustega õpilaste toetusprogrammi kompleksselt välja arendama nii, et kõigil oleks vastavalt oma võimetele võimalik nõustamise abiga lõpetada kool ja teha erialavalikuid.

Õpetaja hariduse teemat käsitles kultuurikomisjon Riigikogu eelmises koosseisus riiklikult tähtsa küsimusena. Usun, et peame sellega järjekindlalt edasi tegelema. Et head kavatsused ei jääks tühjaks jutuks, peaksime muidugi paremini planeerima ka eelarvelisi vahendeid nendeks tegevusteks. Hea hariduskorraldus tähendab ühelt poolt küll korralikku õpikeskkonda ja uusi maju, ent suurema

tähelepanu all peaks olema ka noore inimese ettevalmistamine elamiseks koos teistega meie ühiskonnas. See tähendab mitmekülgseid õppemeetodite valikuid, vaba aja kultuurset sisustamist või uskumust, et kutseoskuste omandamine on mõistlik ja ettenägelik samm. Kui võtame hariduskorralduse aluseks väärtustele tuginemise, saavad lapsed ja noored sisendi, mida neilt ühiskonnas oodatakse. Iga üksiku lapse areng on koolikorralduse ja rahastamisotsuste olulisim kriteerium.

Kultuurikomisjonis leiti, et üldine hariduskorraldus peab toetama vastutuse võtmist. Riigi usaldus koolipidaja vastu peaks kanduma üle kooli – õpetaja ja õpilase vabaduseks ning usalduseks nende vastu. See tähendab ka õpetajate suuremat usaldamist, puudutagu see vastutust õppemeetodi või õppematerjalide valimise eest. Seega on haridusvaldkonna rahastamise esmane ülesanne väärtustada õpetamise sisu, valmistades parimal viisil ette õpetajaid ning seejärel toetades nende tegevust nõustamise, koolituste ja korraliku töötasu näol. Andes hinnangut seadusloomele, olgu märgitud, et praegused seadused on pisidetailideni üle reguleeritud. Uus haridusseadus, mille ettevalmistamisega on algust tehtud, võiks keskenduda riigipoolsete suundade seadmisele, mille oluliseks osaks oleks nõustamine ja püstitatud eesmärgi poole püüdlemine, mitte kontroll ja aruandluse maht esmajärjekorras.

Tugiteenustest lähemalt. Peamiselt oleme sellest rääkides mõelnud kooli sotsiaalpedagoogi, psühholoogi ja logopeedi õpilase toetuseks. Ent vähem on osutatud, et ka õpetajad vajavad tuge emotsionaalse pingega toimetulekuks ja suhtlemisoskustega seonduvalt. Siinjuures pean silmas supervisiooni, meeskonna juhtimisalast koolitust, mis on vajalik lisaks erialasele täienduskoolitusele. Peame jutuks võtma ka küsimuse, millised on õpetaja õigused ja kuidas kaitsta õpetajat kas või õpilase agressiivse käitumise puhul, kui korralekutsumine võib tekitada konflikti õpetaja ning lapse või lapsevanema vahel.

Vaatasin nädala alguses Kinoteatri etendust "Õpetaja Tammiku rehabiliteerimine". Soovitan seda muuseas kõigile haridusvaldkonnaga seotud inimestele ja neile, kellele kooli- ja õpetajate elu korda lähevad. Paremini poleks vist saanud õpetaja staatust ja elukutse mainet kirjeldada, kui seda tegi etenduses elukogemusele toetudes näitleja ja endine õpetaja Priit Kruus. Mu enda 13-aastane õpetajaks olemise kogemus kinnitab seisukohta, et pedagoog vajab inimesena tugiteenuseid nii nagu õpilasedki. Riik on keskse lahendusena omavalitsustele tugiteenuste pakkumise toetamiseks loonud Rajaleidja keskused. Kultuurikomisjonis toimunud arutelud on esile toonud vastandlikke arvamusi. Tuleb tunnistada, et Rajaleidja keskused ei rahulda täna tegelikult koolide vajadusi, eriti neis paigus, mis on keskustest eemal, ehkki loomise hetkel tundus plaan hea olevat. Ma ei üldista seda väidet kõigi keskuste kohta, ent kui probleemid on kas või ühes maakondlikus keskuses, siis see ongi nõrgim lüli, mille järgi peame oma tegevust ümber planeerima. Võimalik, et Rajaleidja keskustest peaksid kujunema maakondlikud, koolitusi koordineerivad, õpetajaid nõustavad ja juhendmaterjale pakkuvad nõustamiskeskused, samas kui haldusreformi tulemusena moodustunud suuremate omavalitsuste koolidel tekib taas võimekus leida tugispetsialiste koolidesse kohapeale, kus nad on õpilastele lähemal ja pakuvad vahetut abi.

Tänase arutelu eesmärk on seada sihte 2018. aastaks ja sealt edasi, kui haldusreform on loodetavasti jõustunud, on moodustunud uued võimekamad omavalitsused ning hariduskorralduses selguvad uued koolipidajad ja koolivõrgud. Missugune võiks olla tuleviku hariduskorraldus? Kuidas peaksid jagunema vastutusvaldkonnad riigi, kohaliku omavalitsuse ja lapsevanema vahel? Ja kas oleks võimalik juba mainitud usalduse ja vastutuse jagamise kaudu mõjutada hariduskorralduse tõhusust? Leian, et tõhusa rahastamise aluseks on selge vastutus ja vabadus otsustada hariduskorralduses eelarveliste vahendite kasutamise üle. Seega ei saa me keskenduda üksnes riigi toetusele, vaid peame haridusvaldkonna rahastamisel mõtestama lahti ka vanemate osaluse – õppemaksu teema erakoolides, aga viitan ka Riigikontrolli auditile seoses annetustega munitsipaalkoolides. Samuti peame selgeks rääkima omavalitsuste vastutusala: milline on riigi ja omavalitsuste omavaheliste ülesannete detailne jaotus haridusvaldkonnas ning viis, kuidas täpselt jõuab raha koolideni.

Alushariduse ja huvihariduse korraldamine ja rahastamine on juba suuresti omavalitsuste pädevuses. Lisaks on olemas ka erainitsiatiiv. Siin ei ole vaja suuri muutusi, kuid oluline on lisatoetus alus- ja huvihariduse kättesaadavuse tagamiseks. Haridus- ja Teadusministeeriumis on ettevalmistamisel huvitegevuse riiklikku toetamist korraldav eelnõu, mis keskendub just keskustest kaugemal olevate piirkondade juhendajate toetamisele, et võimaldada noortele mitmekesist ja arendavat huvitegevust üle terve Eesti. Eelnõu põhimõtteid on komisjonis korduvalt arutatud ning need on saanud komisjoni

liikmetelt üksmeelse toetuse.
Riik planeerib 2017. aasta septembrist kehtestada toetuse kohalikele omavalitsustele, et võimaldada ka huvihariduses tegutsevate ringijuhtide ja huvikoolide, s.o muusika- ja kunstikoolide õpetajate töötasude ja koormuse viimist vastavusse nende panusega koolivälisesse pedagoogilisse tegevusse. See on tegelikult kauaoodatud ringiraha, millest on juba ammu räägitud. Spordi valdkonnas on olemas riiklikud palgatoetused treeneritele, mis on toetuseks lastele ja noortele liikumisharrastusega tegelemisel. Leian, et sarnase süsteemi peame looma ka muusikaõpetajatele, koorijuhtidele, puhkpilliõpetajatele ja tantsujuhtidele, kes valmistavad ette laulu- ja tantsupidusid.
Elukohalähedane põhikool peabki jääma lapsevanema esimeseks valikuks lapse koolitee alustamisel. Selle põhimõtte tõi oma kirjalikus ettekandes välja ka õiguskantsler. Põhikooli ülalpidamine ja koolivõrgu kujundamine on juba täna kohaliku omavalitsuse otsustada. Ka käimasolev riigigümnaasiumide võrgu rajamine peaks vabastama kohalike omavalitsuste vahendeid selleks, et panustada enam raha põhikoolide parendamisse, nii majade korrastamisse kui pedagoogilise ja tugiteenuste personali palkadesse.
Üle ega ümber ei saa me täna erakoolide rahastamise teemast. Et saaksime mõistlikult planeerida haridusvaldkonna tulevikku tervikuna, milleks me siin ju oleme, tuleb mõned olevikujutud ära klaarida. Ühiskonnas on peetud sel teemal vastakaid debatte ja on olnud ka vääritimõistmist ning rahulolematust. Erakooliseaduse eelnõu koos muudatusettepanekutega on kultuurikomisjoni töölaual. Meil on olnud mitmeid kohtumisi huvigruppide esindajatega. Eile "Foorumit" vaadates võis jääda mulje, nagu poleks huvigruppe kaasatud või nendega koos olukorda arutatud. On, ja korduvalt, ning oleme komisjonis kuulanud nii emotsionaalseid kui ka ratsionaalseid seisukohti. Püüame leida rahuldavat lahendust olukorrale, kus Riigikohus on kehtiva seaduse sõnastuse vaidlustanud.
Ühelt poolt tuleb tunnistada, et kui kas või 4% lastevanematest on otsustanud erakoolide kasuks, siis järelikult on neid tarvis. On olemas kindlad põhjused, miks hulk lastevanemaid on soovinud lisaks riigi ja kohaliku omavalitsuse finantseerimisele ka omalt poolt panustada koolikorraldusse, ja seda ei saa neile pahaks panna. Hinnates kõrgelt meie ühtluskooli, peame arvestama lastevanemate järjest suureneva sooviga väiksemate klasside, spetsiaalse pedagoogilise meetodi või individuaalse kohtlemise järele. Palju on kuulda põhjendusi, et lastele ei pruugi jätkuda suures koolis piisavalt tähelepanu, mida väike inimene selles meeletult ringikihutavas maailmas vajab.
Teisalt viib eelnev jutt mind tõdemuseni, et ehk peaksime keskenduma võimaluste otsimisele, kuidas pakkuda sarnast meeldivat õppekeskkonda, mida erakooli minnes otsitakse, ka munitsipaalkoolides. Usun, et iva on just tähelepanu jagamises, vaimses õhkkonnas, sest aineõpetuse sisu suhtes pole erakoolide ja munitsipaalkoolide teemalise debati kontekstis küll kordagi ühtegi negatiivset märkust kõlanud. Nimetatud teema kokkuvõtteks tahan öelda, et erakoolide toetamine mis iganes viisil ei tohi minna vastuollu avaliku huviga, nõrgestades seda ühiskondlikku ootust, mida peab eelkõige tagama elukohajärgne kool. Ja ma loodan siiralt, et kultuurikomisjonis on võimalik kokku leppida mõistlik üleminekuperiood valitsuse ettevalmistatud põhimõtete ellurakendamiseks.
Kogemused riigi ja kohalike omavalitsuste omavahelistes suhetes on läbi aastate olnud väga erinevad. Probleeme usaldusega, eriti finantsvaldkonnas, on olnud mõlemal poolel. Slaidilt näeme, et praegust olukorda hariduse rahastamisel ilmestab eelarve, mis on sihtotstarvete järgi detailidena n-ö sahtlitesse jagatud. Kahjuks soodustab selline regulatsioon ettenähtud raha ärakulutamist ühe või teise artikli peale, ehkki seda võiks kokkuhoidliku kasutamise boonusena suunata haridusvaldkonna tegevusse, mis just konkreetses vallas või linnas kõige vajalikum on. Leiame, et olemuslikku määratlust vajaks see, mis raha täpselt on toetusfondis asetsev haridustoetus. Kas see on Haridus- ja Teadusministeeriumi poliitika korraldamise instrument või peaks see olema omavalitsustele piisava tulubaasi tagamise instrument, võimaldamaks neil täita seadusega pandud ülesandeid ja otsustada kohaliku elu küsimuste lahendamise üle?
Kevadisel kultuurikomisjoni kohtumisel Eesti Linnade Liiduga ja maaomavalitsuste liiduga oligi teravik teemal, kui detailselt peaks riik omavalitsustele ette kirjutama valdkonda laekuvat raha, mis tegelikult on osa just nendessamades omavalitsustes elavatelt maksumaksjatelt riigieelarvesse laekuv tulu. Tõhus rahastamine on meie kõigi avalik huvi. Usaldada koole ja omavalitsusi ei tähenda vastutuse veeretamist mujale. Missugused oleksid siis vastastikuse usalduse plussid? Kohalikele omavalitsustele õiguste ja vastutuse andmine, et otsustada oma ülesannete täitmiseks minevate vahendite üle, loob olukorra, kus vastutus valdkonna korralduse eest liigub lisaks *de jure*'le ka *de facto* kohalikule tasandile, ning riigil kaob vajadus vastutada ja jageleda iga kuluartikli pärast üldhariduskoolides. Omavalitsustel tekib

reaalne vastutus selle eest, kui palju nad saavad ja soovivad suunata raha õpetajate palkadeks ning kas ja kuidas muuta atraktiivsemaks oma valla hariduselu, näiteks huvikoolide toetamisega.
Nii õiguskantsleri ettekanne kui ka Riigikontrolli auditid annavad mõista, et tänane riigieelarveline haridusvaldkonna rahastamise kord ei ole kõigile osapooltele piisavalt selge ega taga tõhusat õpetamist ja õpilaste erivajaduste toetamist. Teame, et põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele vastavalt on riik võtnud endale ülesandeks asutada igasse maakonda aastaks 2020 vähemalt üks riigigümnaasium. Ülejäänud õppekohtade vajadus plaanitakse Haridus- ja Teadusministeeriumi kava kohaselt katta koostöös kohalike omavalitsustega ja eraüldhariduskoolide pidajatega. Minu arusaamist mööda pole praegu veel selge, millises tempos ja kuidas hakkab riik üle võtma neid munitsipaalgümnaasiume, mida ollakse valmis üle andma lähiajal, ehkki plaan integreerida munitsipaalgümnaasiumid riigikoolide võrguga peaks realiseeruma 2023. aastaks. Seega tuleb selle ajani väga täpselt jagada munitsipaalgümnaasiumidega ülesanded ja vastutus ning teha mängureeglid selgeks võimalikult lähiajal. Oleks lubamatu, kui õpilaste ja õpetajate õppe- ja töötingimused erineksid sõltuvalt sellest, kas õpitakse või töötatakse riigi- või munitsipaalgümnaasiumis. Tõhusa ja tervikliku keskhariduse korraldamise huvides peakski meie eesmärk olema koondada kogu gümnaasiumi- ja kutsehariduskeskuste võrk riigi vastutusalasse. Selline terviklahendus võimaldaks riigil planeerida keskhariduse strateegilisi arengusuundi. Vastutus on suur, sest just keskhariduse baasil toimub koolilõpetanute liikumine kas tööjõuturule, kutse- või akadeemilisse õppesse. Ka võimalikult varajane karjäärinõustamine peaks noorele tee kätte näitama. Kutseõppe teema on aga niivõrd mastaapne ja problemaatiline, et vajaks täiesti eraldi arutamist riiklikult tähtsa küsimusena.
Riigi ülesanne on ka raskest puudest tingitud hariduslike erivajadustega õpilaste õppe rahastamine. Siin on tarvilik eri ministeeriumide koostöö. Sõltuvalt erivajadusest on tarvis tagada erinevad teenused, sh transport, taastusravi. Iga üksikjuhtumit on vaja eraldi kaaluda. Tegemist on kulukate otsustega, kuid lähtuda saab vaid sellest, millisena me näeme hariduslike erivajadustega noorte iseseisvaks eluks ettevalmistamise ja tööturule mineku toetamise võimalusi. Riik peab kõiki erivajadustega õpilasi kohtlema võrdselt, kooli omandivormist sõltumata. Samuti ei ole oluline, kas õpitakse tava- või erikoolis. Tahtsin täna esitleda ka OECD analüüsist tulenevaid mõtteid meie hariduskorralduse ees seisvate väljakutsete kohta, ent eile õhtul selgus, et minister Ligi kõneleb nendel teemadel pikemalt ise, ja piirdun konstateeringuga, et need väljakutsed on käesoleva ettekandega kenasti sünkroonis.
Liigume ettepanekute juurde. Kultuurikomisjoni liikmete enamus on arutelude käigus korduvalt jõudnud tõdemuseni, et omavalitsuse tulubaasi tuleb anda kogu raha, mis on vajalik üldhariduse andmiseks munitsipaalkoolides, sh ka õpetajate palgaraha ja muud munitsipaalkoolides õppetöö korraldamiseks vajalikud summad, mida praegu jaotab riik. Võrdluseks, lääne kultuuriruumis on toetusfond valdavalt omavalitsusele tema ülesannete täitmiseks loodud tulubaasi allikas, mille kasutamise üle otsustab kas täielikult või valdkonna piires omavalitsus. Kesk- ja Ida-Euroopas on traditsioon seda tsentraalselt riigi poolt kontrollida ning omavalitsustel on otsustamine raha kasutamise ja suunamise üle suuresti piiratud. Eesti unikaalsus hariduses säilib ainult koolipidaja vabade valikute kaudu. Ainult nii tekib omavalitsusel vastutus ja motiiv koolivõrku korrastada ja koole tõhusalt majandada. Alushariduse korraldamisel me ju usaldame omavalitsusi. Endise linnapeana mõistan omavalitsusi, kes ootavad riigilt suuremat usaldust ja võimalust teha haridusvaldkonna otsuseid kohalikest oludest ja vajadustest lähtuvalt. Sellega oleks tagatud ressursside kõige tõhusam kasutus, vastutus ja reageerimistundlikkus. Usaldus tähendab ka eraalgatuse usaldamist, sh kohalike omavalitsuste poolt. Täna saab kiita ja tänada neid kohalikke omavalitsusi, kes kõiki oma territooriumil elavaid õpilasi võrdselt kohtlevad.
Võtan räägitu kokku. Komisjonis toetati riigi ülesannete selgesõnalisemat kirjeldamist. Valdavalt toetati gümnaasiumihariduse riigile üleminekut, mille juures tuleb arvestada kutsehariduses toimunuga. Otsustused peavad tagama erinevate koolide koostöö õppe läbiviimisel eesmärgiga kindlustada juurdepääs mitmekesisele haridusele. Need sammud peavad aitama omavalitsustel rohkem tegeleda alus- ja põhihariduse kättesaadavuse tagamisega. Kui keskhariduse andmise kohustus on tervikuna planeeritud riigi ülesandena, siis tuleb kaaluda, mida tähendab selles süsteemis omavalitsuste võimalus pidada gümnaasiume ja kas see on otstarbekas. Raskest puudest tingitud hariduslike erivajadustega õpilased peaksid kuuluma riigi hoole alla, kuid kiiret ja tõhusat abi peab saama iga haridusliku erivajadusega õpilane. Samuti leiti komisjonis, et kehtivad seadusandlikud reeglid tuleb üle vaadata, sest kohati liiga detailsed ja liigselt kontrollile suunatud normid ei toeta vastastikuse usalduse teket ning takistavad efektiivsemat rahastamist.

Õhku jääb rida küsimusi, mis ootavad vastuseid tulevikus. Kas seadused võimaldavad meil teha mõistlikke valikuid, et koolid ja õpetajad saaksid täielikult oma tööle pühenduda? Kas riigieksamid toetavad meie tahet luua vanemate ja kooli vahele rohkem usaldust? Kuidas tõsta kutsehariduse mainet ja huvi selle vastu ning korraldada õpet käsikäes praktikaga? Kuidas teha see atraktiivseks ja kasulikuks ettevõtjale? Praegune kultuurikomisjoni koosseis püüab anda neile küsimustele jõudumööda vastuseid ka tulevase haridusseaduse eelnõu menetlemisel. Usaldus loob usaldust ja vähendab vajadust luua regulatsiooni, mida on küll lihtne paberi peal kontrollida, kuid mis võib jätta varju midagi olulist – inimese.
Ma tänan südamest kõiki osapooli, kes aitasid kaasa riiklikult olulise küsimuse arutelu ettevalmistamise protsessis: kodanikuühendusi, erialaliite, kohalike omavalitsuste ja ministeeriumide esindajaid! Loodan, et koostöös õnnestub viia ellu need plaanid, mis parandavad usaldust eri institutsioonide ja isikute vahel ning annavad vastutust kõigile neile, kelle kätes on parema kooli loomine ja hoidmine. Tänan auditooriumi tähelepanu eest! Vastan meeleldi teie küsimustele.

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma tänan teid! Teile on küsimusi. Urve Tiidus, palun!

11:00 Urve Tiidus
Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab kohalike omavalitsuste teemat. Te rõhutasite, et kohalike omavalitsuste vastutus ja vabadus üldhariduse korraldamisel kohalikus omavalitsuses kasvab. Kuivõrd on kohalikud omavalitsused valmis selliseks olukorraks? Rohkem raha on loomulikult kohalikus omavalitsuses alati teretulnud, aga kuivõrd ollakse selliseks muutuseks valmis? Ja kas te olete kuulanud nende mõtteid?

11:00 Laine Randjärv
Aitäh! Väga hea küsimus. Me oleme korduvalt kohtunud maaomavalitsuste liidu ja linnade liidu esindajatega. Selle teema tulipunktis on olnud just see, et kohalikud omavalitsused paluvad ja soovivad riigilt rohkem sellist usaldust ning nad on selleks vägagi valmis ja juba väga kaua aega. Ma võin öelda oma isiklikust kogemusest – ja ma usun, et ka sinul, hea küsija, on linnapeana see kogemus olnud –, et kohapeal sa näed, missugused on tegelikud vajadused. Ja kui artiklid on väga rangelt jagatud n-ö sahtlitesse, nagu ma siin nimetasin, või teatud kindlatele ridadele ja sa ei tohi vajaduse korral, kui sealt jääb raha üle, seda kasutada haridusvaldkonnas mõne valulikuma või olulisema teema jaoks just selles vallas või linnas, siis on erakordselt keeruline. Samas püütakse aasta lõpus ära kasutada seda raha, mis n-ö sahtlis veel alles on, ja see ei pruugi olla efektiivne. Igal juhul on kohalikud omavalitsused ootel, et riigil oleks nende vastu suurem usaldus.

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Valeri Korb, palun!

11:00 Valeri Korb
Aitäh! Lugupeetud kolleeg! Viimasel ajal on päris palju diskuteeritud erakoolide ja nende rolli üle meie haridussüsteemis. Mul ongi küsimus seoses sellega. Missugusel arvamusel on kultuurikomisjon erakoolide tuleviku ja nende koha suhtes haridusmaastikul ning riigi ja kohaliku omavalitsuse abi suhtes just nende tööks?

11:00 Laine Randjärv
Aitäh! Kõigepealt tuleb selgituseks öelda, et praegu on selle eelnõu menetlemine kultuurikomisjoni töölaual ja kuna mingisuguseid otsuseid ei ole langetatud, ei saa siin rääkida täna sellest, kuidas kultuurikomisjon täpselt otsustab. Seda me saame kuulata siis, kui saali jõuab eelnõu teine lugemine. Küll aga ma saan rääkida sellest protsessist ja nendest hoiakutest.
Riik toetas erakoole kuni aastani 2010, mil see vaidlusalune seaduseelnõu koos oma muudatustega vastu võeti, on toetanud neid jätkuvalt peale 2010. aastat ja ka menetluses olev eelnõu näeb ette riigipoolset erakoolide toetamist. Kõik haridusvaldkonna toetused tulevadki mitmest allikast ja seetõttu on erakordselt kurb, et erakoolide toetamise kontekstis on mõisteid segamini aetud, inimesi hirmutatud

ja jäetud mulje, justkui võtaks riik toetuse ära või hakkaks erakoole sulgema. See ei vasta tõele.
Riik on koostöös kohalike omavalitsustega erakoole pidevalt toetanud. Suurem osa nendest kohalikest omavalitsustest, kus täna on erakoolid, toetas neid vabatahtlikult ka enne 2010. aastat, millal seesama kõne all olev seaduseelnõu vastu võeti. Suurem jagu nendest on erakoole toetanud ka pärast seda, kui võeti vastu see seadus, kus on sõnastus, et kohalikele omavalitsustele on toetamine kohustuslik. Nii et me tegelikult räägime kogu aeg kohaliku omavalitsuse ülesandest toetada erakoole tegevuskulude kontekstis.
Küll aga ei ole saanud kohalikud omavalitsused väga mitmete erakoolide loomisel kaasa rääkida. Ja see on teema, mis on erakordselt oluline tuleviku jaoks – anda kohalikule omavalitsusele kaalutlusõigus, võimalus tulevaste erakoolide loomise juures kaasa rääkida. Siis on mõistlik ja võimalik kaasata loodav erakool kohaliku omavalitsuse koolivõrku. Kui kohalik omavalitsus on erakooli oma koolivõrku kaasanud, siis tekib, nagu öeldakse, et vabadus on tunnetatud paratamatus, selline kohustus. Kui sa oled teinud kokkuleppe, siis sul tekib kohustus seda kooli ka toetada.
Me tõepoolest kutsume kohalikke omavalitsusi üles kohtlema kõiki lapsi võrdselt, sest kohalikule omavalitsusele laekub maksumaksja raha, mille eest on eraldatud n-ö hariduskomponent, mille abil on täna võimalik erakoolide tegevuskulusid toetada. See on minu seisukoht ja nagu te kuulsite ka ettekandest: need lapsevanemad, kes soovivad oma lapse panna erakooli, hindavad seda võimalust ja leiavad, et need pedagoogilised meetodid on just parimad nende laste jaoks. Nendel peab olema see õigus ja vabadus, meil kõigil peab olema võimalus valida.

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Jaanus Marrandi, palun!

11:00 Jaanus Marrandi
Tänan! Lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin küsida natukene riigigümnaasiumide ja kohalike omavalitsuste gümnaasiumide suhte kohta. Riigigümnaasiumide asutamine on iseenesest väga hea – tekivad tugevad, hea õpikeskkonnaga konkurentsivõimelised gümnaasiumid, kuhu tulevad kindlasti ka head õpetajad. Aga tegelikult on ju riik juba tekitanud ebavõrdsuse või mingis mõttes kõlvatu konkurentsi. See ei paista võib-olla niivõrd välja suuremates linnades, aga igal juhul on head, tugevad riigigümnaasiumid maakondades konkurentsivõimelt, hariduse pakkumiselt kohalike omavalitsuste gümnaasiumidest eespool. Kohalikul omavalitsusel ei olegi võimalik selles osas riigiga konkureerida. Missugune on lahendus? Siin on tegelikult vaja üsna kiiret tegutsemist. Kas kõik gümnaasiumid peaksid olema riigi omad? Siin ei saa väga palju aega viita, sest nii võib tekkida üsna mitmekihiline või mitmetasandiline haridus.

11:00 Laine Randjärv
Jah, vastab tõele, et konkurents riigi- ja munitsipaalgümnaasiumi vahel ei tõsta kindlasti haridusvaldkonna kvaliteeti ega vii hariduskorraldust edasi. Ma arvan, et lahendus oleks siin koostöö, mitte konkurents. Ma praegu toetun Haridus- ja Teadusministeeriumi spetsialisti Kalle Küttise selgitustele, mis ta andis eile OECD analüüsi tutvustamise ajal. Härra Marrandi, kas te panete tähele, mis ma teile vastan?

11:00 Jaanus Marrandi
Ma kommenteerisin teie vastust.

11:00 Laine Randjärv
See on tore. Selge, juba kommenteerisite. Oluline on see, et kehtestatakse konkreetsed mängureeglid, kui palju riik tellib gümnaasiumikohti kohaliku omavalitsuse gümnaasiumist. Tõepoolest, plaan on aastaks 2023 jõuda selleni, et kõik munitsipaalgümnaasiumid oleksid ka riigigümnaasiumid, ehk see protsess on alanud. Ja eile oli ka küsimus, kui kiiresti võtaks riik üle need munitsipaalgümnaasiumid, mida kohalikud omavalitsused on valmis juba üle andma. Nii et on mitmeid kohalikke omavalitsusi, kes kas või hommepäev oleksid valmis juba korralikud gümnaasiumid riigile üle andma. Aga loomulikult tuleb selleks planeerida vahendeid, sest ülevõtmine tähendab ju kohustuste võtmist ja seda saab planeerida pika aja peale ette. Nagu ma rääkisin, haridusvaldkonnas ei ole võimalik kiireid lahendusi

saada, kiireid muudatusi ja kiireid reforme teha. Samas ma pean ütlema, et seda tuleks teha paralleelselt. Ma olen teiega nõus, et pole võib-olla mõtet oodata kuni aastani 2020, millal kõik riigigümnaasiumid on juba võrgustiku osaks saanud ja valmis ehitatud. Juba täna peaks alustama paralleelselt nende protsesside ettevalmistamist ja planeerima selleks ka eelarvelisi vahendeid. Selles mõttes oli küsimus täiesti asjakohane.

11:00 Aseesimees Jüri Ratas
Liina Kersna, palun!

11:00 Liina Kersna
Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja, suur tänu väga sisulise ja asjaliku ettekande eest! Me teame, et meie õpilased on PISA testides ühed tugevaimad. Samas me teame ka seda, et Eesti õpilased on koolis rahvusvahelises pildis ühed õnnetuimad. Mis te arvate, kas see on paratamatu, et kõrge hariduskvaliteedi juures ongi lapsed õnnetumad, või saab siin midagi teha?

11:00 Laine Randjärv
Aitäh! Ideaalis oleks muidugi hea vastata, et kõrge hariduskvaliteet ja kõige õnnelikumad õpilased maailmas. Mina arvan, et need asjad on ühildatavad, sellepärast et kui sul on hea keskkond, hea meeleolu, ümberringi turvaline ja terve olemine, siis oled sa valmis ka rohkem õpitegevusse panustama. Siinjuures tuleb muidugi öelda, et oluline on terve kooli niisugune tervikõhkkond, sellepärast et õpilased üksi ei saa õnnelikud olla. Õpetajad, kes neid õpetavad, peavad ka õnnelikud olema ja ilmselgelt peab olema väga hea koostöö kooli ja lastevanemate vahel. Tihtilugu öeldakse, et näete, see on näiteks kooli tegemata töö, osutatakse kas siis lapse käitumisele või elukommetele. Samas unustatakse ära, missugune on perekonna vastutus. Ma arvan, et kõige olulisemad kasvatuslikud sammud saab teha esimese viie eluaasta jooksul. Üliloluline on tegelikult ka alushariduse kvaliteet. Selles mõttes ma arvan, et seda küsimust siin täna mainida ja alusharidusest rääkida on kindlasti väga tähtis. Nii et kõik algab algusest – see, milliseks kujuneb laps koolis, kui õnnelik ta seal on ja kui palju ta saab panustada enda targaks tegemisse, algab tegelikult maast madalast. Järjekordselt on usaldus lapsevanema, kooli ja lasteaia vahel ilmselgelt esimene samm.

11:01 Aseesimees Jüri Ratas
Aivar Sõerd, palun!

11:01 Aivar Sõerd
Aitäh, austatud istungi juhataja! Hea ettekandja, ma ka siinkohal tänan omalt poolt sisuka ettekande eest! Aga mul on selline küsimus. Ma saan aru, et te olete kultuurikomisjonis käsitlenud üldhariduse rahastamismudeli muutmist. Seal oli üks ettepanek ka üldhariduse andmiseks vajalik raha kohaliku omavalitsuse tulubaasile anda. Praegu on just õige aeg selle kohta küsida, sest kolme nädala jooksul pannakse paika riigi eri valdkondade rahastamine järgmisel neljal aastal. See on riigi eelarvestrateegia, millega meil tegeleb küll valitsus, mitte Riigikogu, aga põhimõtteliselt pannakse neljaks aastaks paika eri valdkondade, sh üldhariduse rahastamine. Kas midagi nendest ettepanekutest, mõtetest või ümberkorraldustest jõuab ka sellesse nelja aasta riigi prioriteetide ja raha planeerimise dokumenti?

11:01 Laine Randjärv
Aitäh küsimuse eest! Nagu teie hästi teate ja nagu me kõik teame, riigi eelarvestrateegiat tehakse igal aastal neljaks aastaks. Tuleb tunnistada, et konkreetselt need ettepanekud ei ole sõnastatud sellisena, et lähima kolme nädala jooksul jõuaks riigi eelarvestrateegias kardinaalseid muudatusi teha. Küll aga on need sammud vajalikud selleks, et olla valmis 2017. aasta kohalike omavalitsuste valimiste järel, kui haldusreformi läbiviimise tulemusena on moodustunud uued omavalitsused. Seetõttu peame täna mõtisklema selle üle, missugune saab olema see mudel uues olukorras, ja me räägime tulevikuvisioonidest. Ma arvan, et 2017. aasta kevadeks oleme me valmis sõnastama juba ka konkreetsemate numbritega visiooni, juhul kui me loomulikult saavutame selleks poliitilise konsensuse ja kokkuleppe. Kultuurikomisjon üksinda ei saa siin midagi läbi viia. Ma väga loodan, et kolleegid rahanduskomisjonist tulevad meile toeks.

11:01 Aseesimees Jüri Ratas
Jaanus Marrandi, palun!

11:01 Jaanus Marrandi
Tänan! Ma tulen tagasi nende riigigümnaasiumide ja omavalitsuste gümnaasiumide juurde ja toon näite elust enesest, kuidas riik ei ole olnud oma poliitikas järjepidev. Ühe sellise riikliku poliitilise suunise järgi asutati Türile puhas gümnaasium, kus ühel hetkel oli ja on ka praegu õpilasi gümnaasiumiastmes rohkem kui Paide koolides. Lähitulevikus asutatakse Paidesse riigigümnaasium. Nüüd on tegelikult 15 kilomeetri kaugusel oleva Türi Ühisgümnaasiumi ja omavalitsuse jaoks väga oluline teema, kuidas edasi talitada. Kui me ootame 2023. aastani, siis jääb mitu põlvkonda n-ö kõhklevasse faasi oma gümnaasiumihariduse omandamise suhtes, sest kohalik omavalitsus ei oska ju käituda – kuhu investeerida, millisesse hoonesse, mis saab edasi. 2023. aastani oodata on tegelikult liiga pikk aeg.

11:01 Laine Randjärv
Aitäh! Türi ja Paide teema on umbes sama nagu Tartu ja Tallinna teema, nii et ma üldiselt mõistan teid ja teie muresid. Ma arvan, et kui kohalik omavalitsus tahab saada rohkem otsustus- ja vastutusvõimalust, siis eks täna tulebki teha neid otsuseid. Sõltub, mida Türi vallavalitsus ja vallavolikogu soovivad, kui kiiresti nad sooviksid, et nende gümnaasium oleks riigigümnaasiumide võrgu osa. Tuleb alustada läbirääkimisi, milline on rahastamine või millised on lepingud. Nii kaua, kuni kool ei ole riigi alluvuses, siis missugune on leping riigiga, kui palju tellitakse gümnaasiumikohti, neid ju rahastatakse. Riigigümnaasiumid katavad umbes poole gümnaasiumiealiste või keskharidust omandavate laste arvust, järelikult ülejäänud poole puhul tuleb kokkulepped läbi mõelda. Ilmselge on see, et osutamine ebavõrdsusele on asjakohane. Kui me siin eelmisel aastal kuulsime, et riigigümnaasiumide õpilastele on tasuta koolitoit ja teistele ei ole, siis juba tekkis niisugune küsimus. Tundub justkui väike pisiasi, aga kõik need detailid tuleb läbi rääkida. Nii et teie mure on asjakohane. Võtke härjal sarvist!

11:01 Aseesimees Jüri Ratas
Lauri Luik.

11:01 Lauri Luik
Suur tänu, hea juhataja! Austatud ettekandja, aitäh põhjaliku ülevaate eest! Haridus on niivõrd lai ja märkimisväärne valdkond, aga te suutsite nii paljusid teemasid oma ettekandes käsitleda. Ja ma saan aru, et kõike väga põhjalikult ka ei jõua, aga õppekava teemal ma tahaks natukene seda diskussiooni avada. Minu arvates on ühiskonnas ülimalt suur probleem – nii hariduses kui ka tegelikult ühiskonnas laiemalt – see, et inimesed ei liigu piisavalt ja laste tervis on üsna kehvakene. Kui me vaatame näiteks sõjaväkke minekut, et ei läbita teste ega olda selleks kõlblikud, siis see paneb muretsema. Ja küsimus on selline: mis faasis on plaan integreerida liikumisõpetus riiklikusse õppekavasse? Kas te olete selle koha pealt edusamme teinud?

11:01 Laine Randjärv
Aitäh! Tuleb tunnistada, et kultuurikomisjon ei ole esimese aasta jooksul, millal me oleme selles Riigikogu koosseisus töötanud, suutnud süveneda õppekavade põhjalikku analüüsi ega ka planeerimisse. Teie küsimus on absoluutselt asjakohane. Sellest on räägitud mitte ainult haridusvaldkonna kontekstis, vaid ka kaitseteemadega seoses. Näiteks kaitseväkke minekul on noormeeste kehaline ettevalmistus, aga loomulikult on ka noorte naiste tervis pere loomisel ja laste sünnitamisel teemad, mille puhul on üliloluline, et maast madalast oleks inimestel liikumisharjumused. On hea meel tõdeda, et Kultuuriministeerium on liikumisharrastuse teemale erinevate programmide näol väga palju tähelepanu pööranud, ja ma näen, et Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös võiks siin mõndagi ette võtta. Üldse ma arvan, et meie ministeeriumid peaksid haridus- ja kultuurivaldkonnas – eriti nähes seda nüüd kultuurikomisjoni esimehe pilgu läbi – tegema rohkem horisontaalset koostööd. Tihtilugu toimetatakse ühtede ja samade teemadega nagu

tsitadellis või oma silindris, selle asemel et moodustada link või sild eri ministeeriumide vahel. Ma usun, et see teemapüstitus on oluline ja kindlasti tegeleme sellega edaspidi. Nagu ma ütlesin, ettekandes ei jätkunud selleks ruumi ega aega.

11:01 Aseesimees Jüri Ratas
Heidy Purga, palun!

11:01 Heidy Purga
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Aitäh, kultuurikomisjoni esimees, väga konkreetne ja väga-väga hõlmav sõnavõtt oli! Minu küsimus on alushariduse kohta. Kuna riik on kooliõpetajate palgavahendeid üsna edukalt suurendanud, siis on kohalike omavalitsuste rahastada olevate lasteaiaõpetajate palkadega üsna suured käärid tekkinud ja need käärid kasvavad. Kohalikud omavalitsused lihtsalt ei suuda riigiga sammu pidada. Milline seis on praegu selles valdkonnas?

11:01 Laine Randjärv
Aitäh küsimuse eest! Kui nüüd taas viidata ettekandele, siis mainisin ka seda, et haridusvaldkonna rahastamise ümberkorraldamisega muutub ka rahavoogude liikumine. Kui me täna jõuame kokkuleppele – mitte täna konkreetselt, aga lähiajal – selles, et kõik, mis puudutab keskharidust, oleks riigi rahastada, siis vabaneb ka kohalikel omavalitsustel vahendeid, et rahastada neile põhiseadusega määratud valdkondi ehk alus- ja põhiharidust. See on see koht, sest kust seda raha siis nii väga tekib? Ega raha ei kasva puu otsas ega ole kuskil nurgas, me ei saa seda juurde trükkida, me saame seda millegi arvel. Siin ongi see küsimus, kuidasmoodi need rahavood suunata. Ja nagu ma ütlesin, väga oluline on lapse areng esimestel eluaastatel. See töö, mida teevad lasteaedades olevad õpetajad, on erakordne ja väga tänuväärne. Nad teevad seda tõepoolest väga väikese palga eest. Aga kui me tahame hariduse rahastamist ümber korraldada, et anda kohalikule omavalitsusele üks valdkond ehk alus- ja põhiharidus ning riigile keskharidus ja sealt edasi, siis ei ole riigil mõistlik hakata täna mingisuguseid vahesüste tegema. Me peaksime töötama terviklahenduse nimel.

11:01 Aseesimees Jüri Ratas
Austatud kultuurikomisjoni esimees, ma tänan teid! Nüüd ma palun Riigikogu kõnetooli haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi!

11:01 Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi
Austatud aseesimees! Austatud Riigikogu! Minu arusaamist mööda on tänane teema "Hariduse rahastamise võtmeküsimused". Ma asungi kohe selle juurde ja keskendun olulisematele struktuursetele probleemidele, mis seonduvad kahtlemata sellega, et ressurss on alati piiratud ja otsused peavad alati olema ainult kõige targemad. Vabandan ette, sest mul on siin tehnilise viperuse tõttu võimalik kasutada üksnes oma slaide ja osalisi märkmeid, mitte kõne teksti.
Kõigepealt ressursi piiride iseloomustus. Seda saab mõõta näiteks hariduse osakaaluga avalikes kuludes, riigieelarves. Me oleme siin haridust aastaid eelistanud: 13 aastaga jõudsime 15,4%-lise hariduse osakaaluni valitsussektori kuludes, kuid kriisi ajal oli olukord kõige parem. Kriisi ajast peale oleme hariduskulusid eelistanud ja hoidnud neid kärbete eest. Paraku on praegune tendents protsentuaalne halvenemine. Me oleme küll seadnud eesmärgiks 6–7% SKT-st, aga eelarve katet ei ole tagatud. Paraku ei ole eelistatud mitte ainult sularaha teenusele, vaid ka erakinnisvara arendust. Selline on praegune eelarveläbirääkimiste seis. Meie eelistus ehk õpetajate palga tõus on selle tõttu realiseerunud väiksemas ulatuses, kui oli kokkulepe.
Edasi. Meie üldisem ressursijaotuse eelistus on suunata raha kinnisvaralt ümber inimesele ja hariduse sisule. See on natukene paremini õnnestunud kutsehariduses, nagu te jooniselt näete. Siin on paranenud õpilaste ja õpetajate suhe. Õpilaste arvu vähenemisega on siiski mõningal määral kaasas käinud ka õpetajate arvu vähenemine ehk siis efektiivsuse hoidmine ja sisule keskendumine. Seevastu üldhariduses probleem süveneb. Viit aastat vaadates on õpetajate ametikohtade arv kutsehariduses kahanenud 14,9% – põhjus on süsteemi konsolideerimine ja õppijate arvu vähenemine demograafilistel põhjustel –, aga üldhariduses on langus vaid 2,4%. Põhjus on siin ikkagi ka funktsioonide jaotuses koolipidajaga. Läbirääkimised või koostöö on alati keerulisem teiste koolipidajatega, kui see on enda

koolidega.
Me oleme põhikooli kolmandas kooliastmes OECD riikide seas madalaima klassitäitumusega maa. OECD keskmine on 24, Eestis on see 15, mis ka vihjab meie praegustele debattidele väikeste klasside üle. Ruutmeetrite arv õpilase kohta on endiselt kasvutrendis. Kui kõrg- ja kutsehariduses konsolideerumine majanduskriisi tingimustes toimus, siis üldhariduses jäi piisav efekt saavutamata. Võrkude konsolideerimise vajadust peegeldavad ülespoole jooned, mille kasvutrend on suurem võrreldes palkadega, ja nagu te näete, juhul kui me ei võta midagi otsustavat ette, on prognoosid ainult halvemuse suunas. Me muidugi ei ole siin ka kõigi kriitikutega nõus. Minu arust on Riigikontrolli hinnang olukorrale natukene radikaalsem eelkõige sellepärast, et me väärtustame madalamates vanuseklassides rohkem kodulähedast kooli ja ei aja siin üksi otsest efektiivsust taga. Kuid peame tunnistama, et pooles kohalikest omavalitsustest on õpilase kohta enam kui 20 ruutu põrandapinda, kuigi me peame optimaalseks kümmet. Ka kutsehariduses on pinnakasutuse probleem siiski suur. Meie strateegia ja valitsusprogramm nõuavad rõhuasetuse muutmist ressursside jaotuses. Otsuseid saab aga ikka teha, nagu öeldud, koolipidajatega koos ja neile vastavaid stiimuleid luues. Me teeme seda investeerimisprogrammidega, milleks me oleme eraldanud 2022. aastani 141 miljonit eurot. Kõik see läheb ainult koos kokkulepetega koolivõrgu konsolideerimiseks. Me investeerime selleks, et põhikoolid saaksid parajamad ja et omavalitsused keskenduks põhikoolihariduse le. Plaanime gümnaasiumiharidust tasapisi üle võtta vastavalt võimetele ja sellele, kuidas valmivad riigigümnaasiumid. Kahtlemata võimaldab see tõsta palgataset ja hariduse kvaliteeti, mis peab olema põhiline asi lapse huvides. Mida vanem on klass, seda suurem rõhk on sellel, et riik sekkub.
Muidugi on meil siin probleeme õpilaste rände ja demograafiliste mõjudega ning need probleemid võimenduvad. Nagu näete ka siit pildilt, maavalitsuste ebaühtlus pinnakasutuses kasvab, mitte ei vähene, mis nõuab jõulisemaid otsuseid, mitte aeglasemaid ega vastassuunas mõjuvaid otsuseid. Aga me kavandame siin muudatusi ka sünkroonis haldusreformiga. See tähendab, et tugevamad omavalitsused on kindlasti paremad partnerid ka koolivõrgu kujundamisel, aga sõltumata sellest me ei lähtu haldusreformi reeglitest. Ma siiski julgen väita, et koolivõrgu reform on kodanikele märksa tugevama ja sisulisema mõjuga, kui valdade reform põhimõtteliselt olla saabki, aga nad toetavad üksteist.
Edasi. Selsamal teemal, mis on täna päevakorras, presenteeris eile oma seisukohti OECD parim rahvusvaheline ekspert, kelle analüüside ja seisukohtade austaja olen ma alati olnud, ja nende seisukohtade ilmudes võisin tõdeda, et see austus on vastastikune. OECD seisukohad toetavad kõike seda, mida on vähemalt viimase aasta jooksul teha püütud. Kohati on OECD isegi radikaalsem. Kõigepealt tõstab OECD esile Eesti tugevusi. Ta ütleb rõhutatult, et meil on väga tulemuslik ja võrdne koolisüsteem, ja imestab mõne asja üle, mis Eestis on toimumas, et me justkui püüame süsteemi lõhkuda või alavääristada. Ta ütleb, et meil on informeeritud hariduspoliitika ja selge strateegia, et me teame, mis me teeme, ja me oleme oma valikutes teadmistepõhised. Ta tõstab esile meie märkimisväärseid investeeringuid. Kuna see OECD raport on 2014. aastast, siis seal ei ole kogu informatsiooni selle kohta, mis on vahepeal toimunud, aga jah, kiidetakse meie märkimisväärseid haridusinvesteeringuid. Ta toetab selgelt ka seda, et need investeeringud on suunatud väga täpselt strateegiliste eesmärkide täitmiseks (st konsolideerimine, hariduse kvaliteet ja sealjuures laste huvide arvestamine) ega ole mõeldud ühtlaseks rahajaotuseks. Ta ütleb sedagi, et see rahastamismudel, see omavalitsustele raha andmine, mida me minister Aaviksooga koos tegime, suunab koolivõrku korrastama. See, kuidas me kooliastmeid ühtemoodi rahastame, aitab koolivõrku korrastada, sealjuures kultuurikomisjoni seisukohta, et omavalitsuste rahastamisel peaks sihtotstarbe täielikult ära kaotama, ei toetata.
Ütlen kohe, et juhul, kui me anname õpetajate raha omavalitsuste kätte vabalt kasutamiseks, on tulemuseks see, mis on toimunud Lätis, kus väga paljud õpetajad saavad sulgemata jäänud koolides, konsolideerimata koolivõrgus ainult miinimumpalka, palju madalamat kui meil. Ja lätlased tunnistavad, et see on probleem. Õpetajate palk on siiski prioriteet, mida ei saa jätta ainult omavalitsuste dikteerida, nii nagu on tegelikult juhtunud kodulähedase alushariduse puhul, kus palgad on madalad. Lihtsam on ju hoida koole lahti ja öelda, et raha ei ole, ja siis ei saa ka valitsus ju millegi eest vastutada, kui see ei ole sihipärane. Kiidetakse koolide autonoomiat ressursside kasutamisel. See ei puuduta ainult raha, vaid ka vaimuressurssi ja õpetajate professionaalsuse küsimust. Peetakse lugu õpetaja otsustusõigusest ja kooli enda valikutest. Tõstetakse esile jõupingutusi õpetajate palga tõstmiseks. Ma ei hakka numbreid tooma, aga me oleme kaugelt kõige kiirema õpetajate palga tõusuga riik OECD-s. See erineb väga olukorrast,

mis on Euroopas ja ka mujal juhtunud kriisi ajal, kui palku on külmutatud ja kohati isegi kärbitud. Loomulikult räägib OECD ka nõrkustest, nimetades neid koleda sõnaga "väljakutsed", aga eks ta viitab sellele, et on asju, mille nimel me peame pingutama. Õnneks ei saa ühelgi juhul öelda, et me poleks nõus või et me ei teeks. Riigi ja omavalitsuse vastutuse hägusus on tõsiasi. Kus me seda praegu klaarime? Üks koht on omavalitsustelt erivajadustega laste koolide ülevõtmine. See on pikem protsess, aga vastutus võib käia ka erivajadustega laste erakoole pidi, mis ongi meil teistmoodi rahastatud kui tavalised erakoolid. Me oleme riigile vastutust võtmas, rahastame erivajadustega laste koole erinevates vormides, aga see võtab mõne aja, enne kui me kõik klaariks saame. Koolivõrku peab kiiremini korrastama – täpselt meie seisukoht – ja viimase aasta jooksul on käivitunud need programmid, mis suunavad sellesse ka investeeringuid. Riigigümnaasiumide projekt käivitus mõistagi juba varem. Põhikoolidele me anname investeeringuid ainult parajaks tegemiseks ja muidugi on laiemas laastus põhikooli- ja gümnaasiumiastme eraldamine osa sellest protsessist.
Ainus tõeliselt kriitiline koht selles aruandes puudutab erakoolide avalikku rahastamist ja koolituslube. Kahju, et siin ei ole Kalle Muulit, kes väitis eile "Foorumi" saates, et erakoolide teemal pakub OECD mingit kompromissi. Kahjuks on vastupidi. Tema väide oli, et haridusministeerium tahab erakoolidelt raha ära võtta ja OECD-l on mingisugune tore kompromiss pakkuda. Reaalsus on vastupidine. Haridus- ja Teadusministeerium ning valitsus oma otsusega tahavad anda selle funktsiooni omavalitsuse kaaluda. See tähendab, et kogu pearaha, haridustoetus jääb endiseks, aga kinnisvaratoetus on omavalitsuse otsustada. Täpselt nii, nagu see on omavalitsuse otsustada ka tema enda koolide puhul, et ei juhtuks ega jääks nii, et omavalitsused panevad oma koole kinni, aga on sunnitud täisulatuses edasi rahastama kinnisvaraarendust, mis on eraalgatus. Seda ebavõrdsust tahab valitsus otsusega ära muuta, anda selle lihtsalt omavalitsusele kaalumiseks. See ei tähenda automaatselt raha äravõtmist, vaid kaalumist, mille järel on vastus enamasti jaatav.
Seevastu OECD-l on kaks pakkumist. Kõige lihtsam pakkumine on lõpetada ära tegevustoetuse ehk kinnisvaratoetuse maksmine. See on üks ettepanek. Teine ettepanek on, et juhul, kui erakoolid võtavad õppemaksu, siis vähendada selle võrra haridustoetust. Kindlasti ei ole see riigi jaoks mõttekas, see tähendab ju üksüheselt erakoolide õppemaksude kinnimaksmist. Sellel ei ole mõtet – see lihtsalt viiks eraraha välja, sest sel juhul õppemaksu loomulikult ei võetaks, kui see raha tuleks riigilt. Veel kord: me ei ole nii radikaalsed, nagu on OECD, aga me tunnistame kõiki neid probleeme, mida OECD on esile toonud.
Erivajadustega laste tavakooli lõimimine ja teiskeelsete noorte toetamine – me oleme jälle väga nõus. See on see, mis hoiaku me oleme võtnud, et erivajadustega lapsi, kes on suutelised õppima tavalises koolis, tuleb maksimaalselt panna tavalisse kooli tavaliste laste hulka ja mõistagi siis ka tavalisi lapsi erilistega harjutada. Need lapsed, kes peavad tulevikus elus hakkama saama, peaksid juba kooliajal teiste lastega kontakti saama ja vastupidi. Me peame erivajadustega lapsed ellu tooma, mitte neid isoleerima. Seda saab teha nii erakoolides kui ka munitsipaalkoolides, aga 97% erivajadustega lastest on siiski tavakoolides ja me ei peaks neid viima väga erilistesse tingimustesse, niipalju kui see võimalik on. Raske puudega laste koolid on mõistagi eraldi teema.
See, et kutseharidus pole piisavalt populaarne, on ka õige tähelepanek, seda me teame. Muidugi, populaarsust ei saa nupust keerata, aga kutseharidust on kohati mõnevõrra eelistatud üleinvesteerimise näol. Praegu me loodame tulemust erinevatest meetmetest, aga üks on ka see, et me eristame gümnaasiumi ja põhikooli. See peaks olema kõige tugevama mõjuga. Noortel on valik, kas nad orienteeruvad ülikoolile või kiiremini kutsele. Koolivõrgu korrastamise vallas soovitab OECD kiiremalt tegutseda, mida me ka teeme, ja lähtuda laste huvidest, mis tähendab head haridust.
Erakoolide rahastamine. Mis on need etteheited, mida, olgu siis öeldud, OECD väga teravalt esile toob? Erakoolide rahastamine tekitab tõsiseid õigluseküsimusi ja konkurentsieeliseid erakoolidele. Praegune olukord soosib erakoole: nad saavad rohkem raha lapse kohta, maksuraha pluss õppemaks, ja seal on lastel rohkem vabadusi kui tavakoolis. Suhe on 1,6 ja sinna lisandub ka maksusoodustus lapsevanematele. Edasi, see subsideerib avalikust rahast keskmisest jõukamaid. Ei saa eitada, et keskmikud ja vaesemad peavad eelistama tasuta haridust. See töötab vastu koolivõrgu korrastamisele. Põhiline, mida öeldakse: lõpetage kinnisvara üleküllus, keskenduge sisule. Seda ütleme ka meie. Erakoolide rahastamise süsteem keskendub erakoolide kinnisvara arendamisele. Praegune süsteem on vastassuunaline: avalik koolivõrk tõmbub kokku, erasektor aga laieneb. Viimati oli üks erakool nelja lapsega, aga nad saavad kinnisvaratoetust. Mõelge sellele, kultuurikomisjoni liikmed ja ka Kalle Muuli isiklikult! See tõstab haridussüsteemi kulukust. See ei too niivõrd ressurssi, kuivõrd tekitab

ebaefektiivsust ja kulukust juurde ja see on alus tuleviku kvaliteediprobleemidele. Need ei ole minu sõnad, need on OECD sõnad. Need on neutraalse eksperdi sõnad, kes ei teadnud tol hetkel, et erakooli laps saab rohkem raha, mitte võrdselt tavakooli lapsega. OECD ei teadnud seda süsteemi, kuidas see töötab, aga pealiskaudsel hinnangul nad arvasid, et seal on võrdne raha. Ei, erakoolilaps saab rohkem kinnisvaratoetust, näiteks Tartus ja Tallinnas poolteist korda rohkem, rääkimata keskmisest regionaalsest mõjust laiemalt. Aitäh!

12:18 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh, austatud minister! Teile on ka tublisti küsimusi. Tarmo Tamm, palun!

12:18 Tarmo Tamm
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud minister! Ma küsingi teie käest erakoolide rahastamise kohta, OECD raportist tuleneva riigi ja omavalitsuste vastutuse hägususe kohta. Nagu me teame, finantseerib riik erakoole täiendavalt 7 miljoni euro ulatuses tegevuskulude katmisel. Teie olete väitnud, et midagi ei juhtu: kohalikud omavalitsused võtavad selle sujuvalt üle ja kohalikud omavalitsused ise otsustavad, kuidas nad erakoole täiendavalt toetavad. Aga ma tuletan teile meelde, härra minister, et kohalikule omavalitsusele on võimalik täiendavaid kohustusi panna ainult siis, kui nad kindlustatakse ka rahaliste vahenditega, muidu tekib vastuolu põhiseadusega. Miks antakse selliseid lubadusi ja tehakse selliseid oletusi, et küll kohalikud omavalitsused finantseerivad, et erakoolid hätta ei jää? Võiks ju ausalt öelda, et ega kohalikul omavalitsusel ka selle jaoks raha ei ole, kui riik selle raha ära võtab.

12:19 Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi
Mulle hirmsasti meeldib, kuidas erakond, kes tavaliselt jagab tasuta asju, kelle põhiline hariduspoliitiline algatus oli ju tasuta koolitoit kõigile, mitte nendele, kes seda vajavad, on hakanud nüüd nagu väga üheselt eelistama tasulist haridust. Mõnes mõttes on see ju tore – tasuline haridus loob mitmekesisust ja võimaldab erainitsiatiivi, mida me kõik toetame, aktsepteerime ja kahtluse alla ei sea. Aga te selgelt tunnete praegu muret selle pärast, kas omavalitsus jaksab üleval pidada tasulist haridust, mitte aga selle pärast, kas omavalitsus jaksab üleval pidada tasuta haridust, kui lapsi vähemaks jääb.
Reaalsus on see, et omavalitsuskoole läheb kinni. Mu viimane slaid näitas, et neid koole pannakse iga päev kinni. OECD soovitab seda protsessi kiirendada, sest lapsi on vähe, kinnisvarakulude osakaal kasvab ja õpetajate palga tõusuks jääb vähem raha. Täpselt sama probleem on, ja need on omavahel seotud, erakoolidega. Lapsed on ühed ja samad, ükskõik kus nad parajasti õpivad. Me peame kohapeal vaatama, et see ei muutuks kinnisvara arendamiseks ja kulude raiskamiseks. Seda saab kohapeal teha ainult omavalitsus. See ei ole omavalitsuste kohustus, vaid see on nende õigus – kontrollida oma koolivõrku. Omavalitsused tahavad seda.
Omavalitsusliidud, maaomavalitsuste liit ja linnade liit on väga üheselt valitsuse eelnõu taga, mille valitsus on heaks kiitnud ja mille kohta tehti põhimõtteliselt otsus juba eelmise aasta 30. juunil. See skeem on valmis ja meil on kogu aeg olnud liitlased: nii linnade omavalitsuste liit kui ka maaomavalitsuste liit. Nad ei võta seda kui kohustust, mida see ka pole, vaid kui võimalust kontrollida oma koolivõrku ja mitte dubleerida, anda lapsele valikuvõimalus, aga mitte luua sellist olukorda, kus üks kool on automaatselt riigi poolt eelisrahastatud: kinnisvara ja kõik muu, pluss õppemaksu võimalus ja asutamisõigused. Teisele poole annab riik ainult haridustoetuse. See on äärmiselt ebavõrdne olukord – 1,6-kordne eelistamine, ilma omavalitsuse valikuõiguseta. Nii et veel kord: me oleme ühes paadis omavalitsustega ja see ei ole kuidagi vastuolus seadustega.

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Henn Põlluaas, palun!

12:19 Henn Põlluaas
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Minu küsimus on muusikakoolide kohta, mis annavad huviharidust ja on omavalitsuste rahastada. Ometigi töötavad seal professionaalsed õpetajad, neil on professionaalne, väga põhjalik õppekava ja nad valmistavad ette ka professionaalseid muusikuid lisaks neile, kes lähevad muusikaakadeemiasse tudengiteks edasi. Ja seda haridust, mis seal antakse, ei ole ju võimalik võrrelda mingi muu huviharidusega, korvi punumise või keraamikaringiga. Mis te arvate, kas

on võimalik arutleda ka sellel teemal, et muusikakoolid lülitataks ikkagi üldharidussüsteemi ja riik paneks sinna oma õla alla?

12:19 Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi
Aitäh! Ma kindlasti ei vastandaks erinevaid huvihariduse valdkondi. Aga meie üldine hariduspoliitiline hoiak on, et ka huviharidus võiks tõepoolest anda praktilisi oskusi. Kui see on pillimäng, siis selles vallas Eestis pigem väga suurt defitsiiti ei ole, kui me tahaks ressurssi ümber jagada. Teatud koordineeriv roll meil juba valitsuses on, noorsootöö on ka haridusministeeriumi haldusalas, aga selle teema kohapealne korraldamine peab jääma omavalitsuste kätte. Aga me paneme muidugi keskvalitsuse poolt sinna ka oma raha: Hasartmängumaksu Nõukogust, Euroopa programmidest jne. Sellega seondub ka täiendav "ringiraha" meede, mida me praegu keskselt suuname. Huviharidus on ikkagi olemuselt koolihariduselе lisaks ja ega neid päris kokku liita ei saa – erinevad huvid, erinevad võimalused. Mis on ühtne, on üldharidus, millest osa muidugi kattub mitmete huvihariduse suundadega.

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Kadri Simson, palun!

12:19 Kadri Simson
Aitäh! Lugupeetud Jürgen Ligi! Ma olen jälginud teie sõnavõtte nii täna kui möödunud päevadel ja ma pean ütlema, et mulle hirmsasti meeldib, kuidas teie tunnete muret võrdsuse pärast. Ja ma loodan, et hariduspoliitika kaudu jõuate te selle murega ka meie maksusüsteemi juurde. Aga minu küsimus ei puuduta käimasolevat kaklust teie ja erakoolide vahel. Te mainisite OECD raportit ja ütlesite, et üks punkt kajastab täpselt teie seisukohti. See on see, et koolivõrku peab kiiremini korrastama. Eesti keeli tähendab see, et koole tuleb kinni panna. Täna on selge see, et kui vallal on üks põhikool, on ta märksa paremini rahastatud kui siis, kui vallal on kaks põhikooli. Meil käib omavalitsusreform ja ilmselt mitu valda, kes võiksid liituda, muretsevad sellepärast, mis saab neist koolidest. Kas te haridusministeeriumis muudate rahastamisskeemi, et kokku minevad vallad ei satuks raskemasse rahastusolukorda seetõttu, et neile jääb mitu põhikooli alles?

12:19 Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi
Aitäh! Ma lükkan tagasi igasugused vihjedki sellele, et me saaks maksusüsteemis rakendada sarnast võrdsuse printsiipi, nagu ma taotlen ja nagu taotleb OECD hariduses. See on mõeldamatu, et me kehtestaksime peamaksu, et kõik maksaksid võrdselt – see on sotsiaaldarvinism. Sel juhul istuks tõenäoliselt pool elanikkonnast, kes praegu üldse tulumaksu ei maksa, võlavanglas ja ebavõrdsus ühiskonnas oleks väga suur.
Hariduses toetan ma seda, mida toetavad kõik vähegi ausad poliitikud ja analüütikud, et üldise raha jagamisel ei suurendataks sotsiaalset ebavõrdsust, ei loodaks eeliseid jõukamatele, ei loodaks eeliseid enda lastele, enda fraktsiooni juhtide lastele, jõukamatele lastele. Kõige selle üle on meil praegu debatt, et tugevamate hääl, st keskmisest jõukamate hääl, nagu ütlevad need inimesed ise ja nagu ütleb OECD nende kohta, kõlab liiga kõvasti. See teema on ülevõimendatud. Nii et selles mõttes, proua Simson, mõtleme koos!
Aga mis küsimus teil oligi? (Kadri Simsoni repliik kohapealt.) Aa, kohalikud koolid. Me ei peaks kunagi arvama, et me teame kõiki omavalitsuste otsuseid, aga me ei tohiks alahinnata nende huvi langetada endale kasulikke otsuseid. Ma arvan, et selliseid otsuseid tuleb tulevikus palju. Kindlasti me vaatame üle koolide rahastamise mudeli, juhul kui nende liitumiste käigus võiks tekkida ebaõiglus, aga esmajoones käib koolivõrgu planeerimine ikkagi koostöös omavalitsustega, mitte valitsuse dikteerimisel. OECD tõstab just esile selle mudeli head stiimulit. See tähendab, et see aitab omavalitsustel tarku otsuseid langetada. Aga jah, vaatame selle pildi kindlasti üle siis, kui vallad on liitunud, st kas on vaja täiendavat valitsuse sekkumist.

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Marika Tuus-Laul, palun!

12:19 Marika Tuus-Laul

Aitäh! Austatud härra minister! Ka mina arvan, et tegelikult ei peaks rahastamisel eelistama erakoole, nagu toob välja ka OECD raport. Nii et selles mõttes ma olen teiega täitsa ühel nõul. Aga sellessamas raportis on rõhutatud seda, et meie lasteaiahariduse rahastamine on puudulik, et lasteaiaõpetajad on alarahastatud ja see kajastub ka loomulikult otseselt õppe kvaliteedis. Kasulikum on varases vanuses lapsesse investeerida, hiljem ei too see nii palju tagasi. Mis te ütlete, kuidas meil on plaanis seda lõiku paremaks teha – lasteaiaõpetajate palku ja lasteaiahariduse rahastamist?

12:19 Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi

Aitäh! Väga hea küsimus! Küsimuse algus meeldis mulle muidugi eriti. Ma väga palun teid, et te Riigikogus hääletamisel mäletaksite seda. Ma nüüd natukene selgitan. Viide oli OECD-le. Jõukamatel on praegu rohkem eeliseid. Valitsuse ettepanek on viia koolid võrdsetele alustele, st omavalitsus kaalub oma koolivõrku, kõik saavad ühtemoodi haridustoetust. See on kõik ühtemoodi, aga tasulisele haridusele jäävad siiski vabaduste ja õppemaksu eelised alles. OECD, millele te viitasite, soovitab, olgu üle korratud, maksta eraharidusele vähem, vähendada haridustoetust või loobuda üldse tegevustoetusest. See oleks suurepärane, kui Keskerakond tuleks nende soovitustega kaasa. Alushariduse teema jäi mul tõepoolest siin ajapuudusel puudutamata, aga eile ma sellele pressikonverentsil viitasin, et õige mitmes punktis on OECD veel radikaalsem. Ta on radikaalsem nii alushariduse kui ka koolivõrgu teemal selles võtmes, nagu mina tajun – ta tahaks vähendada kohaliku tasandi rolli otsustamisel. Ma selle peale ikkagi ei läheks. Minu üldine hoiak on lüüa väga selgelt vahe vastutuste vahele, tehes omavalitsustega koostööd ja võtmata neilt seda otsustusõigust ära. Kohalikud omavalitsused peaksid siiski sellise väga kodulähedase tegevuse üle täielikku kontrolli omama ja täielikult vastutama. See peaks olema kohalike omavalitsuste valimiste teema, mitte Riigikogu valimiste teema. Meie kindlasti ei suuda alusharidust sel määral kontrollida, nagu suudavad kohalikud inimesed, kelle lähedased, lapsed, ka sõprade lapsed alushariduses osalevad. Aga tähelepanek on väga õige – selle peale on tulnud vihje, et võib-olla peaks siin riigil olema natukene suurem osakaal.

12:19 Aseesimees Jüri Ratas

Mailis Reps, palun!

12:19 Mailis Reps

Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea minister! Kahju, et te viimase paariteise tunni jooksul ei ole jõudnud kätte võtta põhikooli- ja gümnaasiumiseadust, mida ma teile eile korduvalt soovitasin ja kus on kirjas, et erakoole rahastatakse keskmise järgi. Ja siis te võiksite ka loobuda oma suurtest valedest, mida te olete täna mitu korda korranud. Aga nüüd OECD uuringu juurde. Teile meeldis alati ka rahandusministrina rääkida uuringute nendest osadest, mis teile meelde jäid. Aga kui me võtame suure pildi, siis on selge, et suuresti sarnaneb see kõik haiglavõrgu nõndanimetatud *masterplan*'iga, mis mõni aeg tagasi tekitas olukorra, kus me pöörasime tervishoiu pea peale ja sulgesime suurema osa oma tervishoiukeskustest. Kas teil on kindel veendumus, et nii suure hulga koolide sulgemine ja koolivõrgu kokkutõmbamine on tõepoolest Eesti hariduse tuleviku huvides?

12:19 Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi

Aitäh! Teie üleoleva ja ebaausa sissejuhatuse peale ma pean siiski kõigepealt kommentaari andma. Mul ei ole kombeks valetada. Ma tihti eksin nagu kõik inimesed, aga ma tõesti asun vaidlustesse ainult juhtudel, kus ma midagi tean ja olen selles väga veendunud. Te võite seda ümber lükata, aga mitte valedega. Ebavõrdne rahastamine tuleneb ka just nimelt sellest põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest. Tartus ja Tallinnas ning mitmes teises koolis on omavalitsuste endi tegevuskulu (n-ö kinnisvara ülalpidamiskulu, mõni nüanss veel seal juures) suurusjärgus 57, vahel 53 eurot ruutmeetri kohta, kuid seaduse järgi ei pea kohalik erakool sellega leppima. Ta saab just nimelt Eesti keskmist, mis oli äsja 91 eurot. Praegu, kui ma ei eksi, on see 87 eurot, sest lapsi on veel rohkem tulnud suurtesse kohtadesse, mis omakorda muudab natuke neid koefitsiente. Aga jah, Eesti keskmine on suurem sellest, kui palju kulutavad omavalitsused Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Rakveres oma koolidele. Pärnus ja Rakveres on see väga sõbralikult lahendatud, ei küsita rohkem. Tallinnas ja Tartus, kus on enamik erakoole, küsitakse rohkem. Sealt tuleb esimene erinevus, miks saab erakooli laps 1,6 korda rohkem riigi raha kui tavakooli laps. Teine tuleb sellest, millele ma ka viitasin, st regionaalsest mõjust – nad tõesti saavad valida parimaid koolikohti. Ma võin jätkata. Selle eelise ehk 1,6 sees ei ole veel lapsevanemate

tulumaksutagastust. Arvutage see palun Rocca al Mare Kooli õppemaksu põhjal välja – liitke, tehke oma arvutused – ja tulge siis uuesti siia väitma seda, mida te väitsite. Endiselt on see süsteem sedapidi, nagu ma olen rääkinud, ja mitte midagi ei ole selle 11 tunni jooksul, mis te vist ütlesite, muutunud. Kas teil küsimus ka oli?

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Oudekki Loone, palun!

12:19 Oudekki Loone
Aitäh, härra eesistuja! Härra minister! Mulle väga meeldib see, et te olete asunud toetama avalikku haridust ja ma küsikski nüüd avaliku hariduse kohta. Kõnelesite, et koolivõrgu korrastamine käib koostöös kohalike omavalitsustega. Eestis on praegu märkimisväärne hulk jätkusuutlikke gümnaasiume, mida ka vallaelanikud soovivad säilitada, kus on lapsi ja mille igapäevase ülalpidamisega saab vald hakkama, kuid mille riik on siiski jätnud külma kätte sellepärast, et keegi kuskil Tallinnas arvab, et Antslasse ei olegi võib-olla gümnaasiumi vaja. Ja kui kohalikud elanikud soovivad seda säilitada, siis asub riik neid taga kiusama, näiteks ei anna võimalust saada n-ö tavalist riigi abi ka põhikooli osas, sest kohalikud kõigele vaatamata pakuvad gümnaasiumiharidust. Kas kohalike inimeste …

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Hea küsija, teie aeg! Palun ministril vastata!

12:19 Oudekki Loone
Kas kohalike inimeste …

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Hea küsija, teie aeg! Ma palun ministril vastata!

12:19 Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi
Aitäh! Ma sain teema püstitusest aru. Tänan selle hea sissejuhatuse eest! Kinnitan, et Eesti riik ei ole selline riik, kes kiusab oma omavalitsusi. Kui siin on mingisugust lugupidamatust, siis ma arvan, et sellega tuleb tegeleda. Aga teades meie inimesi, nad on leebus ise, need, kes sellega tegelevad, võrreldes minuga väga heatahtlikud. Nad ei lähe kunagi teravuste ega kiusamiseni, milleni ei lähe ka mina.
Koostöö omavalitsustega on tõepoolest sisuline. Võib-olla see ei olnud esimese või ka teise riigigümnaasiumi puhul nii selge, aga praegu ma näen seda. Omavalitsusega lepitakse ikkagi kokku, mis on nende kohalikud plaanid, ja vastavalt sellele otsustatakse riigigümnaasiumi ehitamine. Riigigümnaasiumi ehitamise mõte ei saa olla rohkem koolikohti, kuna neid on üle, vaid parem ja kompaktsem koolivõrk, mida OECD rõhutab kõige tähtsama küsimusena, mis on kõige tähtsam laste huvides ja mis on kõige tähtsam elus hakkama saamise huvides.
Külastage riigigümnaasiume! Minul on muude tegemiste vahel olnud küll ebapiisavalt aega, aga see, mis ma olen kõrvalt kuulnud ja mis ma olen kohapeal näinud, üksjagu vaimustab mind. Viimane käik oli teist korda Jõhvi Gümnaasiumisse. Seal on mõlemas keeles õppivad lapsed, kellel silmad säravad, ja väga positiivne õhkkond, see on väga innovaatiline. Gümnaasium eraldi kooliastmena on hoopis midagi muud kui tavaline 10.–12. klass, rääkimata 10.–12. klassist, kuhu on alles jäänud ainult mõnikümmend last, kus ei ole mitmekesisust ja õpetajal koormust. Me tahaksime, et õpetajal oleks täiskoormus, et gümnaasiumis pakutaks teise kvaliteediga haridust, ja oleme seda ka juba saavutanud. Ma igatahes kinnitan, et see on ikka positiivne, mitte kiusamise programm, aga väga väikesed kooliastmed ei ole nii elujõulised. Ja me kindlasti ei kiusa põhikoole, see on plaanide, kokkulepete vastu investeerimine ja ei ole kurjus, vaid koostöö.

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Austatud minister, ma tänan teid! Palun Riigikogu kõnetooli ettekandeks Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja Eesti Linnade Liidu esindaja ning Tartu linnapea Urmas Klaasi!

12:19 Tartu linnapea Urmas Klaas
Austatud Riigikogu aseesimees! Austatud Riigikogu liikmed, minister ja külalised! Alustuseks tänan ja tunnustan Riigikogu kultuurikomisjoni, kelle initsiatiivil olulise tähtsusega riikliku küsimusena arutelu hariduse võtmekohtade üle toimub. Pean igati õigeks, et parlament jätkaks aktiivselt nii haridusvaldkonna kui ka kohalike omavalitsuste rahastamise arutelusid. Haridussüsteemi rahastamine on kirgi kütnud iseseisvuse taastamisest peale. Pole olnud aega, mil eri osapooled ei oleks sel teemal diskuteerinud. Diskussioon peab olema aga edasiviiv ja selle tulemusena peavad sündima osapooli rahuldavad kokkulepped. On kurb, et Vabariigi Valitsuse ja omavalitsusliitude koostöökogu hariduse töörühmas ei ole viimasel neljal aastal olnud haridusküsimuste sisulisi arutelusid, rääkimata kokkuleppeni jõudmisest. Omavalitsusliitude tehtud arvukatest ettepanekutest on arvestatud vaid väheseid.

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma pean teie käest vabandust paluma! Mulle tundub, et meie ekraanil ei ole teie ettekannet. Ma võtan kaheks minutiks juhataja vaheaja ja loodan, et see tehniline küsimus lahendatakse. Palun vabandust!
V a h e a e g

12:19 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, austatud ettekandja ja head interneti teel jälgijad, palun vabandust! Austatud Tartu linnapea, palun läheme teie ettekandega edasi!

12:19 Tartu linnapea Urmas Klaas
Head Riigikogu liikmed! Kohalikud omavalitsused on põhiseaduslikud institutsioonid, kellel on kohaliku elu küsimustes iseseisva otsustuse õigus ja kes peavad hariduse kättesaadavaks tegemiseks pidama koos riigiga üleval vajalikul arvul õppeasutusi. Paraku ei ole siiamaani suudetud selle kohustuse täitmisel kokku leppida selget ülesannete jaotust omavalitsuste ning keskvalitsuse vahel. Iga ülesande täitmine eeldab ka piisava rahalise ressursi olemasolu ja sellest hariduse rahastamise probleemid alguse saavadki. Lisaks valitseb omavalitsuste ja keskvalitsuse vahel usaldamatus, mis pärsib konstruktiivset koostööd ja kokkulepeteni jõudmist.
Meil on olemas väga hea strateegiadokument "Eesti elukestva õppe strateegia 2020", mille kohaselt – te võite failide pealt täpsemalt lugeda – peab kohalik omavalitsus tagama kodulähedase alus- ja põhihariduse, riik seevastu aga kvaliteetse ja valikuterohke gümnaasiumihariduse. Strateegia eesmärkide täitmine eeldab kõigi hariduselu osapoolte tihedat koostööd, sh kokkuleppimist, kuidas korraldada haridusvaldkonna rahastamine kõige mõistlikumal ja otstarbekamal viisil. Oma kohustuste eest vastutada ja ressursse efektiivselt kasutada saab vaid suveräänne otsustaja. Kui mingi ülesande täitmist rahastatakse mitmest allikast või kohustatud pool ei suuda oma ülesannet ebapiisava ressursi tõttu täita, siis leitakse alati põhjuseid, et vastutusest kõrvale hiilida ja üksteist süüdistada. Omavalitsuste hinnangul tuleks loobuda arengut pärssivast kahepoolsest püsikulude rahastamisest ning jaotada ülesannete täitmiseks vajalikud vahendid keskvalitsuse ja omavalitsuse vahel haridustasemeti, nagu ka kultuurikomisjon ette paneb. Seejärel saab vastava haridustaseme eest vastutaja otsustada, kas pidada haridusasutust ise üleval või tellida õppekohti näiteks teistelt koolipidajatelt, kusjuures see ei sõltuks haridusasutuse omandivormist. On hea meel, et vähemalt gümnaasiumihariduse osas on riik valmistumas võtma suuremat vastutust. Paraku valitseb selles protsessis veel suur ebaselgus, nagu ka tänasest arutelust välja tuleb. Haridusseaduse eelnõu järgi on gümnaasiumiharidus alates aastast 2023 sajaprotsendiliselt riigi korraldada. Üleminekuperiood on väga pikk ja küsimusi tekitab erineva omandivormiga koolide ebavõrdne kohtlemine rahastamisel ja konkurentsieeliste loomine riigigümnaasiumidele.
Hea Riigikogu! Soovin rõhutada, et kohalikule omavalitsusele seadusega – kordan, seadusega – pandud ülesande täitmine peab olema ressursiga kaetud. Seetõttu peame hariduse rahastamisest rääkides alustama põhilisest – kohalike omavalitsuste tulubaasist, mis võimaldaks meil normaalselt oma kohustusi, sh haridusvaldkonna ülesandeid täita ja hädavajalikke kulusid katta. Majanduskriisi ajal, 2009. aastal vähendati omavalitsustele laekuva tulumaksu osa 11,93%-lt 11,4%-le ja endist määra pole

siiani taastatud. Käesoleval aastal tähendab see aga, et kohalikesse eelarvetesse laekub 40 miljonit eurot vähem. Riigi eelarvestrateegia ettevalmistamisel on nii linnade liit kui ka maaomavalitsuste liit juhtinud korduvalt tähelepanu sellele, et omavalitsuste eelarved ei ole vastavuses neile pandud ülesannetega. Veelgi enam, kohalike omavalitsuste eelarve võimalused, sh rahastamisvõimalused, jäävad järjest kaugemale maha riigieelarve võimalustest ning sellega ei saa kohalikud omavalitsused loomulikult leppida. Vaatamata tulubaasi mahajäämusele riigieelarve tuludest, on omavalitsused majanduskriisijärgsetel aastatel 2011–2015 suurendanud panust alus- ja üldharidusse kiiremas tempos, kui seda on teinud riik haridustoetuse näol.
Hea Riigikogu! Kõige suuremad probleemid ja rahulolematus, vaadates omavalitsuste positsioonilt, on praegu üldhariduses. Rahuldavat koostööd tehti aastatel 2006–2012, kui Haridus- ja Teadusministeerium ning Rahandusministeerium koos omavalitsusliitudega töötasid välja arvestuslikel klassikomplektidel ja õppekava maksumusel põhineva üldhariduskoolide rahastamise mudeli, mis võeti kasutusele aastal 2008 ja mis toimis aastani 2013 päris hästi. Alates 2014. aastast on meil haridustoetuse jaotuse aluseks koefitsientidel põhinev arvestussüsteem, mis ei ole kohalike omavalitsuste ja omavalitsusliitude silmis aktsepteeritud. Seda jõustades oli haridusministeeriumi sõnum, et koefitsiendid tagavad kodulähedase põhikooli kättesaadavuse, regionaalsete eripärade arvestamise ja sarnaste näitajatega omavalitsusüksuste õiglase kohtlemise. Peale selle pidi koolide rahastamine muutuma selgemaks ja stabiilsemaks, mis tähendas muu hulgas, et rahastamise põhimõtteid igal aastal ei muudeta – mäletate esimest slaidi, kus kõik ühte puud erinevast august närivad.
Nüüd, kui haridustoetust jagatakse koefitsientide alusel kolmandat aastat, võib paraku öelda, et suurt õnne pole see ei koolipidajatele ega koolidele toonud. Praegune jaotusmudel ei arvesta kooliastmete reaalset maksumust õppekava täitmisel ega ka rahastamisperioodi jooksul aset leidnud või aset leidvaid muudatusi. Peale selle jaguneb haridustoetus omavalitsuste vahel ebavõrdselt, sest huvitav küll, kuid koefitsiendid erinevad sarnaste koolide ja õpilaste arvuga omavalitsuste vahel terve suurusjärgu võrra. Peale õpetajate tööjõukulu absoluutsumma ei ole ükski teine haridustoetus kasvanud. Ka õpetajate palgavahendid ei ole riigieelarves kasvanud samas proportsioonis tegeliku alampalga kasvuga. Seevastu on suurenenud õpetajate töökoormus ning klassi täituvus, mis on arvestuslik alus õpilase pearaha arvestamisel.
Sõnastan järgmise probleemi. Haridustoetuse kasutamine on sihtotstarbeline ja ülemäära reglementeeritud. Omavalitsuste ja koolide õigus otsustada, mis mahus ja mis tegevustesse nad vahendeid paigutavad, on piiratud. Piiratud on võimalus maksta haridustoetusest palka sellistele olulistele töötajatele nagu tugispetsialistid, haridustehnoloogid, abiõpetajad jne, kelleta me ometigi tänapäeva koolielu ette ei kujuta ning kes toetavad õpilast ja õpetajat igapäevatöös. Õpetajate palgaraha ei ole lubatud kasutada isegi õppekavas ettenähtud kursuste sisseostmiseks teistelt õppeasutustelt – kõrgkoolidelt, kutsekoolidelt – ja muuseumidelt, mis oleks mõistlik ja väga vajalik just gümnaasiumiastme valikainete puhul. Samuti on üldjuhul keelatud põhikoolidele ettenähtud toetusest rahastada gümnaasiumi ja vastupidi. Peale selle, et koolid ja koolipidajad on haridustoetuse kasutamisel pandud sundseisu, on administratiivne koormus aruandluse tõttu kasvanud. Piltlikult öeldes on kohalik omavalitsus muudetud keskvalitsuse kassapidajaks, kes vahendab täpselt talle antavat raha ja hoolitseb selle eest, et raha andjale koostatavad aruanded oleksid õiged. Sellist olukorda on muide tauninud ka õiguskantsler, just nimelt seda kassapidaja rolli panemist ja väga piiratud otsustusõigust, kuid kahjuks ei ole ta jõudnud põhjusteni, kuidas selline olukord on tekkinud.
Paika ei ole pidanud lubadus, et rahastamispõhimõtteid igal aastal ei muudeta. Selle asemel et panustada rohkem omavahendeid hariduse arengusse, peavad omavalitsused juba neljandat aastat niigi nappidest eelarvevahenditest leidma lisaraha, et hoida meie üldhariduskoolide praegust taset. Viimane näide haridustoetuse muutmisest oli see, kui lõpetati investeeringutoetuse maksmine ning 2,6 miljonit eurot suunati õpetajate palkadeks. Kui kõik viimase nelja aasta üldhariduskoolide rahastamise muudatused kokku võtta, siis ainuüksi Tartu, Tallinn, Pärnu ja Viljandi on 2013. aastast alates pidanud katma sellega tekitatud rahastamisauke oma eelarvest üle 10 miljoni euro suuruses summas. Kohalikud omavalitsused on korduvalt eelarveläbirääkimistel küsinud, kui suures osas peab eraldatav haridustoetus katma riikliku õppekava täitmiseks vajaliku kulu. Praeguse rahastamissüsteemi juures jääb see küsimus ilmselt vastamata, sest arvestusi tegelike hariduskulude kohta ei ole kahjuks tehtud. Üks murekoht on hariduslike erivajadustega õpilaste hariduse korraldus ja rahastamine. Probleem on selles, et juba aastaid tagasi seadusega selgelt määratud kohustust tagada suurema erivajadusega ehk

HEV2-õpilastele hariduse saamise võimalused ei suuda või ei soovi haridusministeerium vajalikus mahus täita. Aastatel 2012–2015 on näiteks Tartu, Tallinn ja Pärnu pidanud selle riigi kohustuse täitmiseks panustama oma eelarvest ligi 12 miljonit eurot. Ka see raha on piltlikult öeldes tulnud näpistada teiste haridusasutuste arvel. Austatud Riigikogu liikmed, see ei ole normaalne ega ka otstarbekas käitumine, kui omavalitsused peavad ministeeriumiga kohut käima selleks, et sundida riiki oma kohustusi täitma.
Haridustoetuse jäigad reeglid pärsivad ka väiksema erivajadusega, HEV1-õpilaste kaasamist tavakooli ja neile vajalike tugimeetmete rakendamist. Eesti Linnade Liit ja Eesti Maaomavalitsuste Liit on mitu korda esitanud keskvalitsusele oma seisukoha tugispetsialistide rahastamise küsimuses. HEV-laste hariduse puhul annab kõige paremaid tulemusi – sellest on ka täna saalis juttu olnud – varajane märkamine ja viivitamatu sekkumine. Vajadus rakendada sobivat õppevormi või tugiisikut võib sageli tulla ilmsiks näiteks õppeaasta keskel. Paraku on aga nii, et kui õpilase erivajadus selgub pärast 10. novembrit, siis on riikliku haridustoetuse jaotus järgmiseks eelarveaastaks juba lukus ja kool saab sellele õpilasele ette nähtud suurema koefitsiendiga haridustoetuse heal juhul alles ülejärgmisel eelarveaastal.
Alushariduse ja huvihariduse korraldamine ning rahastamine on praegu sada protsenti omavalitsuste ülesanne ja see peab meie arvates nõnda jätkuma. Kuna aga omavalitsuste tulubaas on vähenenud ja võimalused seetõttu väga erinevad, siis on ka nendes valdkondades mitu lahendamist vajavat probleemi: hariduse võrdväärne kättesaadavus, õpetajate palga suur erinevus piirkonniti jne. Kui Eesti riigis on õpetaja palk prioriteet, siis me ei saa rääkida ainult üldhariduskoolide õpetajate, vaid ka lasteaia- ja huvikooliõpetajate palkadest. Alushariduse puhul tuleks probleemina ära märkida samuti ülereguleeritust ja erinevaid nõudeid lasteaedade ja lapsehoidude puhul. Teatavasti on aga uues alushariduse kontseptsioonis ja ministeeriumi kavandatavates seadusmuudatustes võetud suund alushariduse ja lastehoiu ühtlustamisele, kesksete regulatsioonide vähendamisele ja paindlikkuse suurendamisele. See on meie hinnangul igati tervitatav ja omavalitsuste toetust vääriv algatus. Aitäh ministeeriumile selle eest!
Huvihariduses on praegune olukord kohaliku omavalitsuse poolt vaadates lootusrikas, ütleme selle selgelt välja. Meile on tutvustatud 2017. aasta septembrist rakenduvat toetusskeemi, mille maht on teadaolevalt 15 miljonit eurot. Jaotuse alus on piirkonna elanike registrisse kantud 7–19-aastaste noorte arv. Väga hea! Samas osaleb tõmbekeskustes pakutavas huvihariduses palju noori, kes ei ole selle omavalitsuse elanikud. Näiteks Tartu linnas on 1/5 huvihariduses osalejatest väljastpoolt Tartu omavalitsust. Ja kuna huvihariduse puhul puudub kohalike omavalitsuste vahelise arveldamise õiguslik alus – nagu me teame, on see lasteaedade ja üldhariduskoolide puhul olemas –, siis on suur tõenäosus, et vaid registreeritud elukoha järgne toetuse eraldamine ei taga huvihariduse ühtlase kättesaadavuse eesmärgi saavutamist. Nii et ma palun ka seda teemat eelnõu menetlemisel arvestada.
Oleme Haridus- ja Teadusministeeriumiga ühte meelt selles, et haridus peab meie riigis olema prioriteet ja haridusse tuleb raha juurde leida. Toetame Haridus- ja Teadusministeeriumi igakülgselt selle üle peetavates läbirääkimistes ja diskussioonides rahandusministriga. See on õiglane võitlus. Ja ütleme välja ka selle, et kiidame heaks haridusministeeriumi algatuse muuta erakooliseadust, taastamaks enne 2011. aastat kehtinud erakoolide toetamise põhimõtted. Alushariduse regulatsioonide lihtsustamisest ja korralduse paindlikumaks muutmisest oli eespool juttu.
Kokkuvõtteks võib öelda, et praegune olukord hariduse rahastamisel kohalikke omavalitsusi ei rahulda. Omavalitsuse tulubaasi mahajäämus, haridustoetuse jäigad reeglid ja kahjuks iga-aastased muudatused on viinud olukorrani, kus isegi suurematel omavalitsustel on üha keerulisem hariduse kvaliteeti ja kättesaadavust tagada, rääkimata hariduskorralduse pikemaajalisest planeerimisest või efektiivsema koolivõrgu kujundamisest. Kui vastata küsimusele, kas eri haridusvaldkondade paremaks rahastamiseks peab ette nägema uusi toetusi või suurendama praegusi sihtotstarbelisi toetusi, siis omavalitsusliitude seisukoht on, et pigem tuleks püsivate ülesannete täitmiseks tagada omavalitsustele kas üldtoetuste või maksutulude suurendamise teel piisav tulubaas. Võiksime siin võtta eeskuju Põhjamaadest, kus riigivõim usaldab kohalikke omavalitsusi, hariduskulud kaetakse omavalitsuste tulubaasist ning ei kirjutata üksikasjalikult, detailideni ette, kuhu ja milleks seda raha võib kasutada. Ka OECD on oma raportites soovitanud, et üldtoetused on sihtotstarbelistest toetustest palju efektiivsemad, kuna kulu ja kasu jäävad kohapeale, võimaldavad osutada teenuseid paindlikumalt ning soodustavad alternatiivsete ja integreeritud lahenduste rakendamist. Omavalitsustele tuleb anda võimalus vastutada oma elanike, mitte aga keskvalitsuse ees. Raha ei tule mitte keskvõimu kassapidajana ära kulutada, vaid seda tuleb kasutada kõige paremal moel tulemuste saavutamiseks, lähtudes kohapealsetest vajadustest. Küsimus

on aga selles, kas keskvõim on valmis põhimõttelisteks muudatusteks ning kas ollakse valmis loobuma teatud osast haridusrahast kui oma poliitika korraldamise instrumendist. Sellest sõltub aga otseselt Eesti riigi haridusstrateegiliste eesmärkide saavutamine. Ütlen selge häälega: kohalikud omavalitsused ja üleriigilised omavalitsusliidud on valmis tegema keskvalitsusega igakülgset koostööd, et lahendada hariduse rahastamise võtmeprobleemid. Tänan!

12:19 Esimees Eiki Nestor

Tartu linnapeale, kes on täna meie ees Eesti Maaomavalitsuse Liidu ja Eesti Linnade Liidu esindajana, on küsimusi. Kristjan Kõljalg, palun!

12:19 Kristjan Kõljalg

Aitäh, hea esimees! Austatud ettekandja, kõigepealt tänan teid väga sisuka ettekande eest! Nüüd siis küsimused. Teatavasti on Eesti haridussüsteemi tugevuseks peetud kõrget rahvusvahelist taset ja vähest hariduslikku kihistumist, mis põhineb just sellel ühtluskoolil. Kas teie kui omavalitsuste esindaja võite öelda, et mõnes omavalitsuses on tõesti nii kehv seis, et tegelikult ei ole seda taset saavutatud? Teine küsimus puudutab munitsipaalkooli ja erakooli teemat. Teatavasti moodustavad nad omavalitsuses ühe terviku. Õpilased on ju samad. Kas te peate praegust erakoolide rahastamise süsteemi õiglaseks?

12:19 Tartu linnapea Urmas Klaas

Aitäh! Tehtud uuringud – ma ütlen üldiselt, ma ei suuda praegu peast kõiki neid uuringuid tsiteerida ega viidata otseallikatele – kahjuks näitavad, et hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi osas on piirkondlikke erisusi. Pilt on paraku erinev. Haridus- ja Teadusministeeriumi ettevõetud samm suurendada riigi vastutust gümnaasiumihariduse andmisel on meie arvates õige. Me näeme probleemi selles, et üleminekuperiood kuni aastani 2023 on üsna pikk, mis põhjustab kahjuks vahepeal segaseid olukordi ja kindlasti ka ebavõrdsust. Koolid satuvad konkurentsi mõttes väga raskesse olukorda. Aga ma tahan öelda ka seda, et kui me räägime gümnaasiumihariduses vastutuse võtmisest, siis omavalitsusliidud ei pea ilmselgelt ainuvõimalikuks lahenduseks riigigümnaasiume. Meie arvates tuleks kaaluda ka võimalust, et riik tellib munitsipaalgümnaasiumide käest teatud vormis näiteks gümnaasiumihariduse andmist. Aga probleem tõesti on see, et kõik lapsed üle Eestimaa ei saa ühtlaselt head haridust. See probleem meil on. Mis puudutab erakoolide rahastamist, siis me peame õigeks, et koolivõrk oleks üks tervik ja igal omavalitsusel kui koolipidajal oleks õigus oma piirkonna koolivõrku planeerida.

12:19 Esimees Eiki Nestor

Liina Kersna, palun!

12:19 Liina Kersna

Aitäh, hea eesistuja! Austatud ettekandja! On hinnatud, et üldhariduskoolis õppivatest lastest 17% on hariduslike erivajadustega. Koole külastades olen ma näinud, et koolid saavad nende lastega hakkama väga erinevalt. Hiljuti käisin ma Türi vallas väikeses Laupa mõisakoolis. Seal oli koosõppeklass, kus oli neli õpilast ja kokku viis õpetajat. Nad olid väga tänulikud oma vallale, kes on neile sellise teenuse võimaldanud. Oma ettekandes te puudutasite põgusalt ka seda teemat. Minu küsimus on, millised on teie konkreetsed ettepanekud haridusministeeriumile, kuidas tagada hariduslike erivajadustega lastele ühtlasem ligipääs kvaliteetsetele teenustele.

12:19 Tartu linnapea Urmas Klaas

Aitäh! Meie kõige üldisem, aga samas väga konkreetne ettepanek ongi see, et haridustoetuse kasutamine ei pea olema nii rangelt reglementeeritud. Ma tsiteerin OECD uuringut "Avaliku sektori efektiivsuse kasvatamine: proovikivid ja võimalused", millele ühes oma kirjutises viitab Rahandusministeeriumi kohalike omavalitsuste finantsjuhtimise osakonna nõunik Andrus Jõgi. Selle järgi võib kogemuste, empiiria põhjal järeldada, et avaliku sektori efektiivsust saab suurendada poliitilise ja fiskaalse otsustusõiguse detsentraliseerimisel kohalikule tasandile. Siin on toodud üks näide. Ütleme, et teil tööandjana on valida, kuidas oma töötajate ametisõite kompenseerida, kas anda neile 100-eurose limiidiga kütusekaart või lisada see raha juurde palgale. See töötaja, kellele te annate

100-eurose limiidiga kütusekaardi, teeb kõik selleks, et 100 eurot kuu lõpuks täielikult ja rohkemgi veel ära kulutada, sest raha on antud ja see tuleb ära kulutada. Kui te panete 100 eurot inimese palgale juurde, siis ta otsib efektiivsemaid võimalusi, kuidas oma asjad ära ajada, sõidab jalgrattaga, käib jalgsi või loobub võib-olla üldse läbimõtlemata sõitudest. Ta on efektiivsem. See on lihtne näide, mille seesama nõunik Andrus Jõgi toob: kui toetuse kasutamine on vähem reglementeeritud ja omavalitsuse õigused on suuremad, siis leiab see raha paremat kasutamist. Omavalitsused teevad oma otsused selle raames. Näiteks Tartu linn on alati toetanud tugispetsialiste, ka riigi turbulentse rahastamise tingimustes. Ma julgen öelda, et see on üks tähtis faktor, miks Tartu linnas on koolist väljalangevus üks Eesti väiksemaid, minu teada kõige väiksem. Sellepärast, et need asjad, millest te räägite, avastatakse varases nooruses ja nendega tegeldakse juba lasteaias, eelkoolis, mitte ainult üldhariduskoolis. Siin on just nimelt see teema, et kui omavalitsusel on vabamad käed otsuste tegemisel, siis ta teeb õiged otsused. Me saame ju aru, et lapsed on kõige suurem väärtus, ja me kõik soovime meie lastele parimat arengukeskkonda. Ja veel üks asi, miks ma ka polemiseerin ministriga haridustoetuse teemal. Üldhariduskoolide osas on toetus praegu jagatud kahte suurde valdkonda: riigilt tulev haridustoetus ja omavalitsuse panus. Lasteaedade puhul on selge rahastamise allikas. Kogu raha tuleb ühest kohast ja me ei räägi, et lasteaedade võrgustik on korrastamata, et kuskil on pooltühjad lasteaiad või liiga suured ülalpeetavad karbid. Vastutus, raha ühes kohas – ja tehaksegi adekvaatsed otsused.

12:20 Esimees Eiki Nestor
Peeter Ernits, palun!

12:20 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja, sinu ettekannet oli lausa rõõm kuulda, eriti sellele eelnenud rahandusministri optimistliku ja OECD raportit ümberjutustava ettekande taustal. Ma tahtsin küsida tegelikult haridusministrilt, aga paraku reglement lubab küsida järgmiselt mehelt. Aga sa oled ka õige mees samale küsimusele vastama. OECD on teinud märkuse, et riigi ja omavalitsuste vastutus on hägune. Miks ta on hägune ja mida saaks siin reaalselt teha?

12:20 Tartu linnapea Urmas Klaas
Aitäh! Oma ettekande alguses ma viitasin sellele, et Vabariigi Valitsuse ja omavalitsusliitude koostöökogu hariduse töörühmas ei ole viimasel neljal aastal peetud haridusküsimustes sisulisi arutelusid. Nii et alustame kõigepealt sisuliste aruteludega, milles osalevad Vabariigi Valitsus ja omavalitsusliitude koostöökogu, ning püüame siis jõuda ka kokkulepeteni. Üks teema, millest on täna juba mitu-mitu korda juttu olnud, on tõepoolest vastutuse selge jaotus haridusastmeti, kes millise haridusastme eest vastutab. See peab olema selge ja siis on võimalik edasi minna.

12:20 Esimees Eiki Nestor
Tarmo Tamm, palun!

12:20 Tarmo Tamm
Aitäh, juhataja! Lugupeetud ettekandja, ma tänan sind väga sisuka ja ausa ettekande eest! Ma tuletan ka meelde, et ettekandja on tegelikult koalitsioonipoliitik. Aitäh sulle aususe eest! Siin oli ka palju juttu alushariduse rahastamisest ja sellest, justkui kohalikud omavalitsused ei tahakski alusharidust rahastada ega kasvatajate palka tõsta. Probleem on kuskil mujal. Aga kui ma vaatan seda tabelit, mis sa oled meile esitanud, siis ainuüksi Tartu linn on viimase kolme aastaga kaotanud 3,7 miljonit eurot nende kohustuste tõttu, mis riik pidi üle võtma. Ma arvan, et kui selle 3,7 miljonit oleks saanud välja maksta alusharidust andvatele õpetajatele, siis oleks see aidanud Tartu linnas päris oluliselt nende palka tõsta. Miks käitub riik kohalike omavalitsustega ühepoolselt? Ma küsin otse. Palju on räägitud sellest, et kohalikud omavalitsused on nõus üle võtma erakoolide tegevuskulud …

12:20 Esimees Eiki Nestor
Tarmo Tamm, esimene küsimus võttis ühe minuti. Aitäh!

12:20 Tartu linnapea Urmas Klaas

Aitäh! Ütleme niiviisi, et see koostöökogu on ikkagi hea koht, kus asjadest rääkida, just hariduse töörühmas asju arutada ja omavahel suhelda. See ei tee ju au, kui omavalitsusi alusetult süüdistatakse, et nemad on need, kes iga hinna eest tahavad õpetajate palgaraha kuhugi kõrvale toimetada. Paraku üks haridusminister – mitte küll praegune – ähvardas suisa omavalitsustele politsei kutsuda, kui keegi õpetajatest ei saa ministeeriumi ettenähtud palka kätte. Kui me hakkame üksteisele politseid kutsuma, siis ilmselt ka väga kaugele ei jõua. Aga see on ajalugu, ärme jääme sinna kinni, lähme eluga edasi. Vastus sinu küsimusele on see, et kui omavalitsuste tulubaas oleks selline, nagu ta peaks olema, ja meie hinnangul võiks see tähendada, et me taastame kriisieelse, 2009. aasta taseme, jõuame taas 11,93%-ni, siis oleksime ka sammu edasi astunud. Nagu slaidid siin näitavad, ei ole omavalitsuste ülesanded ja tulubaas vastavuses, sinna juurde veel väga ülepingutatud ehk tõsine fiskaalne tsentralism. Tartu Linnavalitsuses võiks neli raamatupidajat teha muud tööd, aga nad koostavad Haridus- ja Teadusministeeriumile aruandeid.

12:20 Esimees Eiki Nestor
Priit Sibul, palun!

12:20 Priit Sibul
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud linnapea! Te olete mitmel korral viidanud riigigümnaasiumide ja munitsipaalgümnaasiumide konkurentsile ning seitsmeaastasele üleminekuajale. Küsimus puudutab just Tartut. Tartu on teatavasti alati olnud Lõuna-Eesti noorte jaoks ere majakas ja sinna on mindud gümnaasiumiharidust omandama. Kui varem olid Härma ja Treffneri kool peamiselt need, kuhu pürgiti, siis nüüd on riik rajanud sinna riigigümnaasiumi ja Tamme gümnaasiumis on ka väikesed erisused või isegi boonused, ütleme, 50 eurot täiendavat majutuskulu pluss täielikult kinnimakstud koolilõuna, mis on selged eelised munitsipaalgümnaasiumide ees. Kas te näete selles majaka rollis juba praegu, kuidas neid koole eristatakse, ja mis võib juhtuda nende seitsme aastaga, kui on see nn üleminekuperiood?

12:20 Tartu linnapea Urmas Klaas
Aitäh! Sa tood probleemi väga õigesti välja, aga ma kordan veel selgelt üle need erinevused, mis on praegu riigigümnaasiumi ja munitsipaalgümnaasiumi vahel. Riigigümnaasiumide palgafond on üks tervik ehk riigigümnaasiumi direktoril on otsuste tegemisel vabamad käed. Ministeerium maksab Riigi Kinnisvara AS-ile kinni hoonete nn karbikulud. Riigikooli gümnasistidele kehtivad tõesti mitmed lisasoodustused, millele sa ka viitasid: transporditoetus, eluasemetoetus, tasuta koolilõuna. See on praegu nii. Rusikareegli järgi on Tartu linnas 30% gümnasistidest pärit väljastpoolt Tartut. Tartu kui tõmbekeskus toob õpilasi kokku Lõuna-Eestist ja tegelikult isegi üle Eesti. Tallinnastki on palju lapsi Tartu gümnaasiumidesse tulnud. Ma ütlen, et praegu see lõhe meie puhul nii selgelt veel ei löö välja, sellepärast et Hugo Treffneri Gümnaasium, Miina Härma Gümnaasium, ka Jaan Poska Gümnaasium ja meie kõige noorem gümnaasium, Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium on tõesti väga-väga head koolid. Lapsed ja nende vanemad hindavad nende koolide kvaliteeti väga kõrgeks. Praegu on kvaliteet ikkagi esmane, mille järgi otsustatakse. Aga Tamme riigigümnaasiumisse oli suur konkurss. Kindlasti on tal selles mõttes eelis, et ta saab pakkuda neid asju, millest me oleme siin rääkinud. Direktoritele, kes juhivad munitsipaalgümnaasiume, on kindlasti surve ja nende poolt omakorda surve ka meile, et me kõiki neid asju lubaksime. Kahjuks ei ole me selle 11,4% ja ülireglementeeritud haridustoetuse raamides aga selleks võimelised.

12:20 Esimees Eiki Nestor
Urve Tiidus, palun!

12:20 Urve Tiidus
Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja! Me ei räägi rahaasjadest siin täna sellepärast, et otsustada, kellele vastutust juurde panna või kellelt ära võtta, vaid sellepärast, et need lapsed, kes on praegu koolis, saaksid hakkama ka 21. sajandi teisel poolel. Kuna teil on olemas arvestatav kompetentsus nii haridus- kui ka kultuurivaldkonnas, siis ma küsin niimoodi. Kui oleks teie otsustada, kas teil oleks siis olemas mingi ideaalne haridusvaldkonna rahastamise variant, mis teie

arvates annaks lastele parimad eeldused selleks, et siin maailmas ka 21. sajandi teisel poolel hakkama saada?

13:19 Tartu linnapea Urmas Klaas

Aitäh! See on väga hea küsimus. Me peaksimegi niiviisi mõtlema, just nimelt selles võtmes, nagu sa, hea küsija, küsisid. Ja kõik need ettepanekud, mis ma siin sõnastasin, ongi sellest mõttest kantud. Ma olen veendunud, et kohalikud omavalitsused suudavad ja oskavad teha kõige paremaid otsuseid kohapealse koolikorralduse ja ka hariduse kvaliteedi kohta. Loomulikult on olemas õppekavad jne, aga kui me räägime koolikorraldusest, koolipidaja võimalustest, siis tal peavad ikkagi olema piisavalt vabad käed, et teha otsuseid oma laste huvides.
Aga ma astuksin seoses selle teemaga, mille kohta sa küsisid, veel sammu edasi ja räägiksin õppekava arendusest. Minu hinnangul on meie õppekavad üle koormatud, need on üle koormatud kohustuslike ainetega. Nii gümnaasiumis kui ka juba põhikoolis peaks õpilastel olema suurem otsustamisvabadus oma õppekava koostamisel. Kindlasti rõhutaksin ma tänase ettekande kontekstis huvihariduse teemat. See meede, mis praegu on ettevalmistamisel, on põhimõtteliselt väga hea meede. Me peaksime huviharidusest rohkem rääkima – just nimelt huvihariduse kättesaadavusest, sest piirkonniti on erinevused lubamatult suured –, et õpilasel oleks parem arengukeskkond. Kui me vaatame näiteks PISA teste, siis me näeme, et hariduse kolmest komponendist – oskused, teadmised ja loovus – on oskused ja teadmised meie lastel väga head, aga loovuse koha pealt võiksid tulemused olla paremad. Vaat see on huvihariduse ja otsustamisoskuse teema.

13:19 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

13:19 Krista Aru

Aitäh, austatud esimees! Aitäh, härra linnapea, väga selgete seisukohtade eest! Neid oli tõesti rõõm kuulda. Minu küsimus puudutab Tartut. Me rääkisime Tartu gümnaasiumidest ja Tartu suurepärasest koolivõrgust. Aga Tartus antakse ka kutseharidust. Mida teie kui Tartu linnapea ning ühtlasi väga hästi Tartu haridus- ja kultuurielu tundev inimene arvate, kui populaarne on Tartus ja ka väljaspool Tartut kutseharidussüsteemis õppimine?

13:19 Tartu linnapea Urmas Klaas

Suur tänu selle küsimuse eest! See on väga oluline ja põhimõtteline teema. Tartus paikneb Eesti Vabariigi kõige suurem kutsekool, Tartu Kutsehariduskeskus. See on munitsipaalkool. Ma ei hakka sel teemal pikalt rääkima, aga haridusministeeriumiga me ei ole selles küsimuses sõbrad. Jällegi, meie hinnangul peaks näiteks investeeringute ja ka Euroopa Liidu tõukefondide osas meie kutsehariduskeskust samamoodi kohtlema kui riigile kuuluvaid kutsekoole.
Minu hinnangul on kutsekoolidega mõningad probleemid. Me soovime, et kutsekool oleks paindlikumalt seotud reaalse eluga, st tööjõuturul ja majanduses toimuvate muudatustega. Praegu on kutsekoolide õppekavad jätkuvalt veel jäigad. Teine minu meelest keskne küsimus on seos praktikaga. Kui vaadata OECD eile avaldatud raportit – ma olen seda küll ainult põgusalt lugeda jõudnud –, siis seal tuuakse kutsekooli puhul väga selgelt esile koolist väljalangevus ja puudulik karjäärinõustamine juba enne kutsekooli, st tehakse valed otsused. Aga me näeme ka seda, kuidas meie kutsekoolides õpivad magistriharidusega inimesed ja ütlevad, et nüüd on nad õnnelikud ja saavad eriala, mis neile tõepoolest sobib. Niisiis ikkagi see karjäärinõustamine, õigete otsuste tegemine. See on seotud ka praktikaga, eelkutseõppega ja praktikaga. Praktika osatähtsus on väike. Ma usun, et üks tõsine teema, mida Riigikogu võiks arutada, on kutsehariduses nn dualistlikule süsteemile üleminek. Kui me võtame näiteks Saksamaa, Austria või Šveitsi, siis seal viibib kutseõppur sisuliselt poole õppeajast ettevõttes. Meie suur probleem on selles, et kui kutsekoolide lõpetajad lähevad tööjõuturule, siis oma teadmiste poolest on nad tublid. Kutsekoolides on Euroopa Liidu raha eest ehitatud välja korralikud praktikabaasid ja teadmised saab kätte, aga mida sa kutsekoolis ei saa, on just nimelt sotsiaalsed oskused, mis ometigi on teadmiste rakendamiseks väga-väga tähtsad. Tööandjate keskliit ja kaubandus-tööstuskoda on uurinud neid probleeme. Välja tulevad sellised asjad nagu kellaaja tundmine, kolleegidega koostöötamise oskus,

sõnapidamine, kuidas olla lojaalne, hea ja töökas töötaja. Need asjad saad sa ikkagi kätte konkreetselt kollektiivis, ettevõttes töötades. Pluss loomulikult võimalus oma oskusi praktikas realiseerida. Ma arvan, aeg on küps, et hakata tõsiselt mõtlema üleminekule dualistlikule kutseharidussüsteemile.

13:19 Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Urmas Klaas! Küsimuste ja vastuste aeg sai otsa juba tükk aega tagasi. Austatud Riigikogu, enne kui me läheme järgmise ettekande juurde, on meil vaja langetada protseduuriline otsus istungi tööaja kohta.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele kultuurikomisjoni ettepaneku pikendada tänase istungi tööaega päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt oli 46 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei olnud. Tööaega on pikendatud päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni.
Palun nüüd ettekandjana kõnepulti Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolöri Airi Mikli!

13:19 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli

Austatud istungi juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Head külalised! Kuna me räägime täna haridusest, siis on paslik küsida, kas haridusele kulunud avalikku raha on kasutatud ausasti ja kas selle eest on saadud parimat haridust. Riigikontrolli iga-aastased auditid näitavad, et üldiselt on raha ära kulutatud asjadeks, milleks see oli ette nähtud. Rõhutan: ära kulutatud. Kuid tahaksime ju hoopis teada seda, kas hariduse kvaliteeti saaks tõsta või samalgi tasemel hoida olukorras, kus laste arv kahaneb, ja kas hariduse rahastamine on jätkusuutlik, kui haridusele minevat raha tuleb aasta-aastalt suurendada. Arvestades, millised haridust puudutavad seaduseelnõud on Riigikogus menetluses või menetlusse tulemas, keskendun täna eelkõige üldharidusele.
Üldhariduse rahastamine avalikust rahast on riigi otsustada. Raha selleks tuleb kahest allikast: riigieelarvest, sh omavalitsuste haridustoetusest, ja omavalitsuse eelarvest – kuludest, mis on omavalitsuse kanda ja milleks riik raha ei eralda või ei eralda täielikult. Õppekava raamid paneb paika riik. Kohalik omavalitsus hoolitseb üldjuhul koha eest, kus õppida, selle eest, mis on koolimajas sees, ja palkab vajalikud töötajad. Omavalitsuste haridustoetus – tänavu 237 miljonit eurot – on olemuselt rangelt sihtotstarbeline, eriti alates 2014. aastast, kui riigieelarve uue baasseadusega muutusid toetusraha kasutamise tingimused karmimaks. Haridustoetusest makstakse õpetajate palgad, kusjuures õpetajate keskmise palgataseme puhul on seatud eesmärk jõuda 120%-ni riigi keskmisest palgast. Selle poole liikumise tagab riiklikult määratud õpetaja miinimumpalk, mis 2016. aastal on 958 eurot.
Senist üldhariduse rahastamise süsteemi iseloomustab jätkuvalt lõpmatu vaidlus riigi ja omavalitsuste vahel – kas raha antakse piisavalt või mitte. Riigi ja omavalitsuste vahel on vastastikune usaldamatus. Kahtlustatakse, et raha ei kasutata täpselt nii, nagu andja on seda mõelnud, või et iga muudatus toob kaasa mõne lisakohustuse, milleks ei ole raha. Meenutagem kas või koolide tugiteenuste rahastamist puudutanud kirglikku debatti. Eri aastatel suhtus riik tugiteenuseid pakkuvatele spetsialistidele haridustoetusest palga maksmisse erinevalt, alates vaikivast nõusolekust kuni sõnaselge ärakeelamiseni. Muide, jutt käib rahast, mis haridustoetuse kogumahtu arvestades puudutas vaid *ca* 1%.
Ühest asjast on räägitud väga palju. Üldhariduse paremast kvaliteedist ja jätkusuutlikumast rahastamisest rääkides on kasutatud väljendit "koolivõrgu korrastamine". Selle taustal olen mõnikord kokku puutunud omavalitsuste suhtumisega, et kui omavalitsusest kaob kool, siis kaovad ka elu ja inimesed. Tunnen omavalitsusjuhte, kes on uue ja suurema kooli ehitamise lubaduse sidunud valimisvankri ette, eirates sellega majanduse ja ilmaelu ilmselgeid trende. Paraku on paljudest kohtadest kadunud pered, kuid koolid on sageli alles. Täpsemalt öeldes, õpilased on läinud, kuid õpetajad on alles jäänud.
Haridusraha kasutamise efektiivsust iseloomustab õpilaste suhe ühe õpetaja kohta. Kui üldiselt võib õppekava läbimise puhul optimaalseks suhteks pidada üht õpetajat vähemalt 15 õpilase kohta, siis Eesti keskmine on 12,75 õpilast, kusjuures vähemalt viimase kaheksa aasta jooksul pole see suhe koolivõrgu mõningasele koomaletõmbamisele vaatamata muutunud. Kaks kolmandikku omavalitsustest, s.o 141 omavalitsust, on sellised, kus õpilasi on õpetaja kohta vaid kuni kümme. Optimaalne või sellest kõrgem õpilaste-õpetaja suhe on 213 omavalitsusest praegu ainult kümnes.

Veel üks mõte seoses üldhariduse rahastamise jätkusuutlikkusega. Kui õpetajate palgatõusu jätkumiseks järgmisel aastal on vaja palgaraha suurendada 30 miljoni euro võrra, siis arvestused näitavad, et see raha on umbkaudu sama suur kui kokkuhoid, mille haridustoetuse praeguse taseme juures annaks õpilaste-õpetaja suhtarvu parandamine. Võttes aluseks 2015. aasta keskmised palgad, saaks õpetajate arvu optimeerimise teel tõsta nende keskmise palga riigi keskmisega võrreldes tasemele 126% ehk seatud eesmärk oleks saavutatud. Arvestades laste hulka, peaks meil õpetajaid olema mitu tuhat vähem.

Miks siis ikkagi riigi valitud meetod sihtotstarbelise haridustoetuse näol ei ole toiminud ega toonud kaasa optimaalset koolivõrku? Kõigele sellele – koolivõrgu korrastamise venimisele ja õpetajate liiga suurele hulgale – juhiti muide taas tähelepanu ka eile avalikustatud OECD raportis.

Esiteks, valides rahastamise korraldamisel reguleeriva ja suunava tee, ei ole riik kavandatud hoobasid tahtnud tegelikult täielikult rakendada. Selgituseks: õpilase pealt makstav haridustoetus moodustub pearaha (sel aastal 1229 eurot) ja omavalitsuseti määratud koefitsiendi korrutisest, mis tähendab, et väiksemad, alatäidetud klassidega vallad saavad õpilase kohta isegi üle kahe korra enam raha kui Tallinna ja Tartu või n-ö kuldse ringi suured vallad. Lisaks on hulk muid olulisi koefitsiente, mis sendi täpsusega igaühe rahakotti mõõdetakse. Kahjuks on koefitsient kui tõe kriteerium toonud kaasa ka näiteid, kus optimaalsete lahenduste poole püüeldes on omavalitsused rahaliselt hoopis kaotanud. Haridus- ja Teadusministeeriumi sõnade kohaselt on sellise nõrgemaid soosiva rahajaotuse eesmärk tagada lastele õppimine kodulähedases põhikoolis. Selline eesmärgipüstitus on ju mõistlik, aga paraku pole ministeerium määratlenud, millistele kriteeriumidele peab kodulähedane põhikool lapse jaoks vastama. Kuna see on jäetud täielikult omavalitsuste meelevalda, siis on läinud nii, et kõik olemasolevad koolid ongi kodulähedased.

Tegelikkuses töötab praegune rahastamissüsteem oma koefitsientidega koolivõrgu optimaalseks muutumisele vastu. Kui omavalitsus soovib igal juhul kooli pidada, tuleb riik talle paradoksaalselt appi sihtotstarbelise rahaga, st rahaga, mida saab kasutada rangelt ettenähtud otstarbel kooli alleshoidmiseks. Et seda mõttekäiku ei saaks tituleerida hoolimatuseks väikestes omavalitsustes elavate laste vastu, ilmestan oma mõtteid arvudega õpilaste ja õpetaja suhte ning põhikoolihariduse kättesaadavuse seoste kohta. Nimelt, 152 munitsipaalpõhikooli ehk 53% kõigist munitsipaalkoolidest on sellised, kus õpetaja kohta tuleb vaid kuni kümme õpilast ning kus lineaarselt mõõdetuna on kümne kilomeetri raadiuses veel üks üldhariduskool.

Kõige selle valguses räägin veel kord jäigast sihtotstarbelisest haridustoetusest kui probleeme tekitavast, mitte lahendusi pakkuvast nähtusest. Niisiis, üle poolte madala õpetaja-õpilaste suhtega koolide lähedal asub mõni teine kool. Kui omavalitsus soovikski ühe sellise kooli lapsed sõidutada lähedal, näiteks naabervallas asuvasse kooli, siis niisuguseks kulutuseks omavalitsus haridustoetust kasutada ei tohi. Ma ei tea, kui paljud omavalitsused on seetõttu sellise mõtte maha matnud, sest koolitranspordi kulud on koolipidamise kuludega võrreldes pea 100 korda väiksemad. Arvestused näitavad, et omavalitsused, kus õpilasi on õpetaja kohta üks kuni viis, kulutavad koolitranspordile *ca* 4% koolipidamise tegevuskuludest. Omavalitsustes, kus õpetaja kohta on kuus kuni kümme õpilast, on vastav näitaja 2%. Tekib küsimus, millist lisaväärtust see annab, kui raha, mida vallad-linnad kasutavad omavalitsusliku ülesande täitmiseks, on rangete reeglite järgi sihitatud riigieelarve eraldisena, mitte ei ole arvatud üldisesse tulubaasi, nii et omavalitsus saaks ise otsustada, kuidas ülesande täitmist kõige paremini korraldada. Üks põhjendus on, et nii kaotaks riik kontrolli, omavalitsused kasutaksid seda ära ja raha ei läheks haridusele. See jutt tundub mulle väga tuttav lähedasest minevikust, kui kohalike teede hoiu raha oli veel eraldi toetusena Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eelarves. Hirm, et õpetajatele ette nähtud palgaraha läheks muudeks kulutusteks ja õpetajate palga tõus, võrreldes riigi keskmise palgaga, jääks saavutamata, ei näi olevat põhjendatud. Riigikontrolli arvutused näitavad, et laias laastus on juba praegu 117 omavalitsuses, s.o 55% omavalitsustes, õpetaja keskmine palk suurem kui riigi üldine keskmine. Ja see ei puuduta sugugi ainult suuremaid ja rikkamaid omavalitsusi, vaid käib näiteks ka Veriora või Lasva valla kohta. Tõsi, sellist palka makstakse valdavalt omavalitsustes, kes on oma koolivõrgu ära korrastanud. Lisan siiski ühe näite, mis tekitab kahetisi mõtteid. Konkurentsitult kõige kõrgem on õpetaja keskmine palk Sauga vallas – 2015. aastal oli see 1711 eurot –, kuid see on anomaalia ja võimalik vaid haridustoetuse koefitsientide kurioosumina.

Arvan, et haridustoetuse rangelt sihtotstarbelise raha staatusest vabastamisega ei juhtuks mitte midagi hullu. Riigil peaks olema omavalitsuste vastu sedavõrd usaldust, et ülesannet täita andes on julgust anda ka vastutus. Seda eriti olukorras, kus me loodame, et haldusreformi tulemusel tekivad

omavalitsused, kel on kõik eeldused oma ülesandeid täita.
Veel üks mõte, kuidas motiveerida omavalitsusi muutma õpetajate palka nende töö vääriliseks. Kas mäletate veel alushariduse valdkonnas lühikest aega kehtinud põhimõtet, et kui omavalitsus tõstab lasteaiaõpetajate palga 85%-ni üldhariduskooli õpetaja miinimumpalgast, siis maksab riik omavalitsusele poole palgatõusuks läinud rahast juurde? Kuigi selline põhimõte sai kehtida lühikest aega, motiveeris see omavalitsusi palku tõstma. Milline omavalitsus ei tahaks raha vastu võtta? Arvestame, et järjekordseks õpetajate palgatõusuks on vaja leida 30 miljonit eurot. Soovitud tulemuse võiks kirjeldatud põhimõtet rakendades saavutada aga poole väiksema rahaga, pakkudes omavalitsustele, kes õpetajate palga teatud tasemele tõstavad, osa rahast, ja saavutada korraga kaks asja: õpetajate parema palga ja optimaalse õpetaja-õpilaste suhte. Siis oleks võib-olla võimalik võidelda skeemidega, kus osa palka või tulemustasu ei ole õpetajatele munitsipaalkoolis tehtud töö eest makstud mitte kooli eelarvest, vaid see tuleb väljaspool kooli tegutsevalt eraõiguslikult sihtasutuselt, kes kogub selleks lapsevanematelt n-ö annetusi.
Nüüd tagasi koolivõrgu teema juurde. Omavalitsused pole olnud võimelised kokku leppima, millistele koolidele on mõttekas panustada ja milliste pidamine tuleks lõpetada. Seda võimetust on tinginud väga mitu asjaolu, alustades eespool kõneldud rahastamissüsteemi vigadest, omavalitsuste väiksusest ja soovist tekki rohkem oma peale tirida kuni inimestevaheliste pingeteni välja. Mis on aga selle kokkuleppimatuse tagajärg? Minu arvates on omavalitsused näidanud sellega võimetust hariduse korraldamisega hakkama saada. Samas olen veendunud, et kui omavalitsus on vastava taseme hariduse andmiseks piisava suuruse ja tagamaaga, siis on kooli paiknemise ja pidamise üle otsustamine selgelt omavalitsuslik küsimus. Kui omavalitsused endas selleks jõudu ei leia, siis ei jää riigil muud võimalust kui need otsustused enda kätte võtta. Arvan, et ma ei eksi väga, kui ütlen, et just need põhjused sundisid Haridus- ja Teadusministeeriumi pärast tulutuid veenmisläbirääkimisi omavalitsustega otsustama luua aastaks 2023 igasse maakonnakeskusesse riigigümnaasium ja astuma sealt edasi ka sammu, mis iseenesest ei ole ilmtingimata otseselt seotud riigigümnaasiumide loomise kavaga. Nimelt on uues haridusseaduse eelnõus riigi ja kohaliku omavalitsuse ülesanded jagatud nii, et gümnaasiumide pidamine saab riigi ülesandeks.
Kuna seaduseelnõu seletuskirjas on kirjeldatud selle otsuse positiivset poolt, siis toon siinkohal välja mõne aspekti, mis võivad minu arvates probleeme põhjustada, sh hooga käima lükatud haldusreformi kontekstis. On kahetsusväärne, et valdkondlikud reformid liiguvad oma rada, võtmata hetkekski tuure maha, et arvestada muutuvat olukorda. Haldusreformi seaduse eelnõu on seadnud eesmärgiks tugevate ja võimekate omavalitsuste moodustamise, kusjuures mõte on anda võimekatele omavalitsustele senisest enam ülesandeid. Jälgides, millises ulatuses enamik omavalitsusi juba praegu vabatahtliku liitumise üle läbirääkimisi peab, on haldusreformi eesmärgi saavutamine väga tõenäoline. Seetõttu mõjub lähenemine, mille järgi gümnaasiumihariduse andmine on määratletud riikliku ülesandena, haldusreformi taustal etteruttavana, sest on teadmata, millised uued omavalitsused moodustuvad ja kust hakkavad jooksma nende jõujooned. Nii näiteks pidasid dramaatilisi liitumisläbirääkimisi Saue linn ja Saue, Nissi ning Kernu vald. Uue omavalitsuse tekkimisel asub selle keskus Saue linnas, ühe Harjumaal asuva riigigümnaasiumi asupaik on aga juba varem ära otsustatud – see tuleb Saue valla keskusesse Laagrisse. Samuti ei ole teada, missugune mõju on riigigümnaasiumidel omavalitsuste põhikoolide pidamisele. Riigigümnaasiume kiidetakse, ja kindlasti õiglaselt, öeldes, et seal hakkavad õpetama kõige paremad õpetajad. Kuid tihti võivad need õpetajad, kes riigigümnaasiumidesse ära lähevad, olla praeguste nn torukoolide parimad mõlemas astmes, nii gümnaasiumis kui ka põhikoolis. 2014. aasta oktoobrikuu seisuga oli 150 munitsipaalkoolis kokku 3069 õpetajat, kes andsid ainetunde nii põhikooli- kui ka gümnaasiumiastmes. Headest õpetajatest on alati puudus. Hariduse kvaliteedi kontekstis ei oska ma aga arvata midagi sellisest päriselust võetud näitest, kus üks õpetaja suudab ühes koolis õpetada kokku 14 ainet.
Kõneldes täna hariduse rahastamisest, ei saa mööda erakoolide teemast. Kuigi koolikohti jätkub, ei rahulda need üht osa lapsevanemaid, kes on otsustanud valida erakooli. Tuleb ka mõelda, mida on vaja muuta, et need, kellele koolipidamine on seadusega kohustuseks tehtud, suudaksid pakkuda meelepärast ja mitmekesist haridust.
Nüüd veel põgusalt hariduse sisust. Kuidas mõõta seda, kas nende räägitud miljonite eest on Eesti kool ja haridus parim võimalik? Edetabelite usku inimeste jaoks on kõnekad Eesti laste kõrged PISA testi kohad. Kui aga vaadata uuringuid, mis räägivad laste koolirõõmust, õigemini selle vähesusest, et mitte kõnelda lausa koolihirmust või -stressist, on tulemused hoopis midagi muud. Miks on paljud lapsed

koolis õnnetud või miks ei ole koolis õpetatav neile huvitav? Väga hästi põhjendab seda Tallinna Kuristiku Gümnaasiumi õpetaja Priit Ratassepp viimase Õpetajate Lehe artiklis "Miks ei ole Eesti kooliõpilased õnnelikud?". Ta kirjutab, et õppimise alus on õppija huvi õpitava vastu, kuid paljudes Eesti koolides algab kõik valest otsast, ainekeskne õppekava ei kõneta lapsi. Lisaksin siia juurde, et vahest on koolis õpetatav nii mõnelgi pool ka elukauge, õppevahendid ja -meetodid ei vasta sellele tehnoloogilisele tasemele ja maailmapildile, millega lapsed vabal ajal ja väljaspool kooli kokku puutuvad. Palun vabandust õpetajatelt, kes ajaga kaasas käivad ja maailma noorte inimeste silmade läbi vaatavad! Viitan ka sellele, et hea haridus hakkab pihta üliõpilaste valikust õpetajaõppesse, õpetajaameti mainest ühiskonnas, väga heade koolijuhtide oskuslikust töötajate valikust, koolikeskkonnast. Paljudes koolides on puudu last ja õpetajat toetavatest professionaalsete oskustega spetsialistidest. Nii mõnegi erakooli loomine ja eelistamine osa lapsevanemate poolt on seotud rahulolematusega, et tunnis läheb õpetaja põhitähelepanu probleemsetele lastele ja ülejäänutele seda eriti ei jätku. Õpetaja peab tegelema tunnis õpetamisega ja ta ei peaks olema klassis üksi, kui seal on lapsi, kes vajavad lisaabi või -tähelepanu. Mõistagi peab selleks olema ka raha. Aga kõige selle juures algab hea haridus ikkagi üldisemast – vundamendist, millele saab toetuda, väärtustest, mille tundmine annab teadmise, kes sa oled.
Kokku võttes leian, et üldhariduse rahastamisel on maksumaksja raha paremaks kasutamiseks ruumi küll. Alustada tuleks õpetaja ja õpilaste suhte optimaalseks muutmisest, lõpetada haridustoetuse sihtotstarbeline jagamine ja jäigad kasutamisvõimalused, anda koolipidajatele suurem vastutus. Raha peaks saama kasutada nii, et oluline on raha eest saadud tulemus. Tulemust tuleks arvestada ka hariduse korraldamisel üldisemalt, olenevalt sellest, milliseks kujuneb lähiajal omavalitsusmaastik. Tänan tähelepanu eest!

13:19 Esimees Eiki Nestor
Küsimused Riigikontrolli esindajale, kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolörile Airi Miklile. Peeter Ernits, palun!

13:19 Peeter Ernits
Hea juhataja ja ettekandja! Kõigepealt pöördun istungi juhataja poole. Minu meelest on absurdne olukord: riiklikult tähtis küsimus, vastamas on neli tarka inimest ja igal rahvasaadikul on kuni kaks küsimust. Tahtsin küsida ministrilt, aga pidin küsima linnapealt jne, jne. Ma küsin nüüd sellesama küsimuse aga ka Riigikontrolli esindajalt. Palun nimetage kolm põhjust, miks riik senimaani umbusaldab omavalitsusi, ja mida peaks tegema, et selline absurdne olukord lõppeks!

13:19 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Aitäh küsimuse eest! Ma arvan, et võib-olla ei ole kõige olulisem pöörduda ajalukku ja hakata meenutama neid põhjusi, miks omavalitsuste ja riigi suhted on mõnes kohas teravnenud või miks üksteisest vahel valesti aru saadakse. Ma arvan, et tuleks vaadata edasi. See tähendab, et mõlemale poolele peaks olema selgelt teada, mis on nende ülesanne, ja kummalgi tasandil peaks olema ka kogu sellega kaasnev vastutus ning ressursid. Kui me vaatame omavalitsuste ja valitsusdelegatsiooni läbirääkimisi ning loeme neid protokolle, siis kui palju on seal tegelikult läbirääkimist ja kui palju on selliseid kohti, kus kumbki hoiab oma positsioonidest kinni? Ma arvan, et usalduse suurendamiseks on mõlemal poolel päris palju ära teha.

13:19 Esimees Eiki Nestor
Aitäh! Austatud rahvasaadik Ernits! Olulise tähtsusega riikliku küsimuse formaat on paljuski selle küsimuse üles tõstnud komisjoni teha. Nende ettepanekute alusel on siin määratud ka küsimuste arv. Omalt poolt võin öelda, et selleks, et saaks õigel ajal küsida, tuleb lihtsalt varem nuppu vajutada. Priit Sibul, palun!

13:19 Priit Sibul
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud ettekandja! 2013. aasta oktoobris avaldati Riigikontrolli raport haridusinvesteeringute juhtimise kohta. Riigikontrolli hinnangul puudub Haridus- ja Teadusministeeriumil selge ja kokkulepitud arusaam, kui palju peaks haridust andvaid õppeasutusi olema ja kus need peaksid asuma. Samamoodi arvatakse, et sellest tulenevalt ei ole haridusvaldkonnas

alati investeeritud õigetesse objektidesse, mida tulevikus kõige enam vajatakse. Puudub kindlus, et kõigi hoonete korrashoiu tagamisega tulevikus toime tullakse. Kas teie hinnangul on nende paari aastaga midagi muutunud? Miks ma seda küsin? Mõnel juhul teab nii Riigikontroll kui ka avalikkus, et koolipinda on jubedalt üle, tegelikkuses rajatakse aga uusi riigigümnaasiume, ilma et muud koolipinda kokku tõmmataks või midagi maha lõhutaks.

13:19 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Aitäh küsimuse eest! Nagu te küsimuses viitasite, on aeg edasi läinud, olukord on muutunud. Ma olen teiega täiesti nõus, aga ma kahjuks pean jääma sellesama Riigikontrolli seisukoha juurde, mida me 2013. aastal oma auditi raportis väljendasime. See, milline peaks koolivõrk täpselt olema, kus oleks kõige mõistlikum koole pidada ja milliseid hooneid selleks vaja on, ei ole ka praegu ikkagi selge.

13:19 Esimees Eiki Nestor
Andres Herkel, palun!

13:19 Andres Herkel
Aitäh, härra esimees! Minul on küsimus just proua Miklile ja ma tänan ka selle väga hea ülevaate eest! Hiljuti oli teil aga veel üks audit ja see puudutas munitsipaallasteasutusi. Puudu on lasteaiakohtadest ja järjekorrad ei ole läbipaistvad. See käib muidugi Tallinna ja selle ümbruse kohta. Nüüd me oleme siis sellises paradoksaalses olukorras, et ühes kohas tuleb üldhariduskoole kinni panna ja teises kohas on lasteaiakohtadest puudu. Selle tõttu ma küsin, kas meil riigina on ka mingi üldisem vaade, kuidas rahvastik liigub. Võitluses ääremaastumisega oleme tihtipeale olnud kaotajad. Kas millalgi see koondumine põhjarannikule peatub, vähemalt stabiliseerub? Kas me peame mõtlema ka selle peale, et ehitada sinna vanadekodusid, või hakatakse siis maale tagasi minema? Mulle tundub, et selle prognoosimisega me oleme halvasti hakkama saanud.

13:19 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Aitäh küsimuse eest! Riigikontroll ei ole sellist uuringut ega auditit läbi viinud, et ma oskaksin vastata sellele, millal võiks peatuda liikumine põhjarannikule. Selge on see, et urbaniseerumine ja koondumine suurtesse linnadesse on ülemaailmne trend. Kas Eestis võiks midagi muutuda ja kuidas võiks seda olukorda kas lõpetada või ümber kujundada? Mina näen, et üks võimalus on haldusreformi läbiviimine. Ma arvan, et tugevamad omavalitsused suudaksid pakkuda neid puuduvaid lasteaiakohti ja ka muid teenuseid, mis äärealadel on puudu, ja see võikski olukorda parandada.

13:19 Esimees Eiki Nestor
Külliki Kübarsepp, palun!

13:19 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! Teie ettekandest tuli väga selgelt välja, et meie omavalitsused istuvadki seal riigi nisa otsas ja see ongi sellise otsustusvõimetuse tekitanud. Te väitsite, et olete analüüsinud õpilaste arvu õpetaja kohta. Kujutan ette, et see on üsna lihtne matemaatiline tehe. Kas te olete analüüsinud, milline on optimaalne õpilaste arv õpetaja kohta, nii et õpilane teeks klassis tööd, mis teda ka elus edasi aitaks? Teine küsimus on mul veel. Seoses erakoolidega on väga suur vaidlus kinnisvara ülalpidamise üle – kes seda kallimalt ja kes odavamalt ülal peab. Kas te olete võrrelnud selles suhtes Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi, eraomanikke, omavalitsusi? Kellel on kinnisvara ülalpidamine kallim ja kellel odavam? Millised on need suhtarvud?

13:20 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Aitäh küsimuse eest! Esimene küsimus oli selle kohta, milline võiks olla kvaliteetset haridust tagav õpetaja ja õpilaste suhe. Optimaalseks on peetud siin 15. Ma olen teiega selles mõttes nõus, et see tugineb muidugi keskmise arvutamisele, kuid iga kool on erinev ja iga lapse vajadused on erinevad. Aga midagi see keskmine siiski iseloomustab. Kui me võtame siia kõrvale näiteks klassi täituvuse suhte, siis on ju selge trend, et see näitaja on Eestis kogu aeg vähenenud. See tähendab seda, et me kasutame oma ressursse ebaefektiivselt. Ja ma arvan, et lõppkokkuvõttes mõjub see ka hariduse kvaliteedile.

Teine küsimus puudutas seda, kas Riigikontroll on teinud auditi, milles on võrreldud erakoolide tegevuskulusid ja Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi kulusid. Sellist auditit me teinud ei ole, sest meil ei olegi võimalik auditeerida erakoole. Riigikontroll kontrollib ainult avaliku raha kasutajaid, st riiki ja kohalikke omavalitsusi.

13:20 Esimees Eiki Nestor
Märt Sults, palun!

13:20 Märt Sults
Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Eilse "Foorumi" saate taustal küsin: kuidasmoodi teie tänane ettekanne ja eilse "Foorumi" saate järeldused, kui neid üldse oli, kokku lähevad?

13:20 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Eilne "Foorum" puudutas erakoole, täna me räägime hariduse rahastamisest üldiselt. Kui me võrdleme proportsioone, siis erakoolidel on avalike koolidega võrreldes selles vaid väike osa. Kui ettekande aeg oleks olnud pikem, oleksin ma erakoolide rahastamise probleemist kindlasti pikemalt rääkinud, aga nüüd ma piirdusin selle peamise teemaga.

13:20 Esimees Eiki Nestor
Mailis Reps, palun!

13:20 Mailis Reps
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja, kõigepealt suur tänu väga sisulise ettekande eest! Tõepoolest, väga mitmed seisukohad, milleni me ka kultuurikomisjonis oleme jõudnud, said uuesti kinnitust. Kas või näiteks see usalduse puudumine suhetes kohaliku omavalitsusega ja õpetajate palkade seos sellega. Mul on aga veidi laiem küsimus. Praegu on jagamisel üsna arvestatav, lausa erakordselt suur hulk Euroopa raha, mis läheb haridusse. Kui me meenutame krooniaega, siis on need müstilised miljonid, mida nüüd üldharidussüsteemile jagatakse. Kas Riigikontrollilt on keegi küsinud, kuidas oleks tark neid nii jagada, et ei peaks näiteks kahe või nelja aasta pärast ütlema, et kahjuks on nende investeeringutega läinud jälle nagu alati?

13:20 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Riigikontroll teeb oma auditeid tööplaani järgi ja väga paljud sihtgrupid esitavad tõepoolest ettepanekuid, milliseid auditeid teha. Ma saan teile kinnitada, et meil on käimas laiapõhjaline audit Euroopa Liidu raha kasutamise kohta kõikides peamistes riigielu valdkondades. See ei valmi küll lähiajal, see on alles alanud, aga Euroopa raha kasutamist me kindlasti kontrollime ja vaatame ka seda, kui mõistlikult seda on kasutatud nendes protsessides, mis hariduses praegu aktuaalsed on.

13:20 Esimees Eiki Nestor
Andres Ammas, palun!

13:20 Andres Ammas
Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Tartu linnapea tõi täna taas esile probleemid haridustoetuse jaotamise mudelis. Mulle on need tuttavad juba aastaid või vaata et aastakümneid. Näiteks see, et haridustoetus ei jagune sarnaste näitajatega omavalitsuste vahel võrdselt, ei arvestata kooliastme reaalset maksumust, õpetajate tööjõukulude toetus ei kasva proportsioonis alampalga kasvuga jne. Kas Riigikontroll on ka seda temaatikat kunagi käsitlenud või kavatseb käsitleda? Tundub, et haridusministeerium ei ole sellega ei praeguse ministri juhtimisel ega ka, tuleb tunnistada, varasemate ministrite juhtimisel hakkama saanud.

13:20 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Aitäh, küsija! Seda probleemi ei käsitlenud oma ettekandes mitte ainult Tartu linnapea, vaid sellest rääkisin ka mina oma ettekandes päris pikalt ja tõin näiteid, kus see koefitsient on väga ebamõistliku tulemuse andnud. Jah, tõepoolest, nende koefitsientide eriskummalise maailma tõttu sai näiteks osa

neist omavalitsustest, kes 2013. aastal liitusid, hoopis vähem raha, kui nad oleksid eraldi elades haridustoetust saanud. Riigikontroll pöörab hariduse rahastamise mudelile tähelepanu ühes oma auditis, mis puudutab kohalike omavalitsuste rahastamise mudelit laiemalt. Selles käsitletakse eelkõige loodetavasti käimaminevat haldusreformi ja neid olulisi teemasid, mis puudutavad kohalike omavalitsuste rahastamist ja ülesandeid edaspidi, kui meil on juba uued omavalitsused. Kindlasti on meie vaateväljas siis ka hariduse rahastamine kui üks kõige suurem ja olulisem valdkond kogu kohalike omavalitsuste tegevuses.

13:20 Esimees Eiki Nestor
Külliki Kübarsepp, palun!

13:20 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! OECD raport toob eraldi välja olukorra vene koolides. Seal on probleem selles, et ei ole piisavalt hästi eesti keelt oskavaid inimesi ja õppe kvaliteet kannatab. Kas te olete oma analüüsides ka eraldi analüüsinud just vene koolide olukorda, kas nad on finantsiliselt ebavõrdsemas olukorras või mitte? Mis on need tegurid, mida rahvusvahelised organisatsioonid tähele panevad?

13:20 Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör Airi Mikli
Aitäh küsimuse eest! Eraldi vene koolide olukorda me analüüsinud ei ole.

13:20 Esimees Eiki Nestor
Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh, Airi Mikli, Riigikontrolli esindaja! Avan läbirääkimised. Nii nagu kultuurikomisjon on ettepaneku teinud, võtavad kõigepealt sõna fraktsioonide esindajad. Keskerakonna fraktsioon on teada andnud, et nende fraktsiooni esindaja on Mailis Reps. Palun!

13:20 Mailis Reps
Lugupeetud juhataja! Head kolleegid, Riigikogu liikmed! Pikaajalise kultuurikomisjoni liikmena on mul tõesti väga hea meel, et me arutame oluliselt tähtsa riikliku küsimusena haridustemaatikat. Aga opositsioonile kohaselt alustaksin väikse kriitikanoodiga. Pean nõustuma professor Ülo Vooglaiu kriitikaga nii tänase arutelu kui ka laiemalt meie töö kohta, et me arutame järjekordselt väikseid nurki, aga hariduse suurt, paradigmaatilist muutust ei ole me veel valmis mõistma. Me ei ole suutnud leida ka hariduse süsteemseid puudujääke ega neid võtmekohti, kus me peame midagi täiendama. Nii ongi arusaadav, et praeguses olukorras on rahateema see, mis on ühiskonnas kõige enam arusaadav. Seetõttu ei ole suurem osa vastuolulistest otsustest hariduses tehtud seni mitte sisu põhjal ja kahjuks ei hakata seda ka tulevikus tegema. See on midagi, mille üle me ei saa tegelikult uhked olla.
Aga alustame päris algusest ehk alusharidusest. Ühelt poolt oleme uhked hästi ettevalmistatud ja täienduskoolitust saanud kaadri üle, mis meil ju alushariduses on. Meie tugev külg on ka lastevanemate suur usaldus alushariduse vastu. Tuletan meelde, et koolieelsetes lasteasutustes käis 2014. aastal 94,3% kõikidest lastest. Meie alushariduse murekoht on aga kokkuhoid. Kindlasti nõustun siinkohal sellega, mida on tänagi räägitud õpetajate palgaprobleemidest. Riigikontrollil on väga hea ettepanek, mida me ju tegelikult kõik toetame, et peaks olema ühtlaselt kokkulepitud riiklik miinimum, millele siis riik võiks näiteks mingi protsendi juurde anda, sest praegu õpetajate palgad varieeruvad oluliselt.
Teine murekoht on kokkuhoid sisus. Vaid vaevu aasta eest tegi seesama Riigikogu muudatuse, millega ta muutis lasteaias justkui formaalselt siiamaani kehtinud nn kolme täiskasvanu põhimõtet, mis täpsemalt öeldes tähendas, et on kaks õpetajat ja üks abiõpetaja. Nüüd on siis kirjas, et on kolm täiskasvanut, mistõttu tänaseks on väga paljudes lasteaedades kahjuks kaks abiõpetajat ja üks õpetaja. Alusharidusest järgmine aste on põhiharidus, kus on kiiresti vaja teha põhimõttelisi muudatusi. Teeme ettepaneku arutada veel kord täispäeva koolisüsteemi. See süsteem seob lapsed huviharidusega juba koolis, mistõttu pole vaja ka leida ja uuesti leiutada uusi huviharidusprogramme. Selline süsteem on levinud Põhjamaades ja paljudes teistes Euroopa riikides, kes on meile eeskujuks. Spordi-, muusika-, tehnika- ja kunstiharidust pakutakse pärast tundide lõppu koolis. Selle kaudu avastatakse ja arendatakse edasi kõikide laste andeid, mis võib-olla tavalises koolitunnis kohe ei avaldu. See tähendab, et eduelamuse saavad ka need lapsed, kelle hobid või huvid pole veel välja kujunenud ning kelle

tugevamad küljed ei ole seni veel ilmnenud. Selline süsteem lahendaks kindlasti ka hariduses juba pikemat aega kestnud kaadri koormuse probleemi, sest õpetajad, kes varem pidid täiskoormuse saamiseks jooksma kolme kooli vahet, saavad nüüd tänu huvitegevusele ja pikapäevakoolile koormuse täis ka oma koolis.
Kui võtta luubi alla keskharidus, siis kindlasti tuleb lõpetada poliitiliste otsuste tegemine hariduse sisu arvel. Üks kurvemaid näiteid sellistest poliitilistest otsustest on omavalitsustele riiklike investeeringute võimaldamine vaid juhul, kui nad tulevad kaasa mõne uue initsiatiiviga. Siin võib nimetada näiteks riigigümnaasiumide ideed, aga eks neid saab tulevikus võib-olla veelgi näha. Vastukaaluks võin siin nimetada süsteemseid riiklikke investeeringuid, mida me mäletame ju veel vaid mõne aasta tagusest ajast ja mis olid selgelt läbipaistvamad. Riigigümnaasiumide puhul on suur murekoht ka nende eelisrahastamine. On ju äärmiselt ohtlik, kui riigigümnaasiumid hakkavad tulevikus elama teiste koolide arvel.
Palun lisaaega!

13:20 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

13:20 Mailis Reps
Kui jätkata keskhariduse murekohtadega, siis üks teema, mida me täna ei ole jõudnud laiemalt arutada, on riigieksamite tulevik. Segadus riigieksamitega ei ole kindlasti see, mille kohta me võiksime Riigikogus öelda, et see on lahendatud. Teemat käsitletakse poliitiliselt, eriarvamusi ei taheta kuulda võtta, aga kannatavad ju eelkõige tänased õpilased ja koolilõpetajad.
On veel üks teema, millest ei saa kuidagi rääkimata jätta. See on seotud venekeelsete koolidega, kus vägisi 60 : 40 süsteemile üle mindi. Tagajärg on see, et klassis on õpetaja ja õpilane, kes pahatihti kumbki ei saa näidata täit potentsiaali. Õpetajal on keeruline 100%-liselt oma ainet edasi anda ja õpilasel on keeruline omandada ainet maksimaalses ulatuses. Tegelikult on ju meie eesmärk, et noored oleksid haritud ja oskaksid väga head eesti keelt. Selle tulemuse saavutamiseks ei pea me õpetama näiteks matemaatikat eesti keeles. Me peame lihtsalt suutma motiveerida noori eesti keele väga hästi selgeks õppima ja viima läbi kaasahaaravaid eesti keele tunde. Praeguse süsteemi puudustest räägivad läbiviidud uuringud, mis näitavad, et kohustuslikus korras raskemate ainete õppimine eesti keeles on tegelikkuses õpitulemused alla viinud. Seetõttu näen mina ainukese lahendusena protsendisüsteemi sellisel kujul kaotamist ja süsteemset, väga ranget ja reaalset kontrolli eesti keele omandamisel, mille tulemusena noor inimene valdaks näiteks juba 5.–6. klassis vabalt eesti keelt.
Jõudes loova hariduse juurde, olen ma siiralt tänulik, et spordi- ja paljude kunstikoolide sulgemise ja erastamise kõrval suudeti enamjaolt säilitada muusikakoolid. Muusikahariduse süsteemi säilimine on ülioluline just seetõttu, et siin viivad tippu ainult varajane alustamine ja süsteemne töö. Seetõttu leian, et muusikakoole võiks Eestis muu huvihariduse kõrval veel eraldi rahastada.
Võiksin rääkida veel paljudest küsimustest, kuid lõpetuseks toon välja ühe suure muudatuse. Meil on plaanis muuta kogu erivajadustega laste haridussüsteemi. Riik on otsustanud, et kõik kergema puudega lapsed tuleb viia tagasi tavalisse koolisüsteemi, st kõik, kes praegu õpivad lihtsustatud õppekava programmide järgi, peavad minema tavakooli. Plaani kohaselt hakkab riik tegelema vaid keskmise ja raskema puudega lastega. Tuletan siinkohal meelde, et alles paar aastat tagasi lõpetati tavakoolides tugiteenuse süsteemne rahastamine. Lihtsustatud õppekava üleviimine tavakooli saab aga selgelt toetuda tugevatele tugispetsialistidele, keda meil kõikides koolides ei ole. Siinkohal teen ettepaneku muuta erivajadustega laste õpet ainult seejärel, kui me oleme muudatusi tõsiselt ja korralikult hinnanud.
Suur aitäh tähelepanu eest ja jõudu tööle meile kaasamõtlemiseks, kuidas haridust edasi viia!

13:20 Esimees Eiki Nestor
Kalle Muuli Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaaega.

13:20 Kalle Muuli
Austatud juhataja! Head kolleegid! Kui me siin juba koolist räägime, siis esitaksin teile mõned kooliülesanded. Mõtelge, mis hinde te nende eest saaksite. Tegemist on põhikooli materjaliga. "Too kaks näidet selle kohta, kuidas sa rakendad elus bassivõtme tähendust. Kas sõna "laulab" koosneb lühikestest või pikkadest silpidest? Kirjuta põimlause, milles kasutad nii ellipsit kui ka inversiooni. Loe

lause oma kaaslasele ette ja palu hinnata selle ülesehitust." Need küsimused ja ülesanded on võetud ühe Kuristiku gümnaasiumi õpetaja mitmekümnepunktilisest loetelust. Ta väitis oma kirjatöös, et isegi põhikooli õpetajad ise ei oska vastata nendele küsimustele, millele peavad vastama õppe- ja ainekava kohaselt põhikooli õpilased.
Mu jutu mõte on see, et meie koolis õpetatakse väga palju väga tarvilikke asju, aga ka väga palju asju, mida inimesel kunagi elus vaja ei lähe. Kaks ja pool aastat tagasi, 2013. aasta uue õppeaasta algul esitas haridusminister Jaak Aaviksoo üleskutse: õpetagem poole vähem, aga õpetagem poole paremini! Ta seletas, et poole vähem tähendab seda, et kõiki ainekavu tuleb poole võrra kärpida. Ma loodan, et haridusministeerium töötab järjepidevalt ja nüüd, ligi kolm aastat hiljem võib haridusminister meile õige pea raporteerida, et ainekavu on kärbitud poole võrra ja lapsi õpetatakse poole paremini ehk poole huvitavamalt ja loovamalt.
Kui me räägime hariduse rahastamisest, siis esimene küsimus peabki minu meelest olema just see, mida me õpetame ja kuidas me õpetame, st mille õpetamiseks me siis ikkagi raha kulutame ja kas me millegi õpetamiseks ka raha ja aega raiskame. Ma väidan, et me õpetame liiga palju, ainekavad on üle koormatud tarbetu ballastiga ja tagajärg on laste ja õpetajate ülekoormatus. See tapab nii õppimishuvi kui ka õpetamishuvi. Meie lapsed õpivad põhikoolis seitse-kaheksa tundi ja kodus veel kolm-neli tundi otsa, kokku 12 tundi päevas. Ja siis, pärast 12 tundi ellipseid, inversioone ja bassivõtmeid tahame veel, et nad oleksid õnnelikud. Me peame seadma eesmärgiks ainekavade olulise kärpimise. Laps peaks saama kogu koolitöö tehtud koolis. Tööseadus näeb täisealisele inimesele ette kaheksatunnise tööpäeva ja see peaks olema ka lapse tööpäeva piirmäär. Kui sellega saab hakkama Soome kool oma uues õppekavas, miks siis meie ei saa? Ainekavade ja kodutööde mahu vähendamine ei tähenda kehvemaid teadmisi ega kehvemat haridust, vaid lihtsalt tarbetu ballasti väljarookimist ainekavast.
Teine ja suur päevakajaline mure on lapsevanemate valikuvõimalus. Võimalus valida oma lapsele sobivat kooli tähendab seda, et koolivõrk peab olema mitmekesine. Meie munitsipaalkoolid annavad hea või väga hea hariduse, seda üldjuhul ja keskmiselt. Aga on ka halbu munitsipaalkoole. Ja isegi siis, kui eranditult kõik munitsipaalkoolid oleksid väga head, ei pakuks nad piisavat valikuvõimalust lapsevanematele, kelle laps vajab teistsugust koolikeskkonda või teistsugust õpetamisviisi. Seepärast peavad meie koolivõrgu lahutamatuks osaks olema ka erakoolid ja neid tuleb maksurahast toetada enam-vähem samal määral kui munitsipaalkoole. Meie õnnetus on see, et sõna "erakool" seostub paljude jaoks äriga. Aga Eestis ei tähenda erakool äri, vaid ainult eraalgatust, sageli lapsevanemate endi algatust oma kooli loomiseks. Erakoolipidaja ei teeni kasumit, ta ei saa sentigi dividende, sest erakoole peavad valdavalt mittetulundusühingud. Kogu erakoolile antud raha läheb lastele hariduse andmiseks, täpselt samuti nagu munitsipaalkoolis. Kui haridusminister siin ütles, et erakoolid saavad tegevuskulude toetust või üldse riigilt toetust 1,6 korda rohkem kui munitsipaalkoolid, ja tõi põhjenduseks selle, et riigis keskmiselt on kulu kõrgem kui mõnes kohalikus omavalitsuses, siis lahenduseks on üks väga lihtne liigutus: tuleb teha seadusmuudatus, et koole toetataks kohaliku omavalitsuse keskmise kohaselt, mitte üleriigilise keskmise kohaselt. Isamaa ja Res Publica Liit on selle ettepaneku kultuurikomisjonile esitanud, haridusminister millegipärast mitte.
Lõpetuseks mõni sõna ka kõige tähtsamast teemast, mis haakub hariduse rahastamisega – see on õpetajate palk. Valitsusliit on seadnud eesmärgiks tõsta õpetajate palk vähemalt 120%-ni riigi keskmisest palgast. Isamaa ja Res Publica Liit toetab seda sihiseadet täielikult. Õpetajate palga tõstmine on esmatähtis ülesanne, aga seda ülesannet ei saa täita teiste tähtsate ülesannete arvel. Nii nagu me ei saa jätta lapsi ilma soojast koolitoidust selleks, et tõsta õpetajate palka, nii ei ole ka õige võtta õpetajate palgatõusuks raha teiste tähtsate hariduskulude arvel, olgu need siis seotud tugiteenuste, õppevahendite, investeeringute või erakoolide tegevuskulude toetusega. Neid asju ei tohi vastandada. Haridussüsteemis on kindlasti suuri kokkuhoiukohti, aga peale kokkuhoiu peab meie eesmärk olema haridusvaldkonda raha juurde anda, mitte ainult niigi nappi raha haridussüsteemi sees ümber jagada. Aitäh teile!

13:20 Esimees Eiki Nestor
Mihkel Raud Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaaega.

13:20 Mihkel Raud
Kallis härra spiiker! Armsad kolleegid! Head külalised! Täna on räägitud, kuidas, mida ja kui palju on Eesti hariduses vaja rahastada. On räägitud väga laiapõhjaliselt, argumenteeritult, on räägitud täpselt ja

on räägitud detailselt. Lubage mul sellest mustrist, küll igati vajalikust mustrist hetkeks eemalduda ning püüda ehk isegi laialivalguvalt ning kujundlikultki rääkida sellest, miks on vaja haridust rahastada, miks on vaja lisaks hariduse rahastamisest rääkimisele haridust ka tegelikult rahastada.
Niipalju kui minu napp parlamendikogemus ennustada lubab, juhtub lähimate nädalate ja kuude jooksul umbes midagi järgmist. Me nõustume siin saalis ja Riigikogu komisjoni ruumides üksteisega jäägitult. Me vannume vankumatut truudust hariduse rahastamise radikaalse reformimise plaanile. Me tunneme end tänase sisuka arutelu järel korraks millegi suurema ja tähtsamana kui see kummitempel, milleks meid üldiselt peetakse. Ent ühel hetkel saabub Rahandusministeeriumi ametnik ja teatab: see kõik, millest te 2016. aasta 7. aprillil Riigikogu suures saalis kõnelesite, on õige ja tore, kuid raha ei ole ja ei tule. Ning meie, vähemalt osa meist, laiutame jõuetult käsi ning halame üksteise õla najal Riigikogu kohvikus või suitsuruumis, kuidas Rahandusministeeriumis ei saada absoluutselt mitte millestki aru. Võib-olla ei saadagi, aga võib-olla me räägime nendega lihtsalt vales keeles.
Sest vaadake, armsad sõbrad, see retoorika, mida me täna siin saalis haridusest rääkides kasutame, on pehmode retoorika, see on salongisotsialistide ja tugitooliliberaalide, taskukonservatiivide ja tagavaratraditsionalistide retoorika. See retoorika on igav, ta on *out*, kui kasutada ingliskeelset sõna. Proovigem siis retoorikat, mis tänases karmis maailmas usutavamalt kõlab. Rääkigem jõulistes kategooriates, rääkigem surmast ja ellujäämisest, rääkigem kaitsekulutustest, millest mõeldes meie kõigi silmad tavaliselt ju unisoonis kalkvele lähevad. Tegelikult on see väga lihtne, haridusele tehtavad kulutused ei ole midagi vähemat kui kaitsekulutused. Me ei vaja kaitset mitte venelaste ja homode, süürlaste või feministide eest, me vajame kaitset iseenda harimatuse ja rumaluse eest. See on meie suurim vaenlane, see on meie ainus tegelik julgeolekuoht, see on meie peamine takistus teel inimväärse eluni, mis peaks kõikidesse siinsetesse majapidamistesse võrdselt jõudma. Eesti suurim vaenlane on harimatu eestlane. Haritud eestlane seevastu on ainus põhjus, miks rahvas seda riiki oma maksude ja parema äranägemise järgi tehtava tööga üritab püsti hoida. Haritud inimene suudab mõelda kriitiliselt, haritud inimene esitab ja, mis veelgi olulisem, oskab esitada küsimusi. Haritud inimene mitte ainult ei oska lugeda, vaid ka loeb, ja ta ei loe ainult objektiiv.ee-d ja Rossiiskaja Gazetat, vaid ka Eesti Päevalehte ja New York Timesi või siis vastupidi. Haritud inimene ei allu välisriigi propagandarünnakutele sellise aplusega, nagu väga paljud meist täna alluvad. Haritud inimene ei lase endasse viha, mida meisse täna meeleheitlikult istutada püütakse. Haritud inimene ei koolikiusa, nii nagu jahmatavalt paljud meist nõrgemaid ja teistsuguseid täna kiusavad. Koolikiusamisest rääkides – see on suurem probleem, kui me arvame, et ta on, ja ta on suurem metafoor, kui me arvame, et ta on. Paari nädala eest ilmusid Eesti ajakirjanduses fotod noormehest, kes on kohtu all peaminister Taavi Rõivasele tapmisähvarduse tegemise eest. Need fotod olid jahmatavad. Neilt fotodelt ei vaadanud vastu mitte enesekindel oss, kellesarnased praegu Odini sõdalaste nime all välistudengitele lõuksi andmise operatsioone kavandavad. Fotod peaministrit tapmisega ähvardanud mehest ei olnud breiviklikult hirmuäratavad või charlesmansonlikult verd tarretama panevad. Need fotod olid jahmatavad hoopis teisel põhjusel. Neis väljendus midagi olemuslikult traagilist, midagi fundamentaalselt kurba. Need rabavalt nukrad fotod kujutasid noormeest, kellele tõenäoliselt vanemad ja tugevamad koolikaaslased omal ajal poiste WC-s keset urineerimist põlvega tagumikku müksasid ning oma mehelikkuse kinnituseks midagi labast juurde hõikasid. Neilt fotodelt põrnitses meid kõige stiilipuhtam stereotüüp mehest, keda koolis oli kiusatud. Neilt fotodelt vaatas justkui peegelpildina vastu rõõmutu kogupilt rahvast, keda riik on viimased paarkümmend aastat koolikiusanud. Nüüd hõikab see koolikiusatu riigile tagasi. Ta lubab lüüa mättasse viimse kui pagulase, kelle riik tema tagahoovi laseb. Ta lubab kastreerida igaühe, kelle puhul ta homoseksuaalsust kahtlustab. Ta lubab võlla tõmmata kõik kaabakad ja pätid, kes rahva raha mõõdutundetult oma sügavatesse taskutesse on kühveldanud. Ta lubab hirmsat lõppu kõigile, kes tema ebaõiglases õnne puudumises süüdi on, ja ta lubab appi kutsuda Vladimir Putini, kui olukord seda nõudma peaks. Ja mida teeb riik, millelt me haritud, informeeritud ja tarka tegutsemist eeldame? Ta kuulutab tolle koolikiusatu kriminaalkurjategijaks, ta sildistab ta natsirahvaks, ta tunneb tema pärast häbi. Ta käitub täpselt sama harimatult ja rumalalt nagu see, kelle üle ta kohut mõistab, ning loomulikult ei lahenda see probleemi. Selle lahendab või vähemalt aitab lahendada mõistmine, et see, mida me siin täna tegime, polnud järjekordne täiesti mõttetu ja mitte kedagi huvitav igasuguse tähtsuseta riikliku küsimuse arutelu, vaid see oli väga tähtis asi, võib-olla ainuke järelejäänud tähtis asi üldse. Suur tänu!

14:23 Esimees Eiki Nestor

Heidy Purga Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaaega.

14:23 Heidy Purga

Hea eesistuja! Kolleegid ja külalised! Kõik lapsevanemad mõtlevad oma järeltulijatele parima võimaliku hariduse andmise peale. Ka mina emana vaatan oma poja kodulähedasi koole juba selle pilguga, milline neist oleks talle parim, et ta võiks end hiljem täisväärtuslikuks kodanikuks lugeda. Sest koolihariduse üks peamisi eesmärke on valmistada noor inimene ette iseseisvas elus edukaks hakkama saamiseks. Ja see omakorda tähendab, et kõik teemad, mida me siin praegu arutame – millise hariduse saab oma kooliteed alustav laps –, peavad olema asjakohased ja maailmaga ühte sammu käivad aastal 2030 ja sealt edasi. See paindlikkus ja ajaga kaasas käimine ning muidugi ettenägelikkus on haridussüsteemis üliioluline, kuid seda tuleb tasakaalustada piisava sisseelamisajaga. Haridus on meie rahva ja riigi kestmise alus ning seetõttu ei saa seda reformida päevapealt ega liiga tihti. Tuleb anda aega atra seada ja hoolikalt tööriistu valida.

Tänu teadusele peab haridus olema alati pisut oma ajast ees. Tänane haridus loob homset. Ka naaberriikide näidete põhjal teame, et koolis on lapsele oluliseks saanud hoopis sellised õppekavasse integreeritud asjad nagu uudishimu õpetamine, loovus, innovaatiline lähenemine ja koostöö, eneseväljendusoskus. Rohkem kui kunagi varem nähakse vajadust liita õppekavasse igapäevaoskusi arendavaid teemasid. Meie riiklik õppekava liigub küll aeglaselt, kuid siiski faktipõhiselt lähenemiselt analüüsipõhisele ja see omakorda toob kaasa tänapäevaste õppevahendite tagamise küsimuse. On täiesti selge, et riigi eraldatavast haridustoetusest ei piisa kõigil koolidel näiteks progammeerimisklassi väljaehitamiseks või keemia- ja füüsikalaborite ajakohastamiseks. Samuti on hulk koole, kus sportimistingimused on väga kehvad. Siin on üks võimalus luua näiteks spordiinventari programm, mille kaudu väikekoolid saaksid endale varustust taotleda.

Me oleme riigi ja ühiskonnana tegelikult valmis ka ühtsuskoolides erisusi arvestama, selleks pole otseselt tarvis paralleelsüsteemi luua. Erivajadustega laste kaasamine nn tavaõppesse on oluline, seda saab hõlbustada abiõpetajate kaasamisega õppetegevusse, et aidata neid, kes vajavad tunnis lisatuge. Väga hea eeskuju on siin Vanalinna Hariduskolleegium. Selleks võib kasutada ka näiteks praktika korras pedagoogikatudengeid. Tugiteenuste jõudmine väiksematesse piirkonnakoolidesse on samuti väga tähtis, aga paraku praegune Rajaleidja keskuste võrgustik seda probleemi ei lahenda – leevendab, kuid ei lahenda. On tundlikke olukordi, kus abi on kohe vaja, kus ei saa oodata tellimisjärjekorras. Tellitud psühholoog võib teinekord kooli jõuda alles siis, kui kahjuks on juba hilja.

Meie erakonnal on väga hea meel, et viimaks saab ka see nn ringiraha ehk huviharidusele mõeldud tegevustoetus reaalsuseks. Noorteseire andmetel on meil ligi 30 000 noort, kes on kas sotsiaal-majanduslikel, logistilistel või muudel põhjustel huvitegevusest kõrvale jäänud. See toetusraha hakkab liikuma kohalike omavalitsuste kaudu, kes kogukondlikke eelistusi teades saavad oma lastele ja noortele pakkuda parimaid koolivälise tegevuse võimalusi. Eks sellel nn hängimiskultuuril on ilmselgelt olnud omad põhjused, aga me saame olukorda parandada, et meil kasvaksid uued Jalmar Vabarnad ja Hardi Meybaumid. Kultuur, sport, loodus ja täppisteadus – see ringirahasüsteem rakendub tuleval sügisel.

Haridusministeerium on väga kõvasti pingutanud õpetajate palgatõusu nimel, aga ka õpetajad painduvad stressi ja surve all, mida moodsa ühiskonna nähud endaga kaasa toovad. Igal juhul on kindel, et vaatamata kõige kiiremale tehnoloogia arengule ei muutu järgmise 100 aasta jooksul õpetajate roll, kes peavad pakkuma meie lastele turvalist ja toetavat õpikeskkonda. Oleme neile siis head kaaslased! Kõikjal maailmas otsitakse vastust küsimusele, kuidas tagada, et õpetajal jätkuks sisemist tuld ja tahet panustada kõige paremal viisil, kuidas ta saaks kindlustada oma autoriteeti, kui enam lihtsast faktiteadmisest ei piisa, sest iga laps võib internetist õige vastuse leida.

Meie uus aeg räägib väga palju elukestvast õppest, mille terminoloogia on tuttavam pigem ehk eakamatele inimestele. Ometi tundub mulle, et elukestev õpe peaks saama alguse juba alushariduses. Elukestev õpe on uus, globaalne elustiil, pidev õppimine, mis kestab kogu elu. Haridustee peaks olema selline, et sujuvalt, ilma tupiksüsteemita oleks võimalik minna ühelt haridusastmelt üle teisele, näiteks liikuda kutseharidusõppest rakenduskõrgkooli, sealt edasi taotleda magistrikraadi, kuni doktorikraadini välja. Eesti haridussüsteemis on selles suunas astutud juba väga tublisid samme.

Vabadus ja sõltumatus on heade suhete ja usaldusliku koostöö alus. Eesti hariduse unikaalsus säilib ainult tänu vabadusele ja usaldusele riigi, kohaliku omavalitsuse, kooli ja lastevanemate vahel. Mida lähemal on kool üldises mõistes lapsele, lähemal kogukonnale, seda paremaid otsuseid suudetakse seal

lapse jaoks vastu võtta.
Meie, Reformierakonna seisukohalt on oluline tagada, et haridussüsteemis ei tehtaks vahet koolipidajatel, olgu selleks riik, kohalik omavalitsus või eraettevõtja, et neid kõiki koheldaks võrdselt ja neil oleksid võrdsed võimalused, sõltumata omandivormist. Selle eeltingimuseks on kahtlemata riiklikust õppekavast tulenevate nõuete täitmine. Jah, meie riik on maailma mastaabis üks paremaid näiteid selle kohta, kuidas anda head haridust, mis on mõõdetav ja analüüsitav PISA testidega. Ometi tuleb jääda tähelepanelikuks selles suhtes, kas need edetabelite näitajad käivad ikka ühte jalga meie riigi identiteedi ja eesmärgiga, meie areneva ühiskonnaga. Eriti rahul võime olla tabelikohtadega siis, kui need moodustavad kõikehõlmava tugeva terviku selgetest väärtushinnangutest ja eesmärkidest ning kui need kajastavad ka mujal toimuvat. Aitäh teile!

14:23 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaaega.

14:23 Krista Aru

Austatud Riigikogu esimees! Head rahvaesindajad! Ma arvan, et tänane haridusteemaline arutelu, õigemini küsimus, kuidas peaks haridust rahastama, on väga oluline algatus ühel pikal teel. Me keegi ju ei oota ega looda, et me oskame täna siin lõplikke vastuseid anda või seisukohti kujundada. Me saame fikseerida mitmed küsimused, tõstatada uusi küsimusi ja öelda, millega me edasi töötame. Kultuurikomisjoni liikmena võin ma kinnitada, et meie komisjon otsib paljudes asjades konsensust, me tahame parimat Eesti koolisüsteemile. Pöördudes oma Eesti Vabaerakonna fraktsiooni poole, pean ütlema, et nemad ei tea praegu, millest ma nüüd räägin. Nii et paljud seisukohad esitan ma eelkõige iseenda nimel.
Mul on väga kahju, et me oleme täna jõudnud ainult rahast rääkida. Aga kuna kogu kooli- ja haridussüsteem on tõesti niivõrd suur valdkond, et meil igaühel on omad kogemused ja me kõik tahame mingeid mõtteid jagada, siis ei ole me paratamatult jõudnud üldse puudutada sisuküsimust. Minu enda jaoks on võib-olla kõige suurem küsimus see, mis siis on juhtunud meie kuulsa ühtluskooli põhimõttega ja miks meil on kindlasti vaja neid rahastamismudeleid muuta või korrigeerida. Ühtluskooli kasuks otsustas Eesti haridussüsteem põhimõtteliselt juba aastal 1917. Peeter Põld, kelle väga ilus kuju seisab Tartus Haridus- ja Teadusministeeriumi ees, sõnastas selle ühtluskooli printsiibi just nimelt kui väikese rahva edumeelse hariduse jaoks ainuvõimaliku. Ühtluskoolil on kaks väga olulist tunnust: esiteks, seal tagatakse lapsele sujuv üleminek ühelt astmelt teisele ja, teiseks, haridust antakse igaühe vajaduste ja võimekuse järgi. Siit tulebki minu küsimus, millele peaksime vastata suutma: kas meie praegune ühtluskooliks tituleeritud kool ikkagi vastab oma olemuselt neile kahele põhimõttelisele tunnusele? Esiteks, sujuv üleminek ei ole meil ju tagatud. Ka väga paljud munitsipaal- ja riigikoolid teevad juba alates esimesest klassist ja pärast põhikooli katseid. Ikka valitakse paremaid. See sujuv üleminek, mis seati kord eesmärgiks, ei toimi. Võib-olla on see loomulik, sest maailm on muutunud, aga me peame seda endale tunnistama. Teiseks, koolid ei suuda praeguse finantseerimismahu juures enamasti tagada, et arvestatakse iga lapse võimeid, vajadusi ja võimekust. See eeldaks ju, et näiteks munitsipaalkoolidesse oleks ka kõikide tugispetsialistide jaoks piisavalt raha antud. Nii see aga ei ole. Järelikult meie praegune kool sellise klassikalise definitsiooni järgi enam ühtluskool ei ole. Nagu juba öeldud, maailm on muutunud, mistõttu see on täiesti loomulik.
Nüüd me peaksime esitama endale küsimuse, kas me üldhariduses, kas me gümnaasiumihariduses tahame ühtluskooliga jätkata, kas me suudame sulatada ühtluskooli selle kaasava kooli jne. Suur häda, mida siin on täna ka korduvalt nimetatud, on selles, et meie ühtluskool on liiga kaua olnud institutsioonikeskne. On ehitatud maju, vaadatud, et majad oleksid korras, aga on unustatud ära see, kes annab haridusele, kooliõpetusele kõige suurema väärtuse, kes seda moraali kannab – see on koolmeister. Koolmeistrist oleme rääkinud ainult seoses palgaga. Ta peab saama väärilist palka, see on absoluutselt selge. Aga kui me nüüd küsime, kas ühtluskool ei võiks meie väikesele rahvale olla peale haridusasutuse ka kasvatusasutus, kas me tahame seda veel näha niisugusena, nagu taheti aastal 1917, kui selle põhimõtted selgelt sõnastati, nagu taheti aastal 1934, kui toonane ühtluskool elas läbi kõige suurema kriisi, siis me peame neile küsimustele vastama. Kui me tahame, et meie kool oleks ka kasvatusasutus, siis ei saa selle puhul ainult raha lugeda, olgu see siis õpetaja palk, nn karbikulu või tegevuskulud, vaid me eeldame, et tal on ühiskonna jaoks ka kasvatuslik tähendus. Kasvatuslik selles mõttes, et see kool kasvatab tõesti täisväärtuslikke kodanikke, mitte neid, kes ei tule eluga toime, vaid

neid kodanikke, kes suudavad ise mõelda, kes suudavad endale elukutse leida ja oma eluga 21. sajandil toime tulla. Me ei ole ju neile küsimustele vastanud. Kui me ütleme, et meie kool võiks olla ka kasvatusasutus, siis peame endale tunnistama, et oleme vahepealsetel aastatel unustanud ära õpetaja autoriteedi, suure algustähega õpetaja, õpetaja kui koolmeistri, õpetaja kui väärtuste kandja. Me oleme liiga palju jätnud nende õpetajate kanda, kes teevad tõesti iga päev oma tööd väga ausasti. Me oleme õigusi vähemaks võtnud, sest seda on nõudnud muutunud aeg, aga me oleme unustanud vastutuse ja kogu sellise ilusama poole õpetajale juurde lisada. Siit edasi saame õpetaja väärtust tunnistades ja uuesti sõnastades minna edasi oma alusharidusega, oma põhiharidusega, oma gümnaasiumihariduse ja kutseharidusega, sest kõik need on väärtused ja väärtustena tuleb neid ka haridussüsteemis käsitleda. Jõudu meile kõigile kogu selle suure ja keerulise etapi edasiarendamiseks! Aitäh!

14:23 Esimees Eiki Nestor
Märt Sults, palun!

14:23 Märt Sults
Auväärt esimees! Kolleegid! Pikaajalise munitsipaalkoolijuhina on mul seda debatti ja neid asju väga keeruline jälgida. Läbirääkimised erakoolidega ning nende võrdlemine teiste koolidega on mulle tuttav 18 aastat, alates sellest ajast, kui sai loodud Rocca al Mare erakool. Rocca al Mare erakooliga oli selline lugu, et kui ta oli kolm aastat eksisteerinud, siis üritati teda Tallinna linnale maha müüa. Tookord oli abilinnapea Liisa-Ly Pakosta. Siis toimus jälle poliitiline pööre, Liisa-Ly Pakosta ei suutnud ostu-müügitehingut lõpuni viia, järgmine abilinnapea ei tahtnud aga seda kooli osta. Nii et algul oli erakoolidel üpris raske. Aga mõnes mõttes oli neil ka kergem, sellepärast et nendel oli õppemaks, nendel oli riigi haridustoetus ja kohaliku omavalitsuse toetus ning kõik muud asjad veel. Meie, munitsipaalkoolid, pidime ise hakkama saama. Põhimõtteliselt pidime käima kerjamas ja lobistamas, et saada raha kooli remondiks, kerjamas ja lobistamas isegi selleks, et saada mingeid muid märke, et olla konkurentsivõimeline just nimelt Rocca al Mare Kooliga ja teiste selliste asutustega, kes MTÜ-de või sihtasutuste kaudu hankisid oma koolile lisaraha.
Põhimõtteliselt oli täna väga meeldiv kuulata, kui haridusminister äkki rääkis sellest, et alushariduse rahastamine tuleb üle vaadata. Järelikult see üks aasta tampimist ei ole päris vett vedama läinud. Munitsipaalkoolide juhtide seisukohalt ma ütlen küll niimoodi, et erivajadustega lapsi ja oivikuid peab toetama ilma igasuguse kompromissita, täies mahus. Me ei tohi mitte kedagi jätta lahinguväljale, nagu ohvitserid ütlevad, omad tuleb alati ära tuua. See on päevselge. Kui korrata klassikuid, siis iga kett on täpselt nii tugev, kui tugev on kõige nõrgem lüli. Ja kui me nõrgimat lüli tugevana ei hoia, siis järelikult on meie kett äärmiselt nõrk, olgu need ülejäänud lülid siis titaanist või skandiumist, ükskõik millest, sellel ei ole mitte mingisugust tähtsust. Nii et selles suhtes oli tänane arutelu täitsa positiivne. Ütlen seda munitsipaalkoolijuhina, ma ei väljenda erakonna seisukohta. Minule see asi hingeliselt sobis. Poliitikuna pean ma vahetevahel tegema teistsuguseid otsuseid. Antud juhul on võrdne kohtlemine aga Eesti prioriteet. Ja kuna meid on nii vähe, siis me ei tohi mitte ühtegi inimest kuskile maha jätta, kedagi kuskil õpetamata ega ravimata jätta. Ma loodan, et me oleme kõik täie mõistusega, ausad ja tublid inimesed ning võtame vastu korrektsed otsused, et meie riik kestaks igavesti. Aitäh!

14:23 Esimees Eiki Nestor
Priit Sibul, palun! Kolm minutit lisaaega.

14:24 Priit Sibul
Austatud Riigikogu esimees! Head kolleegid! Ma kõnelen siin poliitikuna, kolleegina, aga ennekõike isana – isana, kes on ühe lapse kooli saatnud ja teine läheb sinna sügisel. Maailm on võrreldes selle ajaga, kui ma ise koolis käisin, väga palju muutunud. Ta on avatum, keerulisem ja suurem, mis seab omad ootused. Kuid milliseks ta võib muutuda? Mida peaksin soovima haridussüsteemilt? Millesse peaksin vanemana ise panustama? Küsimusi on vastustest palju enam.
Et teada, mida me koolilt ja õpetajalt tahame, peame julgema seada eesmärke ühiskonnale laiemalt. Viimasel kümnendil on palju räägitud sellest, et peame välja rabelema allhankemajanduse staadiumist, meil on vaja tarku töökohti ja inimesi. Aga kas me oleme selle eesmärgi ka konkreetsemalt sõnastanud ja leppinud kokku, millised ülesanded siit koolile tulevad, milline on õpetaja roll ja milline perekonna oma? On üsna loogiline, et kui me püüdleme tarkade töökohtade poole, siis ei saa kooli eesmärgid ja

tegutsemispõhimõtted olla samasugused, nagu on odava tööjõuga allhankijatel. Pigem ootame rohkem loovust kui distsipliini, arvestamist erinevate annetega, mitte standardsete oskuste treenimist. Samamoodi mõistame, et inimesed on väga erinevad ja see ongi hea. Selleks, et neid individuaalseid erisusi arendada, on vaja erinevat lähenemist, sest vaid nõnda on võimalik saavutada parimaid tulemusi. See tähendab, et meil on vaja erinevaid koole.

Eestimaa üks väljapaistvamaid pedagoogikateadlasi, 20. sajandi esimesel poolel tegev olnud Põlvamaa mees Johannes Käis on kirjutanud: "Mida tugevam on individuaalsus üksikinimeses, seda rikkam on ka ühiskond." Seejuures pidas Käis silmas õpilaste isiksust tervikuna. Eriti vajalikuks pidas ta õpilaste aktiveerimist õppetöös, mis saavutatakse nende iseseisvale tööle suurema osakaalu andmisega. Õpetaja töö sellega ei vähene, küll aga muutub tema osa tunnis. Kõrvuti individuaalse tööga propageeris Käis ka rühmatööd ja rühmaõpet. Seejuures oli Käis mingi ühe töövõtte ainukasutamise vastu. Ta rõhutas, et ei ole ühte üldkehtivat, ainuõiget õppeviisi. Otsustavaks pidas ta õpetaja isiksust, keda ta nimetas kooli hingeks.

Peame mõtlema, milline on haridussüsteem, mis arvestaks iga lapsega. Selleks, et suudaksime pakkuda mitmesuguseid võimalusi, peab koolivõrk olema jõukohane, st arvestama ka regionaalset eripära. Arvude võrdlemine on üpris tarbetu, kui me ei lähtu ühisest arusaamisest ja eesmärgist. Nõnda ei saa viimasel ajal laialt levinud väide, nagu rahastataks erakoole 1,6 korda rohkem, kuidagi tõene olla. Esiteks ei rahasta riik koole, vaid eraldab vahendid kohalikele omavalitsustele. Nii on alati tehtud. Teiseks on koolide kulud väga erinevad, kusjuures ka väliselt ja suuruselt väga sarnaste koolide eelarved võivad erineda kaks korda. Kui poleks seda isiklikult kogenud, ei julgeks nii väita. Oma eelmises ametis Põlva maavanemana külastasin Himmaste Algkooli. Seal õppis 17 õpilast neljaklassilises ajaloolises koolihoones, kus esimeseks koolmeistriks oli rahvusliku suurkuju Jakob Hurda samanimeline vanaisa. Sümpaatne neljaklassiline algkool. Käisin ka naabrite juures Tartumaal, külastasin Kambja valla Unipiha Algkooli. Koolihoone ja laste arv oli sama, aga selles koolis olid liitklassid, uskumatult mõnus keskkond. Mõlemad koolid olid munitsipaalkoolid, eelarvekulud olid aga Himmastes kaks korda suuremad.

Veel Põlvamaa arvudest, sest neist tean veidi rohkem. Kui 2007/2008. õppeaastal õppis maakonna koolivõrgus 3783 õpilast, siis praegu õpib ainult 2572 – kaheksa aastaga üle 1200 õpilase vähem. Mina prognoosisin aastal 2008, et tänavu õpib maakonnas 2733 last. Tegelikult on neid aga, nii nagu ütlesin, vaid 2572 – ühe suure põhikooli jagu vähem, kui toonased trendid lubasid arvata. Põhjuseks ka ministri ettekandes viidatud ränne. Koolivõrk ei ole sellisele muutusele loomulikult reageerinud. Õpilaste arv on vähenenud kõikides koolides, välja arvatud Johannese Koolis Rosmal, kus kaheksa aasta eest õppis 41, tänavu on aga 87 õpilast. Tegemist ei ole piirkonnakooliga, siin käivad waldorfharidust saamas õpilased 13 omavalitsusest kolmest maakonnast, Põlva-, Võru- ja Tartumaalt. See kool on ka üks põhjus, miks nii mõnedki lastega pered on Põlvamaale kolinud. Kuigi koolipinda on Põlvas kõvasti üle, pandi mõni aeg tagasi nurgakivi Põlva riigigümnaasiumi hoonele ning pinda tuleb veel kõvasti juurde. Ma loodan, et me jõuame üsna kiiresti tagasi selle juurde, et gümnaasiumihariduse andmine on kohalike omavalitsuste korraldada ja vastutada. Olen veendunud, et arvestades Eesti väiksust ja erinevusi on mõistlik, kui kohapeal saab kaasa rääkida, milline koolivõrk on – kas on mõistlik pidada täistsüklikooli, progümnaasiumi ja gümnaasiumi koos või kõiki astmeid eraldi. Eri kohtades on vajadus ja mõistlik lahendus kindlasti erinevad. Seda tõendavad ka Põlvamaa arvud, kus kogu maakonna koolilapsed mahuksid ära kahte kuni kolme Tallinna kooli. Põlvamaal on aga koole 19.

Vaevalt on siin saalis inimest, kes usub, et ühe puuga lüües oleks võimalik hea tulemus saavutada. Meie kõigi ees seisab üsna keeruline ülesanne jõuda ühisele arusaamisele hariduse sisu ja koolivõrgu korrastamisel, arvestades poliitilisi erimeelsusi, regionaalpoliitikat ning veel paljut muud. See ei ole lihtne ülesanne. Vähemalt kolm minu head tuttavat on koolivõrgu korrastamise tõttu võetud maha vallavanema ametikohalt. Koolivõrku ei ole võimalik mõistlikult korraldada vaid kohalikul tasandil. Meil on võimalus seada kriteeriumid haridusseadusega. See ei ole lihtne, aga on minu hinnangul möödapääsmatu ülesanne.

Jah, me tegeleme koolivõrgu korrastamisega, paneme isegi mõne kooli kinni. Millega me kahjuks ei tegele, on lapsevanemate ootused kooliharidusele. Teeninduspiirkonnata koolide uste taga on sabad, haridusmaastikule lisandub erakoole. See ei ole mitte haiguse põhjus, vaid sümptom. Haiguse põhjus on siin, meil Toompeal, Haridus- ja Teadusministeeriumis, kus puudub soov – vahel tundub, et ka võimekus – hariduse sisule ootusi seada. Võimalik, et põhjuseks on hirm. Kui defineerime lastevanemate ootused ja ühiskonna vajaduse, siis võib selguda, et need ei väljendu PISA testi tulemustes. Võib selguda, et puudu on hoopiski rohkem raha, kui meile hetkel tundub.

Tänu kultuurikomisjonile ja jõudu meile töisteks ja tõsisteks aruteludeks tulevikus!

14:24 Esimees Eiki Nestor
Andres Ammas, palun!

14:24 Andres Ammas
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad riigikogulased! Mulle tundus, et viimase kümne minuti jooksul ei ole mõtet uut päevakorrapunkti avada, ja haridusteemadel on ikka tore rääkida. Ma ei ole tänase aruteluga nii rahul, nagu oli kolleeg Märt Sults, kellega me elus oleme pidanud ühesugust ametit, koolidirektori oma. Miks ma rahul ei ole? Minu meelest on haridusmõte, mis peaks tulema Haridus- ja Teadusministeeriumist, praegu täiesti toppama jäänud. See on klammerdunud ainult ühte punkti – erakoolide rahastamisse. Minister, selle asemel et teha oma igapäevast tööd, juhtida ministeeriumi, tegeleb riigikogulaste, ministrite, avaliku elu tegelaste paranoilise uurimisega, uurib, kelle lapsed mis koolis käivad. Ta veedab suurema osa päevast näoraamatus oma vastaseid häbimärgistavaid ja sildistavaid postitusi tehes ja käitub üldse nii, nagu eileõhtuse "Foorumi" saate ajal üks ajakirjanik tabavalt ministri maailmavaadet kirjeldas: on ring ja selle keskel sõna "mina", selle ees, taga, vasakul, paremal, üleval ja all on "lollid". Kui suhtumine on selline, siis ei saa Eesti haridust juhtida.
Mul on väga kahju, et tänane ministri ettekanne jäi pooleli just sellel hetkel, kui ta võib-olla tahtnuks rääkida, nagu slaidide järgi võis otsustada, õpetajaameti väärtustamisest, võimalusest õpetajaameti prestiiži tõsta. Ma lootsin, et võib-olla ta räägib ka plaanidest, mis on seotud õpetajakoolitusega. Kuigi rahvusvaheline raport ütleb, et õpetajaid oleks nagu üle ja tore oleks neid vaikselt pensionile ajada, siis me teame hästi, et headest õpetajatest on tegelikult puudus. Füüsika- ja keemiaõpetajad on ikka Eestis ülinõutud ja loodusteaduste õpetajaks on viimastel aastatel läinud ainult väga-väga üksikud noored. On toredaid kampaaniaid, näiteks "Tagasi kooli", kus korraks kooli minnakse. On kampaania "Noored kooli", aga ma ei tea, kas nende noortega, kes käivad selle aasta või kaks seal koolis ära, tegeldakse eraldi, et nad ka kooli jääksid. Ma tunnen väga mitut toredat ja võimekat õpetajat, kes on selle kampaania kaudu kooli tulnud, aga kes ei ole oma karjääri koolis kahjuks jätkanud.
Õpetaja palk oli ka täna siin teemaks. Terve eelmise aasta kuulsin ma ühelt või teiselt koalitsioonipoliitikult seda loosungit, et tõstame õpetaja palga 120%-ni riigi keskmisest. Jah, täna kuulsin ma juba ühte uut väidet. Ma ei taha kurja kraaksuda, aga mulle tundus, et orwellilikult hakkab see varsti meie ministri kõnepruugis eelmist loosungit asendama. See oli jälle tollestsamast raportist võetud väide, et Eestis on õpetajate palk kasvanud kiiremini kui muudes maades. Kui seda loosungit nüüd ikka korrata veel 10 ja 100 korda, siis me hakkamegi varsti uskuma, et tegelikult on ju kõik hästi, meie õpetajate palk on tõusnud kiiremini kui mujal. Aga mis nivoost me selle palga puhul räägime, see unustatakse varsti ära. Tõde sünnib minu arvates üsna varsti. Lähimate kuude jooksul peaks meie ette jõudma riigi eelarvestrateegia järgmiseks neljaks aastaks. Sealt saame siis ju lugeda, kas õpetajate palga tõus lubatud tasemeni on strateegias sees ja kas sellega tegelikult tegeldakse, mitte niisuguse pseudoteemana muid haridusvaldkonna tegijaid süüdistades.
Järelejäänud aja jooksul tahan veel kiita erakoole sisulisest aspektist. Ma olen eluaeg töötanud ja juhtinud munitsipaalkooli. Aga kui Rocca al Mare Kool sai kümneaastaseks, siis andsid nad välja raamatu oma kooli praktikast. Koolidirektorina võtsin ma seda raamatut kui käsiraamatut ja konspekteerisin sealt mõtteid, mida munitsipaalkoolis võiks ellu viia. Seda haridus praktikat tasub kõigil erakoolidelt üle võtta. Aitäh!

14:24 Esimees Eiki Nestor
Peeter Ernits, palun!

14:24 Peeter Ernits
Hea juhataja! Head kolleegid! Mind puudutas eriti see teema, mida Tartu linnapea siin esile tõi – see neli aastat paigalseisu, konfrontatsiooni kohalike omavalitsuste ja haridusministeeriumi või valitsuse vahel. Niisuguse vaikse sõjaseisukorra, üksteise umbusaldamise tagajärg on tegelikult see, et selle aja jooksul on riigi kohustuste täitmiseks Tallinna linn, Tartu linn, Pärnu ja Viljandi linn pidanud kulutama üle 10 miljoni euro ja pingutama püksirihma seal, kus seda raha oleks võinud hoopis mõistlikumalt kasutada. OECD raportis on selgelt öeldud, et üks põhilisi probleeme on riigi ja omavalitsuste vastutuse hägusus, samal ajal valitseb aga selline umbusaldus ja vaikne vastasseis. Ma ei ole saanud vastust, millal ja kas

üldse on võimalik seda vastasseisu lõpetada, aga see tuleks lõpetada. Minu küsimus on lühike: kes ikkagi vastutab viimase nelja aasta paigalseisu ja selle eest, et haridusministeerium ja kohalike omavalitsuste koostöökogu ei ole suutnud omavahel tegelikult rääkida? Kas vastutavad arrogantsed haridusministrid, kes viimase nelja aasta jooksul on seda ametit pidanud, või omavalitsusjuhid, kes koostöökogu töörühmas tegutsevad? Ma tahaksin sellele küsimusele vastust saada. Neli aastat paigalseisu ja kohustuste määramatust, kes ja mida peaks tegema. Asi on liiga piinlikuks muutunud. Aitäh!

14:24 Esimees Eiki Nestor

Aitäh! Olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu on lõppenud.
Austatud Riigikogu! Ma arvan, et täiskogu mõistab mind, kui ma võtan juhataja vaheaja pikkusega kolm minutit ja 23 sekundit. Aitäh!

Istungi lõpp kell 13.58.